

**Θέμα: «Η νέα ψηφιακή νομοθεσία της
Ευρωπαϊκής Ένωσης: Πράξη για τις ψηφιακές
υπηρεσίες (Digital Services Act)»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Όνομα φοιτήτριας: Γεωργίου Στέφανη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Τατιάνα – Ελένη
Συνοδινού, Καθηγήτρια Νομικής Πανεπιστημίου
Κύπρου

Λέξεις: 17 994

CDSMD =Copyright in the Digital Single Market

DMA= Digital Markets Act

DSA=Digital Services Act

ECD=Electronic Commerce Directive

Αρ.=άρθρο/α

Βλ.=βλέπε/τε

ΓΕ=Γενικός Εισαγγελέας

ΔΕΕ= Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΔΑΔ= Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΕΕ= Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΕπ = Ευρωπαϊκή Επιτροπή

ΕΚ = Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

ΜΜΕ= Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

π.χ.=παραδείγματος χάριν

Σκ.=σκέψη

ΣΛΕΕ=Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
A.ΜΕΡΟΣ I: Η επαναστατική «Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες»: Προς ένα πιο υπεύθυνο διαδίκτυο	11
A.1.Ο διάδοχος της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ:Παρουσίαση της νέα ευρωπαϊκής «ψηφιακής νομοθεσίας»	11
A.2.Οριοθετώντας το πεδίο εφαρμογής και ευθύνης της «Πράξης για τις ψηφιακές υπηρεσίες»	16
A.3.Οριοθέτηση του καθεστώτος του «ασφαλούς λιμένα» υπό το φως της εισαγωγής της ρήτρας του «Καλού Σαμαρείτη»	35
B. ΜΕΡΟΣ III: Η αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου των χρηστών και ο κίνδυνος φαλκίδευσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων	43
B.1.Κριτική προσέγγιση του μηχανισμού «notice and action»	43
B.2.Η απαγόρευση γενικής υποχρέωσης παρακολούθησης και η διασύνδεση με το υφιστάμενο ενωσιακό κεκτημένο	52
B.3.Ασφαλιστικές δικλίδες υπέρ της ελευθερίας έκφρασης των χρηστών.....	67
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	80
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	85
Βιβλία (Εντυπα και ebooks).....	85
Νομικά Περιοδικά	87
Κατάλογος Δικαστικών Αποφάσεων	104
Κατάλογος Νομοθεσίας.....	107
Ιστοσελίδες	110

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο σύγχρονος κόσμος υποβλήθηκε στη διείσδυση της τεχνολογίας πληροφοριών και επικοινωνιών σε πρωτοφανές επίπεδο.¹ Πρωτοφανής είναι και η επικοινωνιακή δύναμη που απέκτησε κάθε χρήστης μέσω των νέων τεχνολογικών δυνατοτήτων.² Η κύρια πτυχή αυτού του φαινομένου, που προηγείται όχι μόνο της δεκαετίας μας αλλά και του περασμένου αιώνα, ήταν η δυνατότητα διανομής πληροφοριών, ευρέως και με μεγάλη ταχύτητα.³ Το διαδίκτυο έφερε επανάσταση στον τρόπο που οι πληροφορίες ρέουν στην κοινωνία μας⁴ και αποτελεί το πιο εξελιγμένο μέσο μαζικής επικοινωνίας, το πρώτο αμφίδρομο ΜΜΕ συγκεντρώνοντας το στοιχείο της μαζικότητας, όσο και το στοιχείο της ενημέρωσης, παρέχοντας γνώμες, πληροφορίες, γνώσεις, ψυχαγωγία στους αποδέκτες.⁵

Πως να δει ο νομικός κόσμος το θαυμαστό τούτο μόρφωμα; ⁶Από τότε που έγινε διαθέσιμο για ευρεία χρήση στα μέσα της δεκαετίας του 1990, το διαδίκτυο όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Basedow «συνέβαλε στη συρρίκνωση του κόσμου, και στη διασύνδεση των έννομων τάξεων που ποτέ δεν ήταν τόσο έντονη στη νομική ιστορία». ⁷Το διαδίκτυο ήταν και παραμένει αχανές, ⁸αυτό όμως, δεν σημαίνει πως δεν οριοθετείται. ⁹Αρχικά, θεωρήθηκε ότι ο κυβερνοχώρος δεν μπορούσε να ρυθμιστεί καθόλου και έπρεπε να αφεθεί στα δικά του μέσα, όμως πλέον γνωρίζουμε ότι αυτό δεν είναι αλήθεια, αν και ακόμη δυσκολευόμαστε να το ρυθτίσουμε, ¹⁰ τουλάχιστον αποτελεσματικά.

Το ζήτημα του ελέγχου του διαδικτύου είναι εξαρχής προκλητικό. ¹¹Η ρύθμιση, κοινώς, θεωρείται ως κάτι περιοριστικό που θέτει σε κίνδυνο και περιορίζει τις κεκτημένες ελευθερίες. ¹² Ας μην λησμονείται ότι το διαδίκτυο γιορτάστηκε από τα σπάργανα του ως δύναμη εκδημοκρατισμού,

¹ Andrej Savin *EU Internet Law*, (Elgar European Law series, 2017) https://www.elgaronline.com/view/9781784717957/10_chapter1.xhtml p.1-3

² Μαρία Καρύδα, Σπύρος Κοκολάκης, Λίλιαν Μήτρου, Άννα-Μαρία Πισκοπάνη, Σπύρος Τάσης, *Facebook, Blogs και δικαιώματα*, (Σάκκουλας Π. Ν., 2013), σ. 19

³ *ibid.*

⁴ Aleksandra Kuczeraw, «Intermediary liability & freedom of expression: Recent developments in the EU notice & action initiative», (2015) Vol.31,Is.1,Computer Law & Security Review, p.46-56. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0267364914001836#fn4>

⁵ Καράκωστας Ιωάννης Κ., *Δίκαιο και Internet*, Νομικά ζητήματα του διαδικτύου, (Σάκκουλας Π. Ν., 2001), σ.33

⁶ Savin, *EU Internet Law* (n 1) 1-3

⁷ Basedow, «The Law of Open Societies—Private Ordering and Public Regulation of International Relations», (2012), 360 *Recueil des cours/Collected Courses of the Hague Academy of International Law*, 9, p.471.

⁸ Αριστειδης Γ. Ασκητής, *Ψηφιακή Ελεύθερη Έκφραση*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2020), σ.56

⁹ *ibid.*

¹⁰ Savin, *EU Internet Law* (n 1) 1-3

¹¹ P. Jouglaux, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Διαδικτύου*, (Σάκκουλας Π. Ν., 2016), σ.309

¹² Savin, *EU Internet Law* (n 1) 1-3

λόγω της αποκεντρωμένης δομής του.¹³ Ταυτόχρονα, όμως, καθίσταται στόχος ελέγχου και πεδίο μάχης συμφερόντων διότι επηρεάζεται από πληθώρα παραγόντων: κυβερνήσεις, εταιρείες, περιφερειακές οργανώσεις, μη κυβερνητικές οντότητες και χρήστες, έτσι ώστε σήμερα είναι πιο ουσιαστικό να μιλάμε για διακυβέρνηση παρά για ρύθμιση.¹⁴

Έτσι, το ενωσιακό δίκαιο ως μια παγκόσμια κανονιστική δύναμη που ασκεί επιρροή σε ποικιλία φαινομένων, δε θα μπορούσε να μην συμπεριλάβει και το διαδίκτυο.¹⁵ Εξάλλου, είναι το ιδανικό όχημα για την προώθηση των φιλοδοξιών της ΕΕ σε έναν όλο και πιο πολύπλοκο και παγκοσμιοποιημένο κόσμο.¹⁶ Το διαδίκτυο ως μια παγκόσμια πλατφόρμα χωρίς εδαφικά σύνορα φαινόταν το τέλειο μέσο για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς που αποτελούσε τον πρωτεύοντα στόχο της ΕΕ από τις αρχές ίδρυσής της.¹⁷ Έτσι, δεν αποτελεί έκπληξη η υιοθέτηση ευρωπαϊκών πολιτικών για την προώθηση του διαδικτύου, ηλεκτρονικού εμπορίου, ηλεκτρονικών επικοινωνιών και συναλλαγών.¹⁸

Η Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο (εφεξής «ECD»), συνιστά τον ακρογωνιαίο λίθο της ψηφιακής ενιαίας αγοράς.¹⁹ Θεσπίστηκε το 2000, όταν δημιουργήθηκαν οι πλατφόρμες όπως Amazon, Google, Booking.com, ενώ το Facebook, Airbnb και Instagram δεν υπήρχαν καν.²⁰ Καθορίζει το βασικό νομικό πλαίσιο για την παροχή ψηφιακών υπηρεσιών στην ΕΕ.²¹ Ήταν

¹³ Laidlaw EB, “The Internet as a Democratising Force,” *Regulating Speech in Cyberspace: Gatekeepers, Human Rights and Corporate Responsibility* (Cambridge University Press, 2015) <https://www.cambridge.org/core/books/regulating-speech-in-cyberspace/internet-as-a-democratising-force/AEFBA8BCA0CD6CDB3E4AD61B706D1BCF/core-reader>

¹⁴ Savin, *EU Internet Law* (n 1) 1-3

¹⁵ Bradford, ‘The Brussels Effect’, (2013), 107 *Northwestern University Law Review*, 1; Gilardi, ‘Transnational Diffusion: Norms, Ideas, and Policies’, in W. Carlsnaes, T. Risse and B. Simmons (eds), *Handbook of International Relations* (2012) 453, available at http://www.fabriziogilardi.org/resources/papers/gilardi_handbook_IR_v2.pdf; Scott, ‘Extraterritoriality and Territorial Extension in EU Law’, (2014), 62 *American Journal of Comparative Law*, 87; Scott, ‘The New Extraterritoriality’, (2014) 51 *Common Market Law Review*, 1343; De Witte and Thies, ‘Why Choose Europe? The Place of the European Union in the Architecture of International Legal Cooperation’, in B. Van Vooren, S. Blockmans and J. Wouters (eds), *The EU’s Role in Global Governance* (2013) 23; Young, ‘The European Union as a Global Regulator? Context and Comparison’, (2015) 22 *Journal of European Public Policy* 1233

¹⁶ Marise Cremona and Joanne Scott, *EU Law Beyond EU Borders: The Extraterritorial Reach of EU Law*, (Oxford Scholarship Online, 2019), p.112

¹⁷ Andrej Savin and Jan Trzaskowski, *Research Handbook on EU Internet Law*, (Elgar European Law series, 2014), p.3

¹⁸ *ibid*, p.8

¹⁹ Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 2000 για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο»). (Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο),

<https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/economy/20201008STO88810/giati-i-ee-zitaei-tin-kaluteri-ruthmisi-tis-oikonomias-tis-platformas>

²⁰ *ibid*.

²¹ <http://europedirect.cut.ac.cy/praksi-gia-tis-psifiakes-ipiresies-erotiseis-kai-apantiseis/>, Τότε η Ευρώπη υστερούσε ιδιαίτερα συγκριτικά με τις ΗΠΑ αναφορικά με την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου και των ψηφιακών υπηρεσιών και γενικότερα της χρήσης του διαδικτύου. Για αυτό η προσέγγιση της ECD ήταν να παρεμβαίνει όσο το δυνατόν λιγότερο στους εθνικούς νομικούς κανόνες και να καλύπτει μόνο τους παρόχους εντός της ΕΕ. βλ. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT Accompanying the document PROPOSAL FOR A REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND

καθοριστικής σημασίας για την άνθηση της κοινωνίας της πληροφορίας αφού εισήγαγε ένα οριζόντιο πλαίσιο ευθύνης υπό όρους²²εναρμονίζοντας τα ελάχιστα πρότυπα ευθύνης.²³Εισηγήσατε την αρχή του «ασφαλούς λιμένα», βάση της οποίας οι διαμεσολαβητές που φιλοξενούν ή μεταδίδουν περιεχόμενο απαλλάσσονται ευθύνης, εκτός εάν γνωρίζουν την παρανομία και δεν ενεργούν επαρκώς για να την σταματήσουν.²⁴ Επιβάλλει επίσης, μια διαδικασία «notice-and-take down» ως υποχρεωτικό συστατικό του μηχανισμού του «ασφαλούς λιμένα». ²⁵ Επιπλέον, απαγορεύει την γενική υποχρέωση παρακολούθησης περιεχομένου των χρηστών για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους.²⁶

Από την έναρξη ισχύος της, η ECD ήρε μια σειρά εμποδίων στη διασυνοριακή παροχή ψηφιακών υπηρεσιών, ωστόσο, πρόσφατα στοιχεία δείχνουν ότι ενδέχεται να μην πέτυχε πλήρως τους στόχους της, δεδομένων των κανονιστικών και τεχνολογικών εξελίξεων,²⁷ αλλά και των τρωτών σημείων που εμφανίστηκαν κατά την εφαρμογή της. Λόγου χάρη, η αβεβαιότητα για το πεδίο εφαρμογής της και τι εντάσσεται στις «υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας» λόγω της εμφάνισης νέων παρόχων,²⁸ οι έννοιες του «ασφαλούς λιμένα» και του μηχανισμού «notice-and-action» είναι ασαφείς επειδή οι υποκείμενες έννοιες για την ενεργοποίηση της απαλλαγής ευθύνης, όπως η διάκριση μεταξύ «παθητικού» και «ενεργού» ρόλου και η έννοια των «παράνομων δραστηριοτήτων», στερούνται κατάλληλου ορισμού και ξεκάθαρης νομολογιακής αποσαφήνισης.²⁹Ανασφάλεια δημιουργείται και από την ολόενα και πιο δύσκολη διάκριση μεταξύ

OF THE COUNCIL on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC, SWD/2020/348 final, Annex 5

²² Montagnani, Maria Lilla and Trapova, Alina, «New Obligations for Internet Intermediaries in the Digital Single Market — Safe Harbors in Turmoil?» (2019). *Journal of Internet Law*, Jan 2019, Vol. 22 Issue 7, p3-11. 9p., Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3361073> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3361073> p.1

²³ European Parliament, «Reform of the EU liability regime for online intermediaries: Background on the forthcoming digital services act», (2020), p. I [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/649404/EPRS_IDA\(2020\)649404_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/649404/EPRS_IDA(2020)649404_EN.pdf)

²⁴ *ibid.*

²⁵ Jougoux P. «The Role of Internet Intermediaries in Copyright Law Online Enforcement», (2017) In: Synodinou TE., Jougoux P., Markou C., Prastitou T. (eds) *EU Internet Law*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-64955-9_11 https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-64955-9_11#Fn21_source

²⁶ European Parliament (n 23) I

²⁷ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT Accompanying the document PROPOSAL FOR A REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC SWD/2020/348 final, Annex 5

²⁸ See J. Schroers, «Can blockchain participants use the e-Commerce Directive’s liability exemptions?», (2019), KU Leuven CiTiP, <https://www.law.kuleuven.be/citip/blog/can-blockchain-participants-use-the-e-commerce-directives-liability-exemptions/>, Stalla-Bourdillon, Sophie, «Internet Intermediaries as Responsible Actors? Why It Is Time to Rethink the e-Commerce Directive as Well...», (2016). L. Floridi and M. Taddeo, *The Responsibilities of Online Service Providers*, (Springer, 2016) Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2808031>, L. Andrews, «We need European regulation of Facebook and Google», (2018) London School of Economics blog, <https://blogs.lse.ac.uk/medialse/2016/12/13/we-need-european-regulation-of-facebook-and-google/>

²⁹ Angelopoulos, C. (2013). Beyond the Safe Harbours: Harmonising Substantive Intermediary Liability for Copyright Infringement in Europe. *Intellectual Property Quarterly*, 2013(3), 253- 274. https://pure.uva.nl/ws/files/1699225/136139_IPQ_2013_3.pdf, RTI v. Yahoo Italia Directive 2000/31/EC, Arts. 14–15; Legislative Decree No. 70 of 2003, Arts. 16–17. “Internet Hosting Provider

της απαγορευμένης «γενικής» παρακολούθησης περιεχομένου και της αποδεκτής παρακολούθησης «συγκεκριμένου» περιεχομένου³⁰ μέσω φιλτραρίσματος, με ότι κινδύνους εμπεριέχει για την ελευθερία έκφρασης.³¹

Από το 2000, το νομικό πλαίσιο παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό αμετάβλητο, ενώ η ψηφιακή οικονομία υπέστη βαθύ μετασχηματισμό.³² Οι διαμεσολαβητές απέφεραν σημαντικά οφέλη για τους καταναλωτές, την καινοτομία, διευκόλυναν το διασυνοριακό εμπόριο και δημιούργησαν νέες ευκαιρίες για διάφορες ευρωπαϊκές επιχειρήσεις.³³ Για αυτό οι κανόνες ρύθμισης τους έπρεπε να αναβαθμιστούν, καθώς σημειώθηκαν πολλές αλλαγές τα τελευταία 20 έτη.³⁴ Εξάλλου, η ECD εγκρίθηκε σε πρώιμο στάδιο του διαδικτύου, πολλές προκλήσεις που εμφανίστηκαν αργότερα δεν υπήρχαν, και ασφαλώς, η υιοθέτηση της βασιζόταν κυρίως στην εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και όχι π.χ. στην προστασία προσωπικών δεδομένων, θεμελιωδών δικαιωμάτων κλπ.³⁵

Τότε, οι χρήστες του διαδικτύου παγκοσμίως αριθμούσαν δεκάδες εκατομμύρια, όχι τα δισεκατομμύρια του σήμερα.³⁶ Ορισμένες από τις ψηφιακές υπηρεσίες υπήρχαν σε εμβρυϊκή μορφή όμως σε καμιά περίπτωση δεν είναι συγκρίσιμες, τόσο ως προς τα βασικά χαρακτηριστικά τους όσο και για τον τρόπο και τον βαθμό στον οποίο χρησιμοποιούνται με τις σημερινές δεδομένου ότι το

Liability for Copyright Infringement – RTI v. Yahoo Italia”.(2020), *IIC* 51, 389–402. <https://doi.org/10.1007/s40319-020-00919-w> <https://link.springer.com/article/10.1007/s40319-020-00919-w>

³⁰ Αιτιολογική σκέψη 40 Οδηγίας για ηλεκτρονικό εμπόριο

³¹ A. Kuczerawy, «To Monitor or Not to Monitor? The Uncertain Future of Article 15 of the E-Commerce Directive», (2019), KU Leuven CiTiP, <https://www.law.kuleuven.be/citip/blog/to-monitor-or-not-to-monitor-the-uncertain-future-of-article-15-of-the-e-commerce-directive/>, Noti, Kletia, «Injunctions and Article 15(1) of the E-Commerce Directive: The Pending Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Limited Preliminary Ruling», (2018). Stanford - Vienna Transatlantic Technology Law Forum, Transatlantic Antitrust and IPR Developments, Newsletter Issue No. 5/2018, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3291599>, Daphne Keller, «Facebook Filters, Fundamental Rights, and the CJEU’s GLAWISCHNIG-PIESCZEK Ruling», (2020), GRUR INTERNATIONAL, Volume 69, Issue 6, June 2020, Pages 616–623, <https://doi.org/10.1093/grurint/ikaa047>, Kulk, Stefan and Zuiderveen Borgesius, Frederik, «Filtering for Copyright Enforcement in Europe after the Sabam Cases», (2013). European Intellectual Property Review, Forthcoming, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2170204>

³² Rodríguez de las Heras Ballell, T. «The background of the Digital Services Act: looking towards a platform economy», (2021), ERA, Forum 22, 75–86 <https://doi.org/10.1007/s12027-021-00654-w> <https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-021-00654-w>

³³ *ibid.*

³³ <http://europedirect.cut.ac.cy/praksi-gia-tis-psifiakes-ipiresies-erotiseis-kai-apantiseis/>

³⁴ *ibid.*

³⁵ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT Accompanying the document PROPOSAL FOR A REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC, SWD/2020/348 final, Annex 5

³⁶ In January 2021, the number of active internet users worldwide reportedly stood at over 4,66 billion. See <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/#:~:text=Almost%204.66%20billion%20people%20were,percent%20of%20total%20internet%20users>

YouTube, Facebook, Twitter, Instagram και TikTok δεν υπήρχαν.³⁷ Επίσης, το εύρος ζώνης³⁸ αυξήθηκε διευκολύνοντας σημαντικά τις δυνατότητες μετάδοσης περιεχομένου του χρήστη, έτσι και οι ποσότητες περιεχομένου που αποθηκεύουν ορισμένοι πάροχοι για τους χρήστες τους είναι σήμερα μεγαλύτερες από ποτέ.³⁹ Υπό αυτό το πρίσμα, το διαδίκτυο εξελίχθηκε «στην πιο επιτηρούμενη περιοχή ανθρώπινης δραστηριότητας στην ιστορία».⁴⁰

Το μοντέλο ουδετερότητας των μεσαζόντων, εν έτει 2021, δεν ανταποκρίνεται πλέον στην πραγματικότητα.⁴¹ Οι διαμεσολαβητές από παθητικούς, ουδέτερους μεσάζοντες εξελίχθηκαν σε ενεργούς συνδημιουργούς της ψηφιακής σφαίρας.⁴² Ως κυρίαρχοι παίκτες, προωθούν επιχειρηματικά μοντέλα βασισμένα στο να τραβούν την προσοχή των χρηστών, για δημιουργία μιας οικονομίας βασισμένης στο εξής: «λήψη, έλεγχος και εμπορία προσωπικών δεδομένων».⁴³ Αυτό βασίζεται σε αλγόριθμους που, με τη σειρά τους, βασίζονται στα δεδομένα χρηστών και όσο περισσότερα δεδομένα συγκεντρώνουν, τόσο καλύτερα η τεχνητή νοημοσύνη προωθεί την διαφήμιση.⁴⁴ Τέτοιες πλατφόρμες δεν είναι ουδέτερες, τουναντίον προωθούν επιχειρηματικά μοντέλα που αυξάνουν την επισκεψιμότητα και, μέσω αυτής, τα διαφημιστικά έσοδα.⁴⁵ Αυτό δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο στον οποίο κάθε κυκλοφορία(και παράνομη), είναι καλή κυκλοφορία και το τεκμήριο ουδετερότητας βάσει της οποίας χορηγήθηκε η ασυλία εξ αρχής διαβρώνεται.⁴⁶

Βάσει των παραπάνω, οι σημερινές μηχανές αναζήτησης, τα δίκτυα κοινωνικών μέσων μαζικής ενημέρωσης και οι πλατφόρμες ηλεκτρονικού εμπορίου έχουν καταστεί ευάλωτες σε κινδύνους καθότι αποτελούν γόνιμο έδαφος για παράνομες δραστηριότητες, όπως η παράνομη διανομή έργων προστατευόμενων από πνευματικά δικαιώματα, ή διάδοση ρητορικής μίσους και περιεχομένου που

³⁷ Folkert Wilman, «The EU's system of knowledge-based liability for hosting service providers in respect of illegal user content – between the e-Commerce Directive and the Digital Services Act», (2021), 12 JIPITEC 317 para 18 <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-12-3-2021/5343/#N10343>

³⁸ Αγγλιστί «Bandwidth».

³⁹ *ibid.*

⁴⁰ D Keats Citron and N Richards, 'Four principles for digital expression (you won't believe #3!)', (2018) *Washington University Law Review* 95, 1375. See also D Keller, 'Who do you sue? State and platform hybrid power over online speech', Hoover Institution Essay Aegis Series Paper No. 1902, 2019, 1 ("Facebook and other large internet companies can monitor every word users share and instantly delete everything they don't like. No communications medium in human history has ever worked this way").

⁴¹ Savin, Andrej, «The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet» (2021). Copenhagen Business School, CBS LAW Research Paper No. 21-04, Journal of Internet Law, Available at SSRN. p.2

⁴² Buiten, Miriam, «The Digital Services Act: From Intermediary Liability to Platform Regulation» (2021). Available at SSRN, p.2

⁴³ «obtaining, controlling and trading private data», Savin, «The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet» (n 41) 2, S. Zuboff, *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power* (PublicAffairs 2019)

⁴⁴ *ibid.*

⁴⁵ *ibid.*

⁴⁶ *ibid.*

δοξάζει τη βία στα κοινωνικά μέσα κλπ.⁴⁷ Η αυξανόμενη εξάπλωση της παραπληροφόρησης μέσω τέτοιων πλατφορμών, προκαλεί συνεχώς αυξανόμενη ανησυχία.⁴⁸

Η κρίση του κορονοϊού κατέδειξε τη σημασία των ψηφιακών τεχνολογιών σε όλες τις πτυχές της σύγχρονης ζωής και την εξάρτηση μας από αυτές, αναδεικνύοντας τόσο τα οφέλη όσο και τους κινδύνους που απορρέουν από το ισχύον πλαίσιο λειτουργίας τους.⁴⁹ Η πανδημία οδήγησε σε επιταχυνόμενα κέρδη πολλούς από τους γίγαντες της τεχνολογίας, προκαλώντας ανησυχία μεταξύ των ρυθμιστικών αρχών του ανταγωνισμού στις Βρυξέλλες.⁵⁰ Οι εκκλήσεις για μεταρρύθμιση της ECD και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού επικεντρώθηκαν στην απαίτηση αυξημένης ευθύνης των πλατφορμών, και δημιουργήθηκε γενικά η αίσθηση ότι ήρθε η ώρα για μια βαθύτερη μεταρρύθμιση του διαδικτύου.⁵¹

Ο μετασχηματισμός της ψηφιακής οικονομίας, η αλληλεπίδραση των δεδομένων με τις διαδικτυακές πλατφόρμες και η επίδρασή της στους όρους ανταγωνισμού, απασχόλησαν εκτεταμένα σε πολιτικό, οικονομικό και νομικό επίπεδο τους ευρωπαϊκούς θεσμούς.⁵² Οι αξιολογήσεις της ECD, άρχισαν ήδη από το 2010 και το 2012 εκδόθηκε και σχετική Ανακοίνωση για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης στην ψηφιακή ενιαία αγορά ηλεκτρονικού εμπορίου και διαδικτυακών υπηρεσιών.⁵³ Η ΕΕπ με την Σύσταση για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο υποστήριξε, τη διατήρηση του καθεστώτος ευθύνης βάσει της ECD ενώ ενθάρρυνε τις προσπάθειες αυτορρύθμισης από πλατφόρμες.⁵⁴

⁴⁷ Πώληση πλαστών προϊόντων κλπ. Buiten (n 42) 2

⁴⁸ *ibid.*

⁴⁹ Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες) και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ COM/2020/825 final, σ.1 (Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες)

⁵⁰ Samuel Stolton, «2021: A new European digital generation», (2021), EURACTIV.com, <https://www.euractiv.com/section/digital/news/2021-a-new-european-digital-generation/>

⁵¹ Savin, «The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet» (n 41) 2

⁵² Ήδη στο στρατηγικό πλάνο της ΕΕπ συμπεριλήφθηκαν νέες πρωτοβουλίες: Ανακοίνωση με τίτλο «Διαμόρφωση του ψηφιακού μέλλοντος της Ευρώπης» με χρονικό ορίζοντα το 2030, Λευκή Βίβλος «Τεχνητή νοημοσύνη-Η ευρωπαϊκή προσέγγιση της αριστείας και της εμπιστοσύνης», και η «Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δεδομένα». Θεόδωρος Γ. Μπιρμπουτσούκης, «Πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη προστασία του ανταγωνισμού στη σύγχρονη ψηφιακή οικονομία –Ο ρόλος των διαδικτυακών πλατφορμών», (2020), Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής @ Information Law Journal, T. 1., E-ISSN: 2732-6004, Available online at: <http://ejournals.lib.auth.gr/infolawj> σ.9, βλ. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_el_1.pdf, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0066&from=EL>

⁵³ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ Ένα συνεκτικό πλαίσιο για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης στην ενιαία ψηφιακή αγορά ηλεκτρονικού εμπορίου και διαδικτυακών υπηρεσιών {SEC(2011) 1640 final} {SEC(2011) 1641 final} [file:///C:/Users/steph/Downloads/COM\(2011\)942_0.pdf](file:///C:/Users/steph/Downloads/COM(2011)942_0.pdf)

⁵⁴ Σύσταση (ΕΕ) 2018/334 της Επιτροπής, της 1ης Μαρτίου 2018, σχετικά με μέτρα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0334&from=EN>

Το φιλόδοξο αυτό σχέδιο απαιτεί ωστόσο την οικοδόμηση ενός ισχυρού νομικού πλαισίου και σε ό,τι αφορά την προστασία των δεδομένων, τα θεμελιώδη δικαιώματα και την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο.⁵⁵ Η ΕΕπ, αντί για τροποποίηση της ECD, επέλεξε να δημιουργήσει στοχευμένα μέσα για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων μορφών παράνομου περιεχομένου θεσπίζοντας νομοθεσία ανά τομέα π.χ. καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης στο διαδίκτυο,⁵⁶ παραβιάσεις πνευματικών δικαιωμάτων,⁵⁷ αντιμετώπιση περιεχομένου ρητορικής μίσους και βίας από παρόχους πλατφόρμας κοινής χρήσης βίντεο,⁵⁸ και ο νέος κανονισμός για την πρόληψη της διάδοσης τρομοκρατικού περιεχομένου στο διαδίκτυο.⁵⁹

Το ΕΚ έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου και τάχθηκε εκ νέου πρόσφατα κατά της επιδείνωσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, και της ανησυχητικής κατάστασης της ψηφιακής ελευθερίας έκφρασης στην ΕΕ.⁶⁰ Εξέδωσε και τρία σχετικά ψηφίσματα βάσει του αρ.225ΣΛΕΕ.⁶¹ Κατόπιν αυτών των πρωτοβουλιών, η Πρόεδρος της ΕΕπ Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν δεσμεύτηκε τελικά να αναβαθμίσει τους κανόνες ευθύνης και ασφάλειας της Ένωσης για τις ψηφιακές πλατφόρμες.⁶²

Στο ζενίθ της προσπάθειας για μεταρρύθμιση του ψηφιακού χώρου η ΕΕπ προχώρησε σε θαρραλέα βήματα. Πρότεινε στις 15 Δεκεμβρίου 2020 ένα φιλόδοξο ολοκληρωμένο σύνολο νέων κανόνων για όλες τις ψηφιακές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, των

⁵⁵Μπιρμπουτσούκης (n 52) 9

⁵⁶ Οδηγία 2011/93/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2004/68/ΔΕΥ του Συμβουλίου

⁵⁷ Οδηγία (ΕΕ) 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2019, για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των οδηγιών 96/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)

⁵⁸ Οδηγία (ΕΕ) 2018/1808 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Νοεμβρίου 2018, για την τροποποίηση της οδηγίας 2010/13/ΕΕ για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων (οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων) ενόψει των μεταβαλλόμενων συνθηκών της αγοράς

⁵⁹ Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την πρόληψη της διάδοσης τρομοκρατικού περιεχομένου στο διαδίκτυο Συμβολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη σύνοδο των ηγετών, της 19ης-20ής Σεπτεμβρίου 2018, στο Σάλτσμπουργκ

⁶⁰ <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20201002IPR88432/parliament-demands-a-legally-binding-effective-mechanism-to-protect-eu-values> και <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20201120IPR92131/meps-warn-of-deteriorating-fundamental-rights-in-the-eu>

⁶¹ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ψήφισμα σχετικά με τη βελτίωση της λειτουργίας της ενιαίας αγοράς [2020/2018(INL)]. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0272_EL.html#title1, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ψήφισμα σχετικά με την προσαρμογή των κανόνων εμπορικού και αστικού δικαίου για τις εμπορικές οντότητες που δραστηριοποιούνται στο διαδίκτυο [2020/2019(INL)]. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0273_EL.html#title1, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ψήφισμα σχετικά με τον νόμο για τις ψηφιακές υπηρεσίες και τα σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα ζητήματα [2020/2022(INI)]. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0172_EL.html

⁶² Ursula von der Leyen, «A Union that strives for more My agenda for Europe», (2019), π.13 https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/political-guidelines-next-commission_en_0.pdf

επιγραμμικών αγορών και άλλων επιγραμμικών πλατφορμών⁶³ μέσω ενός πακέτου πρωτοβουλιών με τίτλο «Digital Services Act package» που περιλάμβανε: την «Πράξη για τις ψηφιακές αγορές» και την «Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες»⁶⁴ η οποία αποτελεί και το αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

Η παρούσα εργασία, λοιπόν, στοχεύει να παρουσιάσει την νέα ενωσιακή νομοθεσία «Πράξη για ψηφιακές υπηρεσίες». Προς τον σκοπό αυτό, η εργασία απαρτίζεται από δύο μέρη. Το Α Μέρος εν πρώτοις, επικεντρώνεται στην ανάλυση του πλαισίου εντός του οποίου εκδόθηκε η πρόταση Κανονισμού, τι επιδιώκει να διορθώσει από το ισχύον καθεστώς καθώς και ποιοι είναι οι βασικότεροι στόχοι του. Συνεχίζοντας, αποσαφηνίζει το πεδίο εφαρμογής δίδοντας έμφαση στα ερωτήματα «ποιος», «τι» και «που» και σχολιάζοντας την νέα πολλά υποσχόμενη λεγόμενη ρήτρα του «Καλού Σαμαρείτη». Το Β' Μέρος αναλύει τα μέσα για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου, μέσω του μηχανισμού «notice-and-action», του φιλτραρίσματος και πως υιοθετείται η απαίτηση για απαγόρευση γενικής υποχρέωσης παρακολούθησης σε σχέση με την υφιστάμενη νομολογία και νομοθεσία. Τέλος, η πρόταση Κανονισμού φαίνεται να λαμβάνει στο μέγιστο βαθμό υπόψη τα θεμελιώδη δικαιώματα και δη αυτό της ελευθερίας έκφρασης, και στο πλαίσιο αυτό, θα εξεταστούν οι ασφαλιστικές δικλείδες που ενσωματώνει ώστε να επέρχεται ισορροπία μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της ανάγκης για καταπολέμηση του παρανόμου περιεχομένου.

⁶³ Γεώργιος Π. Κανέλλος, «Νέοι κανόνες στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τις ψηφιακές πλατφόρμες - Ριζικές αλλαγές στο ψηφιακό τοπίο», (2020), LAWSPOT <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/neoi-kanones-stin-eyropaiki-enosi-gia-tis-psifiakes-platformes-rizikes-allages-sto>

⁶⁴ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package>

Α.ΜΕΡΟΣ Ι: Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ «ΠΡΑΞΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ»: ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΠΙΟ ΥΠΕΥΘΥΝΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Α.1.Ο διάδοχος της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ: Παρουσίαση της νέα ευρωπαϊκής «ψηφιακής νομοθεσίας»

Η Αντιπρόεδρος της ΕΕπ Βέρα Γιούροβα διακήρυξε ότι: «Πρέπει να βάλουμε σε τάξη την ψηφιακή έκφραση της δημοκρατίας και να δώσουμε τέλος στην ψηφιακή Άγρια Δύση».⁶⁵ Μετά από χρόνια ακαδημαϊκών και πολιτικών συζητήσεων, εκτεταμένων μελετών, εκθέσεων και περιορισμένης ad hoc νομοθεσίας, η ΕΕπ εξέδωσε στις 15 Δεκεμβρίου 2020 δύο καινοτόμα και φιλόδοξα νομοθετικά κείμενα: την «Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες» (Digital Services Act) και την «Πράξη για τις ψηφιακές αγορές» (Digital Markets Act).⁶⁶ Οι προπαρασκευαστικές ενέργειες εστίασαν στην εφαρμογή της ECD⁶⁷ και την κατάσταση του νομικού κατακερματισμού (μεταξύ των κρατών-μελών, ιδίως ως προς την εφαρμογή του «ασφαλούς λιμένα»),⁶⁸ την αλγοριθμική διαφάνεια και λογοδοσία,⁶⁹ καθώς και εσωτερικές μελέτες σχετικά με το κόστος του ελέγχου περιεχομένου και το κόστος για τα καθεστώτα ευθύνης των ενδιαμέσων,⁷⁰ κατόπιν έρευνας του Ευρωβαρομέτρου.⁷¹

Τα σχέδια της Επιτροπής για την αναδιαμόρφωση των κανόνων ήγειραν μεγάλες προσδοκίες από πληθώρα ενδιαφερομένων.⁷² Παρότι όμως, αυτές οι Πράξεις, δεν είναι παρά νομοθετικές Προτάσεις για μελλοντικούς Κανονισμούς, αποτελούν σημαντικό βήμα προόδου στη δυνητική ρύθμιση των

⁶⁵ <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20210204STO97129/mesa-koinonikis-diktuosis-chreiazomastonomous-gia-tin-prostasia-tis-dimokratias>

⁶⁶ Van Cleynenbreugel, Pieter. "The Commission's Digital Services and Markets Act Proposals: First Step towards Tougher and More Directly Enforced EU Rules?" (2021), Maastricht Journal of European and Comparative Law. <https://doi.org/10.1177/1023263X211030434>. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1023263X211030434>

⁶⁷ e-Commerce Directive

⁶⁸ «Second, legal fragmentation in the implementation and interpretation of the safe harbours and developments in related and relevant national and EU level frameworks (e.g. tort law, procedural law, copyright law, criminal law, media law, data protection law) have undercut the goal of legal certainty and the furthering of the EU Digital Single Market.» βλ. Van Hoboken J. et al (2018), «Hosting Intermediary Services and Illegal Content Online», (2018), European Commission DG Communications Networks, Content & Technology, p. 8, Περαιτέρω βλ. Schwemer, S., Mahler, T. & Styri, H, «Legal analysis of the intermediary service providers of non-hosting nature», (2020) ICF, Grimaldi, The Liability Regime and Notice-and-Action Procedures, SMART 2016/0039.

⁶⁹ Optimity Advisors, SMART 2017/ 0055 Algorithmic Awareness building – State of the art report και LNE, Governance and Accountability Mechanisms for Algorithmic Systems (υπό έκδοση). SMART 2018/37.

⁷⁰ Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες) και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, COM/2020/825 final, σ.11-12, (Πράξη για ψηφιακές υπηρεσίες)

⁷¹ Ευρωβαρόμετρο TNS. (2018, Ιούλιος). Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο 469: Παράνομο περιεχόμενο στο διαδίκτυο.

⁷² S Schechner, "Tech Giants Face New Rules in Europe, Backed by Huge Fines" (2020), THE WALL STREET JOURNAL, 16 <https://www.wsj.com/articles/tech-giants-face-new-rules-in-europe-backed-by-huge-fines-11608046500>

διαδικτυακών πλατφορμών στην ΕΕ.⁷³ Και ενώ αποτελούν ακόμη Προτάσεις, άνοιξαν ήδη τον ασκό του Αιόλου και όχι αδίκως.

Τα εμπλεκόμενα συμφέροντα από την υιοθέτηση της «πράξης για τις ψηφιακές υπηρεσίες» ή «DSA»⁷⁴ (όπως θα αναφέρεται εφεξής), είναι δύσκολο να ευθυγραμμιστούν, και αιωρείται συνεχώς το ερώτημα κατά πόσον αυτή η νομοθετική μεταρρύθμιση είναι κατάλληλη για την αντιμετώπιση της πολυπλοκότητας της ψηφιακής οικονομίας σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.⁷⁵ Η κοινή γνώμη εμφανίζεται διχασμένη: ορισμένοι ενδιαφερόμενοι ανέμεναν ότι η μεταρρύθμιση θα ήταν πιο τολμηρή, ενώ άλλοι θεωρούν ότι οι επιβαλλόμενες υποχρεώσεις είναι υπερβολικά σκληρές.⁷⁶

Η DSA είναι το μέσο με το οποίο διοχετεύεται η σταθερή δέσμευση της ΕΕ να θέσει τις βάσεις για μια ανανεωμένη στρατηγική για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και των ευκαιριών μιας οικονομίας πλατφόρμας και στηρίζεται σε δύο πυλώνες: κοινό σύνολο ευθυνών για πλατφόρμες και *ex ante* κανόνες για μεγάλες πλατφόρμες.⁷⁷ Αποτελεί την ευρωπαϊκή απάντηση σε μια έντονη αναζήτηση και προβληματισμό σχετικά με τις επιπτώσεις της ψηφιοποίησης, και δη των διαμεσολαβητών του διαδικτύου και των πλατφορμών, στα θεμελιώδη δικαιώματα, και γενικότερα, στις κοινωνίες και τις οικονομίες μας.⁷⁸

Το κεντρικό κομμάτι της DSA είναι μια προσεκτική επικαιροποίηση και αναθεώρηση των κανόνων της ECD αναφορικά με την ευθύνη των παρόχων.⁷⁹ Τοιοιτοτρόπως, στοχεύει να αντιμετωπίσει

⁷³ Van Cleynenbreugel, “The Commission’s Digital Services and Markets Act Proposals: First Step towards Tougher and More Directly Enforced EU Rules?” (n 66)

⁷⁴ Digital Services Act

⁷⁵ *ibid.*

⁷⁶ Τα μεγαλύτερα ειδησεογραφικά πρακτορεία λόγω χάρη New York Times, Bloomberg, CNN ήδη πήραν θέση και σχολίασαν την εξέλιξη με τίτλους όπως: «Big Fines and Strict Rules Unveiled Against ‘Big Tech’ in Europe», «EU Plots Rules to Keep Big Tech on Tight Leash: Brussels Edition» και «Europe threatens to break up Big Tech if it doesn't play by new rules». L Kayali and T Larger, “5 challenges to the new EU digital rulebook”(2020), POLITICO, <https://www.politico.eu/article/5-challenges-to-the-new-eu-digital-rulebook/>. Βλ. Adam Satariano, «Big Fines and Strict Rules Unveiled Against ‘Big Tech’ in Europe» (2020) <https://www.nytimes.com/2020/12/15/technology/big-tech-regulation-europe.html>, Natalia Drozdiak, Aoife White, «EU Plots Rules to Keep Big Tech on Tight Leash: Brussels Edition», (2021), <https://www.bloomberg.com/news/newsletters/2021-01-14/eu-plots-rules-to-keep-big-tech-on-tight-leash-brussels-edition>, Julia Horowitz, “Europe threatens to break up Big Tech if it doesn't play by new rules» (2020), <https://edition.cnn.com/2020/12/15/tech/digital-services-act-europe-google-facebook/index.html>

⁷⁷ Που λειτουργούν ως θυρωροί («gatekeepers»). Rodríguez de las Heras Ballell (n 32)

⁷⁸ «Νέοι κανόνες στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τις ψηφιακές πλατφόρμες - Ριζικές αλλαγές στο ψηφιακό τοπίο», (2020), LAWSPOT, <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/neoi-kanones-stin-evropaiki-enosi-gia-tis-psifiakes-platformes-rizikes-allages-sto>

⁷⁹ Leistner, Matthias, «The Commission’s vision for Europe’s Digital Future: Proposals for the Data Governance Act, the Digital Markets Act and the Digital Services Act – A critical primer» (2021). Available at SSRN <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=404002065095093007122016072108096031102074091084049053125004111000112099122127024025056004106123018045005081069091111021065100107034037021035119004067022002079069023059081002004094075113003070071094091005076020103002098103001098022118075011111081078124&EXT=pdf&INDEX=TRUE>
p.9

ορισμένους από τους κινδύνους⁸⁰ και ανεπάρκειες της ECD, αλλά αξιοποιώντας, τα διδάγματα επιτυχίας που αποκομίστηκαν κατά την εφαρμογή της, παρά τη βαθιά και εκ νέου διαμόρφωση που θα συντελεστεί με την DSA.⁸¹ Οι νέοι κανόνες είναι αναλογικοί, προωθούν την καινοτομία, και την ανταγωνιστικότητα.⁸² Οι ευθύνες των χρηστών, των πλατφορμών και των δημόσιων αρχών εξισορροπούνται εκ νέου σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές αξίες, θέτοντας τους πολίτες στο επίκεντρο.⁸³ Επομένως, η DSA αναμένεται να έχει αισθητό αντίκτυπο στο τρίπτυχο χρήστες-πλατφόρμες-ρυθμιστικές αρχές.

Η εναρμόνιση των νέων κανόνων θα διευκολύνει την παροχή ψηφιακών καινοτομιών σε διασυνοριακό επίπεδο, και θα διασφαλίσει ίδιο επίπεδο προστασίας για όλους τους ευρωπαίους πολίτες.⁸⁴ Ωστόσο, η DSA προχωρά πέρα από την εναρμόνιση.⁸⁵ Οι βασικές υποχρεώσεις και επιδιώξεις από την επικείμενη υιοθέτηση της αποσαφηνίστηκαν πλήρως από την ΕΕεπ. Συγκεκριμένα περιλαμβάνουν: (α) αντιμετώπιση παράνομου περιεχομένου, μηχανισμούς επισήμανσης από τους χρήστες, συνεργασία των πλατφορμών με αξιόπιστες πηγές επισήμανσης, (β) δυνατότητα αμφισβήτησης αποφάσεων των πλατφορμών, (γ) μέτρα διαφάνειας για πλατφόρμες και αλγόριθμους, (δ) πρόσθετες υποχρεώσεις στις πολύ μεγάλες πλατφόρμες, (ε) δομή εποπτείας με τα κράτη-μέλη να έχουν τον πρωτεύοντα ρόλο, με την υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ψηφιακών υπηρεσιών καθώς και ενισχυμένες εξουσίες στην ΕΕπ.⁸⁶

Αυτές οι υποχρεώσεις ενσωματώθηκαν στην DSA που έχει δομηθεί ώστε να περιλαμβάνει πέντε κεφάλαια. Το Κεφάλαιο I καθορίζει το πεδίο εφαρμογής και τις βασικές έννοιες.⁸⁷ Το Κεφάλαιο II αφορά την ευθύνη των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών, βάσει των προτύπων της ECD.⁸⁸ Το Κεφάλαιο III καθορίζει τις υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας και διαχωρίζεται σε πέντε τμήματα που περιλαμβάνουν διαφορετικά είδη ευθύνης διακρίνοντας μεταξύ παρόχων ενδιάμεσων

⁸⁰ «The EU's Proposed Digital Services Act: New Obligations and Sanctions for Online Platforms», (2021), Latham & Watkins LLP, <file:///C:/Users/steph/Downloads/c1165ac5-966b-4cb4-8749-cdfba42398a8.pdf> p.1

⁸¹ Rodríguez de las Heras Ballell (n 32)

⁸² https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act-ensuring-safe-and-accountable-online-environment_el

⁸³ *ibid.*

⁸⁴ <http://europedirect.cut.ac.cy/praksi-gia-tis-psifiakes-ipiresies-erotiseis-kai-apantiseis/>

⁸⁵ «At a glance: Does the EU Digital Services Act protect freedom of expression?», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/does-the-digital-services-act-protect-freedom-of-expression/>

⁸⁶ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act-ensuring-safe-and-accountable-online-environment_el

⁸⁷ Άρθρο 1, 2, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

⁸⁸ *ibid.*, Άρθρα 3-9

υπηρεσιών, διαδικτυακών πλατφορμών και πολύ μεγάλων διαδικτυακών πλατφορμών.⁸⁹ Το Κεφάλαιο IV ασχολείται με την εθνική και υπερεθνική συνεργασία, τις κυρώσεις και την επιβολή.⁹⁰ Φυσικά μένει να δούμε αν οι υποχρεώσεις υιοθετηθούν με τη σημερινή τους μορφή.⁹¹

Η νομοθετική διαδικασία είναι απίθανο να είναι απλή, καθώς υπάρχουν ήδη σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των κρατών-μελών και του ΕΚ, καθώς οι προτεινόμενες εποπτικές αρμοδιότητες της ΕΕπ είναι πιθανό να αντιμετωπιστούν ως αμφιλεγόμενες από κράτη-μέλη που ενδεχομένως επιθυμούν να διατηρήσουν αυτές τις εξουσίες για τις εθνικές τους ρυθμιστικές αρχές.⁹²

Σφοδρές ενστάσεις αναμένονται και από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού. Η DSA απευθύνονται κυρίως στις δραστηριότητες αμερικανικών εταιρειών, έτσι η κυβέρνηση των ΗΠΑ και οι ίδιες οι εταιρείες «Big Tech» αναμένεται να ασκήσουν πιέσεις για να επηρεάσουν σημαντικά την ουσία της νομοθεσίας.⁹³

A.1.a. Η επιλογή του Κανονισμού ως νομικού οχήματος της νέας ρύθμισης ως απάντηση στον κίνδυνο κατακερματισμού

Μια πρώτη καινοτομία της ρύθμισης είναι η επιλογή της ΕΕπ για την υιοθέτηση των υποχρεώσεων μέσω ενός Κανονισμού. Για την ρύθμιση των υποχρεώσεων των διαμεσολαβητών στο παρελθόν επιλέχθηκε η δεσμευτική πράξη της Οδηγίας, υιοθετώντας την ECD.⁹⁴

Ο Κανονισμός έχει γενική ισχύ, είναι δεσμευτικός προς όλα τα μέλη του και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος-μέλος,⁹⁵ ενώ η Οδηγία δεσμεύει τα κράτη-μέλη μόνο ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα της.⁹⁶ Δεν χρειάζεται «μεταφορά» στο εσωτερικό δίκαιο, αντιθέτως αναπτύσσει τις έννομες

⁸⁹ *ibid*, Άρθρα 10-33

⁹⁰ *ibid* Άρθρα 38-70

⁹¹ *ibid*.

⁹² *ibid*.

⁹³ *ibid*, «Recognising the potential difficulties the proposals pose for the EU-US relationship, the European Commission recently called for a 'reset' with Washington following Joe Biden's election as President which, among other things, will include discussions on "digital governance" and "a joint EU-US tech agenda". The Commission's public consultation in June 2020, ahead of formal publication of the draft legislation in December last year, received 110 responses. Reflecting the potential international ramifications of the proposals, many of the consultation responses were submitted by American companies—including Apple, Facebook, and Google, as well as from trade associations representing the interests of sectors with concerns about online access to goods and content that have intellectual property protections, digital rights organisations and consumer protection bodies.»

⁹⁴ Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 2000 για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο»)

⁹⁵ Ευγενία Ρ. Σαγκεκίδου, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, (β' Έκδοση, Εκδόσεις Σακκουλα, 2013), σ.461

⁹⁶ *ibid*.

συνέπειες απευθείας, αντίθετα με την Οδηγία που επιτρέπει την επιλογή του τύπου και των μέσων για μετατροπή της σε εσωτερικό δίκαιο, δίδοντας ελευθερία κινήσεων.⁹⁷

Οι διατάξεις της ECD μεταφέρθηκαν διαφορετικά στα εθνικά νομικά συστήματα, με τις διαφορές μεταξύ των εθνικών κανόνων να έχουν ως απότοκο τον νομικό κατακερματισμό.⁹⁸ Η διαφορετική εφαρμογή διατάξεων μπορεί να προκληθεί από διαφορετική ερμηνεία των λύσεων που προβλέπονται ή απλώς από μια ποικίλη εξέλιξη θεμάτων που η Οδηγία δεν περιέχει συγκεκριμένους κανόνες για το σχεδιασμό, τη λειτουργία μηχανισμών, διαδικασιών ή συστημάτων.⁹⁹ Η «νομική απόσταση» που προκαλείται από νομοθετικές αποκλίσεις μετατράπηκε σε «εμπορική απόσταση», λόγω του υψηλότερου κόστους συμμόρφωσης και της χαμηλότερης προβλεψιμότητας.¹⁰⁰ Στην πράξη τι σημαίνει αυτό; Η «νομική απόσταση» εφόσον συνδυαστεί με έμμεσους εσωτερικούς φραγμούς, αναδύει στην επιφάνεια τα ζητήματα της πολυπλοκότητας διοικητικών διαδικασιών, το κόστος των μηχανισμών διασυνοριακής επίλυσης διαφορών ή την έλλειψη διαθεσιμότητας κανονιστικών πληροφοριών για την παροχή ψηφιακών υπηρεσιών.¹⁰¹ Αυτά λειτουργούν σε βάρος της επιδίωξης για ένα εναρμονισμένο καθεστώς σε όλη την ενωσιακή επικράτεια.

Η ΕΕπ θέλοντας να αποφύγει στο μέλλον την επανεμφάνιση τέτοιων δυσχερειών στην εναρμόνιση επέλεξε τον Κανονισμό. Στην Αιτιολογική έκθεση της, αποσαφηνίζει πως από τις δυνατότητες του αρ.114ΣΛΕΕ υπέβαλε πρόταση Κανονισμού, για να επιτύχει τη διασφάλιση συνεκτικού επιπέδου προστασίας σε ολόκληρη την Ένωση, την πρόληψη των αποκλίσεων, εξασφαλίζοντας ομοιόμορφη προστασία των δικαιωμάτων και ομοιόμορφη επιβολή υποχρεώσεων.¹⁰²

⁹⁷ *ibid*, 462-463

⁹⁸ Rodríguez de las Heras Ballell (n 32)

⁹⁹ *ibid*.

¹⁰⁰ *ibid*.

¹⁰¹ *ibid*.

¹⁰² Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες, σ.8

Α.2.Οριοθετώντας το πεδίο εφαρμογής και ευθύνης της «Πράξης για τις ψηφιακές υπηρεσίες»

Α.2.α.Διάκριση μεταξύ «παράνομου» και «επιβλαβούς» περιεχομένου

Το τρέχον καθεστώς ευθύνης(ECD) αφορά μόνο την καταπολέμηση του παράνομου περιεχόμενου, χωρίς να παρέχει ακριβή ορισμό αυτής της έννοιας.¹⁰³Το ΕΚ τόνισε την αναγκαιότητα σαφούς διάκρισης μεταξύ παράνομου και επιβλαβούς περιεχομένου.¹⁰⁴ Απαιτείται αυστηρή διάκριση, καθώς οι δύο τύποι περιεχομένου απαιτούν διαφορετικές προσεγγίσεις: το παράνομο αφαιρείται, ενώ το επιβλαβές δύναται να αντιμετωπιστεί και με άλλους τρόπους.¹⁰⁵Το πεδίο εφαρμογής της DSA περιορίζεται στο παράνομο περιεχόμενο παρά την αρχική φιλοδοξία να καλύψει και το επιβλαβές.¹⁰⁶Αυτό προκάλεσε αισθήματα ανακούφισης¹⁰⁷ιδίως στους θιασώτες των θεμελιωδών δικαιωμάτων,¹⁰⁸διότι έτσι δεν θα υιοθετηθεί μια προσέγγιση περιοριστική για την ελευθερία έκφρασης. Η ΕΕπ παρουσιάζεται κατηγορηματική: *«Είναι κοινώς αποδεκτό μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών ότι το «επιβλαβές» περιεχόμενο δεν θα πρέπει να οριστεί στην πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες και δεν θα πρέπει να υπόκειται σε υποχρεώσεις απόσυρσης, καθώς πρόκειται για ευαίσθητο τομέα με σοβαρές συνέπειες για την προστασία της ελευθερίας της έκφρασης»*.¹⁰⁹ Προκειμένου όμως να γίνουν αντιληπτές οι πραγματικές διαστάσεις και οι επακόλουθες συνέπειες της μη συμπερίληψης στο πεδίο εφαρμογής του επιβλαβούς περιεχομένου, πρέπει να αποσαφηνιστεί το εννοιολογικό περιεχόμενο αυτών των όρων.

Όπως προαναφέρθηκε, οι υποχρεώσεις της DSA αφορούν την αντιμετώπιση και κατάργηση μόνο παράνομου περιεχομένου.¹¹⁰Η ειδοποιός διαφορά με την ECD είναι ότι στην DSA δίδεται ορισμός του «παράνομου περιεχομένου». Ο ορισμός είναι περιεκτικός,¹¹¹ και βάσει του αρ.2(ζ) ορίζεται ως *«κάθε πληροφορία, η οποία από μόνη της ή με αναφορά της σε μια δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένης της πώλησης προϊόντων ή της παροχής υπηρεσιών, δεν συμμορφώνεται με το*

¹⁰³ European Parliament (n 23) 10

¹⁰⁴ <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/economy/20201022STO89919/ti-proteinei-to-ek-gia-tin-antimetopisi-tou-paranomou-periechomenou-sto-diadiktuo>

¹⁰⁵ *ibid.*

¹⁰⁶ Valentina Golunova, «The Digital Services Act and freedom of expression: triumph or failure?», (2021), Law Blogs Maastricht, <https://www.maastrichtuniversity.nl/blog/2021/03/digital-services-act-and-freedom-expression-triumph-or-failure>

¹⁰⁷ *ibid.*

¹⁰⁸ European Parliament (n 23) 11

¹⁰⁹ Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες, σ.11

¹¹⁰ «The Digital Services Act: What are the key provisions, and does it strike the right balance?», (2021), https://www.hausfeld.com/en-gb/what-we-think/publications/the-digital-services-act-what-are-the-key-provisions-and-does-it-strike-the-right-balance/#_ftnref34

¹¹¹ Buiten (n 42) 8

ενωσιακό δίκαιο ή το δίκαιο κράτους μέλους, ανεξάρτητα από το ακριβές αντικείμενο ή τη φύση του δικαίου αυτού».¹¹² Η αιτιολογική σκέψη 12 επισημαίνει ότι η έννοια πρέπει να οριστεί ευρέως και αναφέρεται σε κάποιες κατηγορίες που συνιστούν παράνομο περιεχόμενο.¹¹³ Αναμφισβήτητα πρόκειται για μεγάλη ποικιλία κατηγοριών: διαδικτυακών παραβιάσεων πνευματικών δικαιωμάτων, εμπορικού σήματος, παραβιάσεις προστασίας δικαιωμάτων των καταναλωτών, της ιδιωτικότητας, παραβιάσεις νομοθεσιών περί δυσφήμισης, προσωπικών δεδομένων, ρητορική μίσους και υποκίνηση βίας (π.χ. τρομοκρατία), σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών και αποκάλυψη ιδιωτικών σεξουαλικών εικόνων χωρίς συγκατάθεση («revenge porn»)¹¹⁴. Η αιτιολογική σκέψη 31 εστιάζει στο δεύτερο μέρος του ορισμού του αρ.2(ζ) αναφέροντας ότι πρέπει να αξιολογείται αν οι επίμαχες πληροφορίες πιθανό αποτελούν παράνομο περιεχόμενο σε άλλα κράτη-μέλη και να λαμβάνονται υπόψη οι σχετικοί κανόνες ενωσιακού ή διεθνούς δικαίου αλλά και τη διεθνή αβροφροσύνη.¹¹⁵ Αξίζει να σημειωθεί πως η DSA βασίζεται και στην Σύσταση της ΕΕπ του 2018 για το παράνομο περιεχόμενο.¹¹⁶

Το δύσκολο σημείο είναι η διάκριση του παράνομου περιεχομένου από το περιεχόμενο που είναι επιβλαβές αλλά όχι παράνομο, διότι η έννοια του «επιβλαβούς» είναι υποκειμενική, και διαφέρει σημαντικά μεταξύ των κρατών-μελών.¹¹⁷ Ο όρος «επιβλαβής» στερείται νομικού ορισμού, είναι ασαφής και η σημασία του ποικίλλει ανάλογα με το πλαίσιο, το χρόνο και τα εμπλεκόμενα άτομα συνεπώς, δύσκολα αποτελεί βάση για νόμιμους περιορισμούς στην ελευθερία έκφρασης.¹¹⁸ Επιβλαβές μπορεί να θεωρηθεί κάτι που προσβάλλει αξίες και συναισθήματα: εκφράζει πολιτικές απόψεις, θρησκευτικές πεποιθήσεις ή απόψεις για φυλετικά θέματα κλπ.¹¹⁹ Λόγω του ότι τα κράτη-μέλη δεν καθόρισαν με τον ίδιο τρόπο την οριακή γραμμή μεταξύ του επιτρεπτού και του μη επιτρεπτού, οι διεθνείς πρωτοβουλίες προκειμένου να θεσπίσουν τους κατάλληλους κανόνες, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα διαφορετικά ηθικά πρότυπα στις διαφορετικές χώρες.¹²⁰

¹¹² Άρθρο 2(ζ) Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

¹¹³ *ibid*, αιτιολογική σκέψη 12

¹¹⁴ Hoboken, Quintais, Poort (n 68) 20-21

¹¹⁵ *ibid*, αιτιολογική σκέψη 31

¹¹⁶ Σύσταση (ΕΕ) 2018/334 της Επιτροπής, της 1ης Μαρτίου 2018, σχετικά με μέτρα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο C/2018/1177

¹¹⁷ European Parliament (n 23) 11

¹¹⁸ EDRI, «More responsibility to online platforms – but at what cost?», (2019), <https://edri.org/our-work/more-responsibility-to-online-platforms-but-at-what-cost/>

¹¹⁹ Illegal and harmful content on the internet. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM (96) 487 final, 16 October 1996, p.11

¹²⁰ *ibid*.

Δυνητικά το επιβλαβές περιεχόμενο συχνά δεν εμπίπτει αυστηρά στην απαγόρευση ενός νόμου, μολαταύτα ενδέχεται να έχει βλαβερές συνέπειες.¹²¹ Ένα ιδιαίτερος ευρύ φάσμα περιεχομένου ενδέχεται να εμπίπτει σε αυτήν την κατηγορία, συμπεριλαμβανομένης της παρενόχλησης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στις υπηρεσίες ανταλλαγής μηνυμάτων, όπως εκφοβισμός, δημοσίευση πληροφοριών που καλύπτονται από την ελευθερία του λόγου αλλά θα μπορούσαν να έχουν επιζήμιες επιπτώσεις, παραπληροφόρηση, και ψευδείς ειδήσεις που εμποδίζουν την λήψη ενημερωμένων αποφάσεων.¹²²

Η ΕΕπ επιχείρησε να αντιμετωπίσει συγκεκριμένες κατηγορίες επιβλαβών περιεχομένων μέσω στοχευμένων νομοθεσιών π.χ. ο προτεινόμενος Κανονισμός για πρόληψη διάδοσης τρομοκρατικού περιεχομένου στο διαδίκτυο.¹²³ Υπήρξαν φωνές από τον ακαδημαϊκό κυρίως, χώρο, που τόνιζαν πως η ΕΕ πρέπει να υποστηρίξει ένα καθεστώς ευθύνης για διαμεσολαβητές που να αντιμετωπίζει και το επιβλαβές περιεχόμενο.¹²⁴ Ωστόσο, ο υποκειμενικός χαρακτήρας της έννοιας αντιμετωπίστηκε επιφύλαξη από υπερασπιστές των θεμελιωδών δικαιωμάτων, για τους οποίους η εισαγωγή τέτοιων κανόνων θα είχε σοβαρές συνέπειες για την ελευθερία έκφρασης, αναζήτησης πληροφοριών και άλλα θεμελιώδη δικαιώματα.¹²⁵

Η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, υιοθέτησε πρόσφατα το «Online Harms White Paper», που επιδιώκει να αντιμετωπίσει το παράνομο περιεχόμενο και άλλους τύπους περιεχομένων όπως το επιβλαβές περιεχόμενο, το οποίο και καθόρισε εννοιολογικά.¹²⁶ Η νομοθεσία αυτή προχωράει παραπέρα βάζοντας πρόστιμα στις εταιρίες που αποτυγχάνουν να μειώσουν το επιβλαβές περιεχόμενο, κάτι που εμπεριέχει κινδύνους και προκάλεσε αντιπαραθέσεις.¹²⁷ Ο κίνδυνος έγκειται στα θολά όρια μεταξύ παράνομου-επιβλαβούς περιεχομένου, και ιδίως περιεχομένου που αποτελεί επιβλαβές αλλά όχι παράνομο και η μη αντιμετώπιση του θα επιφέρει σκληρές κυρώσεις

¹²¹ European Parliament (n 23) 10-11

¹²² *ibid.*

¹²³ Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την πρόληψη της διάδοσης τρομοκρατικού περιεχομένου στο διαδίκτυο Συμβολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη σύνοδο των ηγετών, της 19ης-20ής Σεπτεμβρίου 2018, στο Σάλτσμπουργκ, COM/2018/640 final

¹²⁴ L. Woods and W. Perrin, «Online harm reduction – a statutory duty of care and regulator», (2019), Carnegie Trust UK. P.18-20 https://d1ssu070pg2v9i.cloudfront.net/pex/carnegie_uk_trust/2019/04/08091652/Online-harm-reduction-a-statutory-duty-of-care-and-regulator.pdf

¹²⁵ European Parliament (n 23) 11

¹²⁶ <https://www.gov.uk/government/consultations/online-harms-white-paper/outcome/online-harms-white-paper-full-government-response>

¹²⁷ *ibid.*, Golunova (n 6)

προκαλώντας «ανατριχίλα» στους υπερασπιστές της ελευθερίας έκφρασης.¹²⁸ Το κόστος συμμόρφωσης, είναι πολύ μεγάλο και απαγορευτικό για τους μικρούς παρόχους.¹²⁹

Η ΕΕπ, όμως την ίδια μέρα δημοσίευσης του «Online Harms White Paper», προχώρησε στην δημοσίευση της DSA υιοθετώντας, μια πιο περιοριστική προσέγγιση.¹³⁰ Η DSA προβλέπει ότι το επιβλαβές περιεχόμενο εμπίπτει στις κατηγορίες των «συστημικών κινδύνων»(αρ.26, 27) που πρέπει να μετριάσουν οι πολύ μεγάλες επιγραμμικές πλατφόρμες(εφεξής «VLOPS»).¹³¹ Η DSA δεν παρέχει ορισμό, έτσι το επιβλαβές περιεχόμενο παραμένει απροσδιόριστο και δεν δίνει λεπτομέρειες σχετικά με τον τρόπο που οι VLOPS θα το αντιμετωπίζουν μόλις το εντοπίσουν.¹³² Αντ' αυτού, παραπέμπει σε εθελοντικούς κώδικες δεοντολογίας.¹³³ Οι φορείς που είναι επιφορτισμένοι με την επιβολή του Κανονισμού θα αντιμετωπίσουν έμμεσα μόνο το επιβλαβές περιεχόμενο ενθαρρύνοντας τις πλατφόρμες να εγγραφούν στους εθελοντικούς κώδικες, διευκολύνοντας και συντονίζοντας την ανάπτυξή τους και παρακολουθώντας τη συμμόρφωση.¹³⁴

Η απόφαση της ΕΕπ δεν προκαλεί έκπληξη, καθότι μια αυστηρότερη αντιμετώπιση του επιβλαβούς περιεχομένου θα έθετε σε κίνδυνο την επίτευξη υιοθέτησης της DSA μέσω μιας ήδη δύσκολης νομοθετικής διαδικασίας.¹³⁵ Και αυτή η αντιμετώπιση όμως δεν παύει να είναι προβληματική. Προκαλεί ανησυχίες τόσο στους χρήστες, όσο και στους διαμεσολαβητές. Οι σχετικές διατάξεις είναι πολύ ευρείες και μπορούν να καλύψουν πολλούς τομείς περιεχομένου επηρεάζοντας άμεσα την ελευθερία έκφρασης.¹³⁶ Αν οι διατάξεις αυτές, δεν εφαρμοστούν κατάλληλα, μπορούν να χρησιμεύσουν ως μια ad hoc ρύθμιση νόμιμου περιεχομένου.¹³⁷ Αυτό ουσιαστικά σημαίνει ότι δύναται να απομακρύνεται νόμιμο περιεχόμενο, θέτοντας εν κινδύνω την ελευθερία έκφρασης. Όσον αφορά τους διαμεσολαβητές που είναι βάσει των συγκεκριμένων αυτών διατάξεων, επιφορτισμένοι με την συμμόρφωση τους, κινδυνεύουν να βρεθούν αντιμέτωποι με μεγάλα πρόστιμα για μη συμμόρφωση, εξαιτίας ελλιπούς καθοδήγησης και ασάφειας για το τι ακριβώς

¹²⁸ Damian Tambini, «The differentiated duty of care: a response to the Online Harms White Paper», (2019), Symposium: Online Harms White Paper, p.28 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17577632.2019.1666488>

¹²⁹ ibid.

¹³⁰ Golunova (n 66)

¹³¹ «The Digital Services Act: What are the key provisions, and does it strike the right balance?», (2021), https://www.hausfeld.com/en-gb/what-we-think/publications/the-digital-services-act-what-are-the-key-provisions-and-does-it-strike-the-right-balance/#_ftnref34

¹³² ibid.

¹³³ ibid.

¹³⁴ ibid, Άρθρα 34 και 35, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

¹³⁵ ibid.

¹³⁶ «Digital Services Act Position Paper», (2021), <https://www.digitaleurope.org/resources/digital-services-act-position-paper/>

¹³⁷ ibid.

προκαλεί κυρώσεις.¹³⁸ Η ΕΕπ πρέπει να εξισορροπήσει την επιθυμία της να ενθαρρύνει τον αποτελεσματικό περιορισμό παράνομου περιεχομένου με την ανάγκη διατήρησης της ελευθερίας έκφρασης, παρέχοντας μηχανισμούς αποκατάστασης στους χρήστες που θα αντιμετωπίσουν καταργήσεις περιεχομένου και αναστολές λογαριασμού.¹³⁹

Ιδιαίτερης εξέτασης χρήζει το φαινόμενο της παραπληροφόρησης, που τοποθετείται στο μεταίχμιο επιβλαβούς και παράνομου περιεχομένου. Όπως παρατήρησε το EU DisinfoLab¹⁴⁰ (ανεξάρτητος οργανισμός αντιμετώπισης της παραπληροφόρησης στην ΕΕ) απαντώντας στην διαβούλευση της ΕΕπ, η παραπληροφόρηση αντιπροσωπεύει μια ιδιαίτερη πρόκληση στις προσπάθειες του Κανονισμού για διάκριση μεταξύ παράνομου και επιβλαβούς περιεχομένου.¹⁴¹ Είναι ένα φαινόμενο που συχνά συνιστά παράνομο περιεχόμενο και κυβερνοέγκλημα («cybercrime»), ανάλογα, λοιπόν, με το πλαίσιο, μπορεί να είναι επιβλαβές αλλά νόμιμο¹⁴² ή παράνομο.¹⁴³

Καθώς ο καθένας δικαιούται τη γνώμη του και, ο καθένας την αλήθεια του, η παραπληροφόρηση υποσκάπτει τα θεμέλια της δημοκρατίας και, το δικαίωμα στην πληροφόρηση.¹⁴⁴ Είναι οφθαλμοφανές πως η DSA δεν ενστερνίζεται πλήρως αυτή την άποψη. Αυτό είναι από τη μια ευτύχημα διότι αντιμετωπίζονται οι ανησυχίες ότι η επιβολή αυστηρών λύσεων θα ισοδυναμούσε με λογοκρισία.¹⁴⁵ Υφίστανται όμως, θιασώτες της άποψης ότι η ΕΕπ δεν έλαβε σοβαρά υπόψη της την παραπληροφόρηση. Αυτή είναι μια τοποθέτηση που έχει έρεισμα όπως διαφαίνεται από τις διατάξεις της DSA. Το αρ.26 επιφορτίζει τις VLOPS όπως αυτές καθορίζονται βάσει των όρων του αρ.25, με πρόσθετες υποχρεώσεις. Οι επιγραμμικές πλατφόρμες ορίζονται στο αρ.2(η), για να θεωρηθούν όμως VLOPS πρέπει να παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε αριθμό αποδεκτών ίσο ή υψηλότερο από 45 εκατομμύρια.¹⁴⁶ Αυτό έχει ως απότοκο κάποιες να μην θεωρηθούν VLOP λόγω

¹³⁸ *ibid.*

¹³⁹ «The Digital Services Act: What are the key provisions, and does it strike the right balance?», (2021), https://www.hausfeld.com/en-de/what-we-think/competition-bulletin/the-digital-services-act-what-are-the-key-provisions-and-does-it-strike-the-right-balance/#_ftnref18

¹⁴⁰ «EU DisinfoLab is a young independent NGO focused on researching and tackling sophisticated disinformation campaigns targeting the EU, its member states, core institutions, and core values.» <https://www.disinfo.eu/about-us/>

¹⁴¹ «How the Digital Services Act (DSA) Can Tackle Disinformation», (2021), EU DISINFO LAB [https://www.disinfo.eu/advocacy/how-the-digital-services-act-\(dsa\)-can-tackle-disinformation/](https://www.disinfo.eu/advocacy/how-the-digital-services-act-(dsa)-can-tackle-disinformation/)

¹⁴² *ibid.* Παραπλανητικές πληροφορίες, θεωρίες συνωμοσίας, φήμες.

¹⁴³ *ibid.* Καταστολή ψηφοφόρων, ξένες παρεμβάσεις, δυσφήμιση.

¹⁴⁴ Ph. Jougleux, «Η παραπληροφόρηση στην ψηφιακή εποχή», (2016). ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ), Τεύχος 4/2016, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος, <http://www.nonline.gr/journals/8/volumes/550/issues/1472/lemmas/4896457>

¹⁴⁵ European Parliament, «The legal framework to address "fake news": possible policy actions at the EU level», (2018), Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, Directorate-General for Internal Policies, European Parliament, p.6

¹⁴⁶ Άρθρο 26, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

μεγέθους, και άρα δεν θα υπόκεινται στις υποχρεώσεις.¹⁴⁷ Για παράδειγμα το κοινωνικό δίκτυο Clubhouse στο οποίο παρατηρήθηκε αύξηση χρηστών και παραπληροφόρησης, καθώς και η χρήση υπηρεσιών crowdfunding για τη χρηματοδότηση επικίνδυνων θεωριών συνωμοσίας.¹⁴⁸ Στη σημερινή της μορφή, η DSA κινδυνεύει να αγνοήσει την παραπληροφόρηση σχετικά με μικρότερες, περιθωριακές, εναλλακτικές και αναδυόμενες υπηρεσίες.¹⁴⁹

Λύση σε αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει μια διαφοροποίηση μεν, των πλατφορμών χωρίς εντούτοις αυτή να οδηγεί σε τυχόν αποφυγή ευθύνης ή κατάχρηση μικρότερων υπηρεσιών που έχουν χαμηλότερα πρότυπα ασφαλείας.¹⁵⁰ Εκτός από το μέγεθος θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν και άλλα κριτήρια όπως ποιοι είναι οι όροι παροχής υπηρεσιών ή αν διαθέτουν αυτοματοποιημένα συστήματα συστάσεων κλπ.¹⁵¹

Θα ήταν άδικο βέβαια να μην επισημανθεί ότι η ΕΕπ δεν αντιμετωπίζει με απάθεια την παραπληροφόρηση. Υποστήριξε την ανάπτυξη του Κώδικα Πρακτικής της ΕΕ για την παραπληροφόρηση,¹⁵² που υπογράφηκε εθελοντικά από κορυφαίες πλατφόρμες όπως Facebook, Google, Microsoft, Twitter, αν και η πανδημία του κορονοϊού αμφισβήτησε τη δυνατότητα τους για περιορισμό παραπλανητικών πληροφοριών.¹⁵³

A.2.β.Ο ορισμός των «υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών» και η διαφοροποίηση κανόνων ευθύνης για τις διάφορες κατηγορίες ενδιάμεσων παρόχων υπηρεσιών

Οι υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών και ιδίως οι ενδιάμεσες υπηρεσίες έχουν καταστεί σημαντικό μέρος της οικονομίας της Ένωσης αλλά και της καθημερινότητας των πολιτών της.¹⁵⁴ Άρα, η οριοθέτηση του ποιοι εμπίπτουν στην έννοια «υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών» είναι αναμφίβολα κεφαλαιώδους σημασίας για τον καθορισμό του πεδίου εφαρμογής της DSA, διότι είναι αυτοί που θα υπέχουν ευθυνών για την επίτευξη του στόχου της,

¹⁴⁷ «How the Digital Services Act (DSA) Can Tackle Disinformation», (2021), EU DISINFO LAB [https://www.disinfo.eu/advocacy/how-the-digital-services-act-\(dsa\)-can-tackle-disinformation/](https://www.disinfo.eu/advocacy/how-the-digital-services-act-(dsa)-can-tackle-disinformation/)

¹⁴⁸ *ibid.*

¹⁴⁹ *ibid.*

¹⁵⁰ *ibid.*

¹⁵¹ *ibid.*

¹⁵² file:///C:/Users/steph/Downloads/cnect-2019-20022-00-00-el-tra-00_225C98FE-AADC-DBFC-EFF4D15121437BAB_59131.pdf

¹⁵³ E. Shattock, «Is it time for Europe to reassess internet intermediary liability in light of coronavirus misinformation?», (2020), European Law Blog, <https://europeanlawblog.eu/2020/04/20/is-it-time-for-europe-to-reassess-internet-intermediary-liability-in-light-of-coronavirus-misinformation/>

¹⁵⁴ Αιτιολογική σκέψη 1, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

που είναι ένα πιο υπεύθυνο διαδίκτυο. Οι υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών, ορίζονται στο αρ.2(α) που παραπέμπει στο αρ.1(1)(β) της Οδηγίας 2015/1535.¹⁵⁵ Καθιερώνει τις τέσσερις προϋποθέσεις: «οποιαδήποτε υπηρεσία της κοινωνίας των πληροφοριών, ήτοι κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται: (α)έναντι αμοιβής, (β)με ηλεκτρονικά μέσα (γ)εξ αποστάσεως (δ)και κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας ενός αποδέκτη υπηρεσιών».¹⁵⁶

Αυτός ο ευρύς ορισμός υιοθετήθηκε και από την ECD, και η DSA που την διαδέχεται, δεν τον τροποποιεί αλλά βασίζεται σε αυτόν για να καθορίσει το δικό της πεδίο εφαρμογής.¹⁵⁷ Αναμένεται, λοιπόν, πως πιθανότατα τα προβλήματα που δημιούργησε η ασάφεια του ορισμού κατά την εφαρμογή της ECD, τα ίδια προβλήματα θα αναδυθούν και κατά την μελλοντική εφαρμογή της DSA. Είναι ζήτημα θεμελιώδους σημασίας αφού προβλέπεται υπό όρους απαλλαγή ευθύνης του παρόχου, άρα διαδραματίζει ρόλο ποιοι εμπίπτουν για να απολαμβάνουν αυτό το προνόμιο.

Ο ορισμός αυτός συνδέεται με το πρωτογενές δίκαιο, δηλαδή το αρ.57ΣΛΕΕ σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών, και μια ενδιάμεση δραστηριότητα¹⁵⁸ που δεν αποτελεί «υπηρεσία», το πλαίσιο της ΕΕ δεν θα ισχύει για αυτήν.¹⁵⁹ Κατά την εφαρμογή της ECD προέκυψαν διάφορα προβλήματα, π.χ. για δραστηριότητες που χρηματοδοτούνται από διαφημίσεις, για εντελώς δωρεάν μοντέλα (π.χ. Wikipedia), σε μοντέλα freemium, υπηρεσίες cloud (π.χ. Google Drive, Apple iCloud, Dropbox), κλπ.¹⁶⁰ Η αιτιολογική σκέψη 18 αναφέρει ότι περιλαμβάνεται η πώληση αγαθών on-line, μετάδοση πληροφοριών μέσω ενός δικτύου επικοινωνίας, οι υπηρεσίες που μεταδίδονται από σημείο σε σημείο («point to point») π.χ. «video-on-demand», εμπορικές επικοινωνίες μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και υπηρεσίες που δεν αμείβονται από αυτούς που τις λαμβάνουν.¹⁶¹

¹⁵⁵ Αρ.1(1)(β) Οδηγία (ΕΕ) 2015/1535 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προδιαγραφών και των κανόνων σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)

¹⁵⁶ *ibid*, Morais Carvalho, Jorge and Arga e Lima, Francisco and Farinha, Martim, «Introduction to the Digital Services Act», Content Moderation and Consumer Protection», (2021). Revista de Direito e Tecnologia, Vol. 3, No. 1, 71-104, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3852280> p.76-77 <https://jorgemoraiscarvalho.com/wp-content/uploads/2021/05/2021-Introduction-to-the-Digital-Services-Act.pdf>

¹⁵⁷ Van Cleynenbreugel, «The Commission’s digital services and markets act proposals: First step towards tougher and more directly enforced EU rules?» (n 66)

¹⁵⁸ Ανεξάρτητα από το πόσο παθητική είναι.

¹⁵⁹ Martin Husovec, «Holey cap! CJEU drills (yet) another hole in the e-Commerce Directive’s safe harbours», (2017) JOURNAL OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW & PRACTICE, Volume 12, Issue 2, Pages 115–125, <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpw203> <https://academic.oup.com/jiplp/article/12/2/115/2970050?searchresult=1>

¹⁶⁰ European Parliament (n 23) 4-5

¹⁶¹ Pablo Baistrocchi, «Liability of Intermediary Service Providers in the EU Directive on Electronic Commerce», (2002), 19 Santa Clara High Tech. L.J. 111, <https://digitalcommons.law.scu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1315&context=chtlj> p.113

Επίσης, οι τέσσερις προϋποθέσεις που προαναφέρθηκαν,¹⁶² απασχόλησαν την νομολογία λόγω της δυσκολίας ένταξης ή μη κάποιων παρόχων στο πεδίο εφαρμογής. Η πλέον προβληματική προϋπόθεση είναι η παροχή της υπηρεσίας «έναντι αμοιβής»¹⁶³ που απασχόλησε αρκετές φορές το ΔΕΕ. Η «αμοιβή» πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως και δεν είναι απαραίτητο ο παραλήπτης της υπηρεσίας να πληρώνει.¹⁶⁴ Κατά πάγια νομολογία, η προϋπόθεση οικονομικής αντιπαροχής, δεν απαιτεί η υπηρεσία να αμείβεται απ' ευθείας από τους αποδέκτες της¹⁶⁵ αλλά όπως τονίστηκε στην *Papasannas* περιλαμβάνονται και τα έσοδα από τις διαφημίσεις που δημοσιεύει στο διαδίκτυο.¹⁶⁶

Η DSA, λοιπόν, λόγω της αυστηρής εξάρτησης από την έννοια των «υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών», εξαιρεί ακούσια από το πεδίο εφαρμογής της κάποιες υπηρεσίες.¹⁶⁷ Η Lorna Woods σχολίασε πως η έννοια θα ερμηνευτεί πιθανώς υπό το φως της κρίσης που δημιούργησε η απόφαση *Uber*.¹⁶⁸ Είναι γεγονός πως οι Ιρλανδικές υποθέσεις *Uber*¹⁶⁹ και *Airbnb*¹⁷⁰ που απασχόλησαν το ΔΕΕ, οδήγησαν στην καθιέρωση μιας νομολογίας σύμφωνα με την οποία μια υπηρεσία διαμεσολάβησης για να ταξινομηθεί ως εμπίπτουσα στον ορισμό, πρέπει όχι μόνο να πληρούνται οι τέσσερις προϋποθέσεις, αλλά και να μην αποτελεί αναπόσπαστο μέρος άλλης υπηρεσίας που δεν είναι ενδιάμεση, και προς αυτό το ΔΕΕ δημιούργησε ένα τεστ που περιλαμβάνει δύο επιπλέον κριτήρια.¹⁷¹ Εάν η πλατφόρμα δημιούργησε μια νέα αγορά και κατά πόσον ασκεί καθοριστική επιρροή στους παρόχους υπηρεσιών που είναι εγγεγραμμένοι σε αυτήν όσον αφορά τις συνθήκες υπό τις οποίες παρέχεται η υπηρεσία.¹⁷²

¹⁶² «Οποιαδήποτε υπηρεσία της κοινωνίας των πληροφοριών, ήτοι κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται: (α)έναντι αμοιβής, (β)με ηλεκτρονικά μέσα (γ)εξ αποστάσεως (δ)και κατόπιν συγκεκριμένης παραγγελίας ενός αποδέκτη υπηρεσιών»

¹⁶³ Επαναλαμβάνει το γενικό ορισμό των υπηρεσιών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βλ. Άρθρο 50 ΣΔΕΕ «όπου παρέχονται κανονικά έναντι αμοιβής».

¹⁶⁴ Martien Schaub, 'Why Uber is an information society service', (2018), 7, *Journal of European Consumer and Market Law*, Issue 3, pp. 109-115, <https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/Journal+of+European+Consumer+and+Market+Law/7.3/EuCML2018022> p.110

¹⁶⁵ ΔΕΕ, C-484/14 Tobias Mc Fadden κατά Sony Music Entertainment Germany GmbH, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή), Προτάσεις ΓΕ, σκ.43

¹⁶⁶ ΔΕΕ, C-291/13 Σωτήρης Παπασάββας κατά Ο Φιλελεύθερος Δημόσια Εταιρεία Λτδ κ.λπ., έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή), σκ.29,30

¹⁶⁷ Van Cleynenbreugel «The Commission's digital services and markets act proposals: First step towards tougher and more directly enforced EU rules?» (n 66)

¹⁶⁸ Lorna Woods, «Overview of Digital Services Act», (2020), *EU Law Analysis*, <http://eulawanalysis.blogspot.com/search?q=digital+services+act>

¹⁶⁹ ΔΕΕ, C-434/15 Asociación Profesional Elite Taxi κατά Uber Systems Spain, SL, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή).

¹⁷⁰ ΔΕΕ, C-390/18, Αίτηση του Juge d'instruction du tribunal de grande instance de Paris για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή)

¹⁷¹ Morais Carvalho, Jorge and Arga e Lima, Francisco, *Farinha, Martim* (n 156) 76-77

¹⁷² *ibid.*

Ειδικότερα, στην Uber, το ΔΕΕ αποφάσισε πως έννοια της «υπηρεσίας διαμεσολάβησης» μέσω μιας εφαρμογής για έξυπνα τηλέφωνα, που διευκολύνει έναντι αμοιβής την επικοινωνία μεταξύ μη επαγγελματιών οδηγών που χρησιμοποιούν δικό τους όχημα και ατόμων που επιθυμούν να μετακινηθούν εντός πόλης, πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με υπηρεσία μεταφοράς και, κατ' επέκταση, να χαρακτηριστεί «υπηρεσία στον τομέα των μεταφορών»¹⁷³ και άρα δεν θεωρείται «υπηρεσία της κοινωνίας των πληροφοριών» βάσει της ECD.¹⁷⁴ Η απόφαση είχε και τους επικριτές της, που υποστήριζαν πως ταξινόμηση της Uber ως παρόχου υπηρεσιών μεταφορών δεν θα πρέπει να αποκλείει την ταξινόμηση της εφαρμογής ηλεκτρονικής κράτησης ως υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, αφού πληρούσε όλα τα κριτήρια του ορισμού.¹⁷⁵ Όμως το δικαστήριο έκρινε ότι αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος της συνολικής κύριας υπηρεσίας που ήτανε υπηρεσία μεταφοράς και άρα όχι υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας.¹⁷⁶ Από άποψη προστασίας των καταναλωτών, η συμπερίληψη τους ως υπηρεσία κοινωνίας πληροφοριών θα σημαίνει ότι εφαρμοζόταν και η υπό όρους απαλλαγή ευθύνης, και δεν θα ήταν επιθυμητό, αν και έτσι και η υπηρεσία ωφελείται αφού δεν χρειάζεται να συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις για τις ηλεκτρονικές συμβάσεις.¹⁷⁷

Ασάφεια προκαλεί και η στάση του ΔΕΕ στην Airbnb. Άρχισε, αναφέροντας πως η υπηρεσία πληροί τις τέσσερις σωρευτικές προϋποθέσεις και συνιστά καταρχήν «υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας»,¹⁷⁸ και συνέχισε την ανάλυση κάνοντας αναφορά στην Uber και τονίζοντας πως η υπηρεσία διαμεσολάβησης όπως η παρεχόμενη από την Airbnb δεν εξομοιώνεται με αυτή της Uber.¹⁷⁹ Η διαφοροποίηση έγκειται στο ότι η Uber ασκούσε αποφασιστική επιρροή επί των όρων παροχής υπηρεσιών μεταφοράς ενώ, η Airbnb δεν ασκεί τέτοια αποφασιστική επιρροή εστιάζοντας στο ότι δεν καθορίζει (άμεσα ή έμμεσα) το ύψος των ζητούμενων μισθωμάτων.¹⁸⁰ Συνεπώς, έκρινε ότι εμπίπτει στον ορισμό και στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας, όμως αυτό κρίνεται κάθε φορά

¹⁷³ Βάσει του άρθρου 2(2)(δ) οι υπηρεσίες στον τομέα των μεταφορών εξαιρούνται του πεδίου εφαρμογής της Οδηγία 2006/123/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά

¹⁷⁴ ΔΕΕ, C-434/15 Asociación Profesional Elite Taxi κατά Uber Systems Spain, SL, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή), σκ.50

¹⁷⁵ Schaub (n 164) 113

¹⁷⁶ ibid p.112, ΔΕΕ, C-434/15 Asociación Profesional Elite Taxi κατά Uber Systems Spain, SL, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή) σκ.40

¹⁷⁷ ibid, p.113, 115

¹⁷⁸ ΔΕΕ, C-390/18, Αίτηση του Juge d'instruction du tribunal de grande instance de Paris για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή) σκ.49

¹⁷⁹ ibid, σκ.65

¹⁸⁰ ibid, 67-69, Pieter Van Cleynenbreugel, «Accommodating the freedom of online platforms to provide services through the incidental direct effect back door: Airbnb Ireland», (2020), 57, Common Market Law Review, Issue 4, pp. 1201-1228, <https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/Common+Market+Law+Review/57.4/COLA2020721> p.1219

κατά περίπτωση(case-by-case).¹⁸¹ Το ίδιο νομικό τεστ μπορεί να εφαρμοστεί με διαφορετικά αποτελέσματα.¹⁸² Ενώ οι υπηρεσίες Uber, Airbnb κλπ αναφέρονται συχνά με μια ανάσα, αυτή η απόφαση, όπως υπογράμμισαν ήδη αρκετοί συγγραφείς, καταδεικνύει ότι δεν πρέπει να σκιαγραφούμε όλες τις πλατφόρμες με το ίδιο πινέλο.¹⁸³

Ελλείπει σαφήνειας, λοιπόν, ορισμένες διαδικτυακές δραστηριότητες μπορούν νομικά να παραμείνουν εκτός του ορισμού, επομένως εκτός του πεδίου εφαρμογής της DSA.¹⁸⁴ Η εξάρτηση της DSA από την προαναφερθείσα νομολογία μαρτυρείται στην αιτιολογική σκέψη 6 της DSA που αναφέρει «όπως διευκρινίζεται στη νομολογία του ΔΕΕ».¹⁸⁵

Τα όσα αναφέρθηκαν είναι ανεπιθύμητη εξέλιξη, καθώς η φιλοδοξία της ΕΕπ ήταν σαφώς να καλύψει ένα ευρύτερο φάσμα ψηφιακών υπηρεσιών.¹⁸⁶ Το ιδανικό θα ήταν η υιοθέτηση ενός αναθεωρημένου, διευκρινιστικότερου ορισμού των «υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών» ώστε να καλύπτει τις νέες κατηγορίες παρόχων, να συμπεριλάμβανε π.χ. υπηρεσίες cloud, μηχανές αναζήτησης, διαφημιστικές υπηρεσίες, blockchain, με σαφήνεια τις πλατφόρμες όπως AirBnB και Uber, και διαδικτυακές αγορές, που θα μπορούσαν να επωφεληθούν από το καθεστώς ασφαλούς λιμένα.¹⁸⁷

Παρόλα αυτά, η DSA επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής της ECD με διάφορους τρόπους.¹⁸⁸ Μία από τις πιο αξιοσημείωτες αλλαγές έγκειται στο ότι η DSA ισχύει μόνο για μια νέα υποκατηγορία υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, τις λεγόμενες «ενδιάμεσες υπηρεσίες».¹⁸⁹ Το αρ.1 λέει ότι θεσπίζονται εναρμονισμένοι κανόνες για «την παροχή ενδιάμεσων υπηρεσιών» και ορίζει και το

¹⁸¹ ΔΕΕ, C-390/18, Αίτηση του Juge d'instruction du tribunal de grande instance de Paris για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή) σκ.64, 101(1)

¹⁸² Liesbet Van Acker, «C-390/18 – The CJEU Finally Clears the Air(bnb) Regarding Information Society Services», (2020), 9, Journal of European Consumer and Market Law, Issue 2, pp. 77-80, <https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/Journal+of+European+Consumer+and+Market+Law/9.2/EuCML2020015> p.80

¹⁸³ Friso Bostoen, «Competition Law in the Peer-to-peer Economy» in Bram Devolder (ed), *The Platform Economy Unravelling the Legal Status of Online Intermediaries* (Intersentia 2019), p.143-144

¹⁸⁴ Van Cleynenbreugel «The Commission's digital services and markets act proposals: First step towards tougher and more directly enforced EU rules?» (n 66)

¹⁸⁵ Αιτιολογική σκέψη 6, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες, C.Cauffman C, Goanta C, "A New Order: The Digital Services Act and Consumer Protection" (2021) European Journal of Risk Regulation 1 <https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-risk-regulation/article/new-order-the-digital-services-act-and-consumer-protection/8E34BA8A209C61C42A1E7ADB6BB904B1>

¹⁸⁶ *ibid.*

¹⁸⁷ European Parliament (n 23) 13, Περαιτέρω βλ. C. Del Federico, Intermediary liability. «The "Achilles' heel" of the current legislation: the courts. A comparative analysis with the US, focusing on copyright infringement», (2015). <https://www.dimt.it/larivista/osservatorio-di-diritto-comparato/69intermediary-liability-the-achilles-heel-of-the-current-legislation-the-courts-a-comparative-analysis-with-the-u-s-focusing-on-copyright-infringement/>

¹⁸⁸ Buiten (n 42) 9

¹⁸⁹ Van Cleynenbreugel «The Commission's digital services and markets act proposals: First step towards tougher and more directly enforced EU rules?» (n 66)

πλαίσιο για την υπό όρους απαλλαγή ευθύνης των ενδιάμεσων υπηρεσιών καθώς και ειδικές υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας προσαρμοσμένες σε ειδικές κατηγορίες παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών.¹⁹⁰ Επίσης, διευκρινίζει πως εφαρμόζεται σε ενδιάμεσες υπηρεσίες ανεξάρτητα από τον τόπο εγκατάστασης(βλ.Ενότητα Α.2.γ), και εφαρμόζεται μόνο σε ενδιάμεσες υπηρεσίες ή σε οποιοσδήποτε απαιτήσεις που επιβάλλονται σε σχέση με τέτοιες υπηρεσίες, ανεξαρτήτως του αν η υπηρεσία παρέχεται μέσω της χρήσης ενδιάμεσης υπηρεσίας.¹⁹¹ Συγκεκριμένα, εφαρμόζεται σε ενδιάμεσες υπηρεσίες(αρ.2(στ))και συνίστανται σε υπηρεσίες που είναι γνωστές ως υπηρεσίες «απλής μετάδοσης»(αρ.3),¹⁹² «προσωρινής αποθήκευσης»(αρ.4),¹⁹³ και «φιλοξενίας»(αρ.5).¹⁹⁴ Εντός των παρόχων υπηρεσιών φιλοξενίας περιλαμβάνονται οι επιγραμμικές πλατφόρμες που ορίζει το αρ.2(η).¹⁹⁵

Οι υποχρεώσεις των ενδιάμεσων υπηρεσιών ανευρίσκονται στο Κεφάλαιο III της DSA.¹⁹⁶ Συγκεκριμένα, η DSA προβλέπει κλιμακωτή ρύθμιση για παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών, πάροχους υπηρεσιών φιλοξενίας, επιγραμμικές πλατφόρμες και VLOPS.¹⁹⁷ Ο διαχωρισμός γίνεται με βάση τις σχετικές δραστηριότητες και το μέγεθος.¹⁹⁸ Αυτό σημαίνει ότι ένας πάροχος μπορεί να χαρακτηριστεί ως επιγραμμική πλατφόρμα σχετικά με ορισμένες δραστηριότητες και «απλός αγωγός» για άλλες.¹⁹⁹ Έτσι, η DSA υλοποιεί μια πυραμιδική δομή, καθορίζοντας κάποιες γενικές υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας που ισχύουν για όλους τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών, ενώ οι πρόσθετες υποχρεώσεις επηρεάζουν μόνο ορισμένους παρόχους μιας όλο και πιο

¹⁹⁰ Άρθρο 1, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

¹⁹¹ *ibid*, άρθρο 1(3), άρθρο 1(4), αιτιολογική σκέψη 6, «μεταξύ άλλων, σε περιπτώσεις στις οποίες η ενδιάμεση υπηρεσία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος άλλης υπηρεσίας η οποία δεν είναι ενδιάμεση υπηρεσία, όπως διευκρινίζεται στη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

¹⁹² *ibid*, Άρθρο 3 και άρθρο 2(στ): «απλή μετάδοση»: υπηρεσία η οποία συνίσταται στη μετάδοση, σε δίκτυο επικοινωνιών, πληροφοριών που παρέχει αποδέκτης της υπηρεσίας ή η παροχή πρόσβασης σε δίκτυο επικοινωνιών

¹⁹³ *ibid*, Άρθρο 4 και άρθρο 2(στ): «προσωρινή αποθήκευση»: υπηρεσία η οποία συνίσταται στη μετάδοση, σε δίκτυο επικοινωνιών, πληροφοριών που παρέχει αποδέκτης της υπηρεσίας και περιλαμβάνει την αυτόματη, ενδιάμεση και προσωρινή αποθήκευση των εν λόγω πληροφοριών, με αποκλειστικό σκοπό να καταστεί αποτελεσματικότερη η μεταγενέστερη μετάδοση των πληροφοριών σε άλλους αποδέκτες κατόπιν αιτήματός τους

¹⁹⁴ *ibid*, Άρθρο 5 και άρθρο 2(στ):«φιλοξενία»: υπηρεσία η οποία συνίσταται στην αποθήκευση πληροφοριών που παρέχει αποδέκτης της υπηρεσίας, κατόπιν αιτήματός του

¹⁹⁵ «πάροχος υπηρεσίας φιλοξενίας ο οποίος, κατόπιν αιτήματος αποδέκτη της υπηρεσίας, αποθηκεύει και διαδίδει στο κοινό πληροφορίες, εκτός εάν η δραστηριότητα αυτή αποτελεί ήσσονος σημασίας και αμιγώς δευτερεύον στοιχείο άλλης υπηρεσίας και, για αντικειμενικούς και τεχνικούς λόγους, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί χωρίς αυτή την άλλη υπηρεσία και η ενσωμάτωση του στοιχείου στην άλλη υπηρεσία δεν αποτελεί μέσο για την παράκαμψη της εφαρμογής του παρόντος κανονισμού»

¹⁹⁶ Το Κεφάλαιο III καθορίζει τις υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας για ένα διαφανές και ασφαλές διαδικτυακό περιβάλλον, σε πέντε διαφορετικά τμήματα. Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες, σ.16.

¹⁹⁷ Buiten (n 42) 3

¹⁹⁸ Morais Carvalho, Jorge and Arga e Lima, Francisco, Farinha, Martim (n 156) 79

¹⁹⁹ Αιτιολογική σκέψη 15, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες, Buiten (n 42) 10

περιορισμένης κατηγορίας ενδιάμεσων υπηρεσιών.²⁰⁰ Στο πλαίσιο αυτών των ενδιάμεσων υπηρεσιών, ισχύουν αυστηρότερες υποχρεώσεις για υπηρεσίες φιλοξενίας και, εντός των τελευταίων, για τις επιγραμμικές πλατφόρμες.²⁰¹ Ωστόσο, γίνεται και μια περαιτέρω διάκριση σε επιγραμμικές πλατφόρμες και σε πολύ μεγάλες διαδικτυακές πλατφόρμες που υπόκεινται σε αυστηρότερες υποχρεώσεις.²⁰²

Προτού όμως, σχολιάσουμε ακροθιγώς τις υποχρεώσεις τους, πρέπει να αποσαφηνιστεί η διάκριση μεταξύ υπηρεσιών φιλοξενίας και επιγραμμικών πλατφόρμων. Η κύρια διαφορά έγκειται στη διάδοση των αποθηκευμένων πληροφοριών στο κοινό.²⁰³ Ενώ οι πρώτες αποθηκεύουν μόνο πληροφορίες, οι επιγραμμικές πλατφόρμες τις καθιστούν επίσης διαθέσιμες στο κοινό.²⁰⁴ Η αιτιολογική σκέψη 13 αναφέρει πως οι επιγραμμικές πλατφόρμες,²⁰⁵ πρέπει να οριστούν ως πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας οι οποίοι όχι μόνο αποθηκεύουν τις πληροφορίες που παρέχονται από τους αποδέκτες της υπηρεσίας κατόπιν αιτήματός τους, αλλά τις διαδίδουν στο κοινό κατόπιν αιτήματός.²⁰⁶

Η έννοια της «διάδοσης στο κοινό», εμπεριέχει τη διάθεση πληροφοριών σε δυνητικά απεριόριστο αριθμό ατόμων, διασφαλίζοντας την εύκολη πρόσβαση των χρηστών, χωρίς περαιτέρω ενέργειες από τον αποδέκτη της υπηρεσίας, ανεξάρτητα από το αν τα άτομα αυτά έχουν πράγματι πρόσβαση στις εν λόγω πληροφορίες.²⁰⁷ Η παροχή της δυνατότητας διάδοσης πληροφοριών σε προκαθορισμένο και πεπερασμένο αριθμό ατόμων, όμως, δεν αποτελεί διάδοση στο κοινό άρα, δεν καλύπτονται υπηρεσίες ανταλλαγής μηνυμάτων, ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και γενικά υπηρεσίες διαπροσωπικής επικοινωνίας.²⁰⁸ Εξακολουθούν, αυτές να αποτελούν υπηρεσίες φιλοξενίας εφόσον αποθηκεύουν δεδομένα, όμως δεν θα υπόκεινται στις αυστηρότερες υποχρεώσεις των επιγραμμικών πλατφόρμων.²⁰⁹ Βέβαια, όταν οι υπηρεσίες φιλοξενίας και διάδοσης είναι «ήσσονος

²⁰⁰ Van Cleynenbreugel «The Commission's digital services and markets act proposals: First step towards tougher and more directly enforced EU rules?» (n 66)

²⁰¹ *ibid.*

²⁰² *ibid.*

²⁰³ Buiten (n 42) 11

²⁰⁴ *ibid.*

²⁰⁵ Όπως μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή επιγραμμικές αγορές.

²⁰⁶ Αιτιολογική σκέψη 13 και άρθρο 2(η) Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

²⁰⁷ *ibid.*, Αιτιολογική σκέψη 14 και άρθρο 2(θ)

²⁰⁸ Van Cleynenbreugel «The Commission's digital services and markets act proposals: First step towards tougher and more directly enforced EU rules?» (n 66)

²⁰⁹ *ibid.*

σημασίας και αμιγώς δευτερεύον στοιχείο άλλης υπηρεσίας» δεν θεωρούνται επιγραμμικές πλατφόρμες.²¹⁰

Αναφορικά με την διαφοροποίηση των επιγραμμικών πλατφόρμων και των VLOPS, αυτή εδράζεται στο αρ.25. Οι VLOPS «παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε αριθμό μέσων μηνιαίων ενεργών αποδεκτών της υπηρεσίας στην Ένωση ίσο ή υψηλότερο από 45 εκατομμύρια».²¹¹ Αυτό το ρυθμιστικό χάσμα θα αποτελέσει εμπόδιο στην ανάπτυξη των πλατφόρμων καθότι όλο και λιγότερες πλατφόρμες θα επιθυμούν να γίνουν πολύ μεγάλες προκειμένου να αποφύγουν την έκθεση σε μεγαλύτερους ρυθμιστικούς-οικονομικούς κινδύνους.²¹² Αυτοί οι κίνδυνοι δεν πρέπει να υποτιμηθούν διότι μειώνουν την τάση για χρηματοδότηση και δημιουργούν φραγμούς στην ανάπτυξη.²¹³ Έτσι, υπάρχει παρέμβαση στην ελευθερία άσκησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.²¹⁴ Σύν τοις άλλοις, αυτή η προσέγγιση είναι αμφισβητήσιμη από την άποψη της αντιμετώπισης του παράνομου περιεχομένου.²¹⁵ Υποστηρίζεται πως η διάκριση είναι αδιάφορη διότι οι VLOPS είναι ήδη αφιλόξενα περιβάλλοντα για εξτρεμιστές και εμπλεκόμενους σε παράνομες δραστηριότητες.²¹⁶ Η προτεινόμενη διαφοροποίηση της DSA μάλλον θα προωθήσει περισσότερο το παράνομο και ιδίως το επιβλαβές περιεχόμενο,²¹⁷ αφού θα παρατηρηθεί μετακίνηση αυτών σε πλατφόρμες που υπόκεινται σε χαλαρότερους κανόνες.²¹⁸ Εάν, το παράνομο περιεχόμενο μετακινηθεί σε μη VLOP, αυτόματα εξέρχεται από το πεδίο δράσης ορισμένων τμημάτων του Κανονισμού που αφορούν τη διαχείριση των συστημικών κινδύνων που αποτελεί ένα πολλά υποσχόμενο βήμα.²¹⁹

Αποσαφηνίζοντας, επί της ουσίας τη διαφοροποίηση κανόνων ευθύνης για τις διάφορες κατηγορίες ενδιάμεσων παρόχων υπηρεσιών, πρέπει καταρχάς να λεχθεί πως οι προτεινόμενες υποχρεώσεις εφαρμόζονται αθροιστικά, δηλαδή οι επιγραμμικές πλατφόρμες πρέπει να συμμορφώνονται και με τις υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας που αφορούν γενικά τις ενδιάμεσες υπηρεσίες αλλά και τις

²¹⁰ *ibid*, Αιτιολογική σκέψη 13 :«...Για παράδειγμα, η ενότητα σχολίων μιας διαδικτυακής εφημερίδας θα μπορούσε να αποτελεί τέτοιο στοιχείο, εφόσον είναι σαφές ότι πρόκειται για δευτερεύον στοιχείο της κύριας υπηρεσίας η οποία συνίσταται στη δημοσίευση ειδήσεων υπό τη συντακτική ευθύνη του εκδότη.» Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

²¹¹ *ibid*, Άρθρο 25 (1)

²¹² Fredrik Erixon, «“Too Big to Care” or “Too Big to Share”: The Digital Services Act and the Consequences of Reforming Intermediary Liability Rules,» (2021), No. 5/2021 European Centre for International Political Economy (ECIPE), p.9, https://ecipe.org/wp-content/uploads/2021/04/ECI_21_PolicyBrief_05_2021_LY03.pdf

²¹³ *ibid*.

²¹⁴ Valentina Golunova & Juncal Montero Regules, «The Digital Services Act and freedom of expression: triumph or failure?» (2021), DIGITAL SOCIETY BLOG, <https://www.hiig.de/en/the-digital-services-act-and-freedom-of-expression-triumph-or-failure/>

²¹⁵ *ibid*.

²¹⁶ Erixon (n 212) 8

²¹⁷ Υπενθυμίζεται ότι η αντιμετώπιση του επιβλαβούς περιεχομένου αφορά τις VLOPS

²¹⁸ *ibid*.

²¹⁹ Golunova, Montero Regules (n 214)

ειδικότερες υποχρεώσεις των υπηρεσιών φιλοξενίας.²²⁰ Τοιουτοτρόπως, οι VLOPS εφαρμόζουν τις υποχρεώσεις που σχετίζονται ειδικά με αυτές, τις υποχρεώσεις που αφορούν όλες επιγραμμικές πλατφόρμες, τις υποχρεώσεις των υπηρεσιών φιλοξενίας, και αυτές που απευθύνονται σε όλους τους ενδιάμεσους παρόχους. Επί της ουσίας όλη η DSA βρίσκει εφαρμογή σε αυτούς. Με το ίδιο τρόπο εκάστη ειδική κατηγορία υποχρεούται να εφαρμόζει τις ειδικές υποχρεώσεις της κατηγορίας της αλλά και τις γενικές υποχρεώσεις της κατηγορίας που εμπίπτει.

Αξίζει επιγραμματικά να αναφέρουμε μερικές από τις πλέον σημαντικές υποχρεώσεις τους. Όλες οι ενδιάμεσες υπηρεσίες έχουν υποχρέωση: θέσπισης ενιαίου σημείου επαφής προς διευκόλυνση άμεσης επικοινωνίας,²²¹ συμπερίληψης στους Όρους και Προϋποθέσεις των περιορισμών για χρήση των υπηρεσιών τους, ενεργώντας «με επιμελή, αντικειμενικό και αναλογικό τρόπο κατά την εφαρμογή και την επιβολή των περιορισμών»,²²² καθώς και υποχρεώσεις υποβολής εκθέσεων διαφάνειας.²²³ Επιπρόσθετα, οι πάροχοι υπηρεσιών φιλοξενίας πρέπει να θέσουν σε λειτουργία τον μηχανισμό «notice and action»(βλ.Ενότητα Β.1.)²²⁴ και όταν βάσει αυτού ή με δική τους πρωτοβουλία, αποσύρουν ή απενεργοποιήσουν την πρόσβαση, πρέπει να το αιτιολογούν.²²⁵ Οι επιγραμμικές πλατφόρμες αντιμετωπίζουν μια σειρά από άλλες υποχρεώσεις στα αρ.16-24 με εξέχουσες την παροχή εσωτερικού συστήματος διαχείρισης καταγγελιών,²²⁶ εξωδικαστική επίλυση²²⁷ και υποβολή εκθέσεων διαφάνειας.²²⁸ Τέλος, οι VLOPS υπέχουν πρόσθετων

²²⁰ Buiten (n 42) 10

²²¹ Άρθρο 10, αιτιολογική σκέψη 36, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

²²² *ibid*, Άρθρο 12, αιτιολογική σκέψη 38

²²³ *ibid*, Άρθρο 13, αιτιολογική σκέψη 39

²²⁴ *ibid*, Άρθρο 14, αιτιολογική σκέψη 40, 41

²²⁵ *ibid*, Άρθρο 15, αιτιολογική σκέψη 42

²²⁶ *ibid*, Άρθρο 17, αιτιολογική σκέψη 44

²²⁷ *ibid*, Άρθρο 18, αιτιολογική σκέψη 45.

²²⁸ *ibid*, Άρθρο 23,24 αιτιολογική σκέψη 51,52. Επίσης προτεραιότητα ειδοποιήσεων από οντότητες αναγνωρισμένες ως αξιόπιστες πηγές επισήμανσης (Άρθρο 19, αιτιολογική σκέψη 46), πρόνοιες αναφορικά με εμπόρους και προστασία καταναλωτών (Άρθρο 21,22, αιτιολογική σκέψη 49,50)

υποχρέωσεων για τη διαχείριση συστημικών κινδύνων των αρ.25-33 και υποχρεούνται να διενεργούν εκτιμήσεις κινδύνων,²²⁹ και να λαμβάνουν μέτρα για τον περιορισμό αυτών.²³⁰

Όπως καταδεικνύει η παραπάνω ανάλυση, και υπογραμμίζει και ο Pieter Van Cleynenbreugel, δυστυχώς, τα όρια της έννοιας «υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας» και της υποκατηγορίας των «ενδιάμεσων υπηρεσιών» είναι μάλλον θολά και είναι πολύ πιθανό να δημιουργήσουν σημαντικά ζητήματα στην πράξη.²³¹ Φυσικά, οι απλές υπηρεσίες αγωγών, προσωρινής αποθήκευσης ή φιλοξενίας εξακολουθούν να υφίστανται και μας επιτρέπουν να παρατηρήσουμε πως πράγματι, η DSA βασίζεται στο πλαίσιο της ECD, όμως προχωρά περαιτέρω από αυτό.²³² Τα αρ.3, 4 και 5 DSA αντικατοπτρίζουν τα αρ.12, 13 και 14 ECD αντίστοιχα, όμως η DSA ομαδοποιεί αυτές τις υπηρεσίες στην γενική κατηγορία «ενδιάμεσων υπηρεσιών».²³³ Εντούτοις, εξαιτίας της κατά περίπτωση φύσης της εν λόγω αξιολόγησης και της νομικής αβεβαιότητας που εκκρεμεί έγκυρη επιβεβαίωση της παρεπόμενης ή διαχωρίσιμης φύσης αυτών των υπηρεσιών, μέλλεται να προκύψουν ερωτήματα σχετικά με το ακριβές πεδίο εφαρμογής της σε βάρος της πρακτικής αποτελεσματικότητας.²³⁴

Για σκοπούς ασφάλειας δικαίου, η ΕΕπ θα μπορούσε να πράξει ότι και με την DMA, υιοθετώντας έναν σαφέστερο κατάλογο υπηρεσιών, παρότι και αυτή η επιλογή έχει προβλήματα αφού θα απαιτούσε συχνή ενημέρωση του κανονιστικού πλαισίου.²³⁵ Στα πλαίσια του αρ.73, για πενταετή αξιολόγηση του Κανονισμού και υποβολή έκθεσης από την ΕΕπ, θα μπορούσε να αποτελέσει αυτή η αξιολόγηση(αφού θα συνοδεύεται με τεκμηριωμένα στοιχεία), αφορμή για μια επικαιροποίηση

²²⁹ *ibid*, Άρθρο 26, αιτιολογική σκέψη 57. Οι τρεις κατηγορίες συστημικών κινδύνων είναι οι εξής: « Η πρώτη κατηγορία αφορά τους κινδύνους που συνδέονται με την αθέμιτη χρήση της υπηρεσίας τους μέσω της διάδοσης παράνομων περιεχομένου, όπως η διάδοση υλικού σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών ή παράνομης ρητορικής μίσους, και τη διεξαγωγή παράνομων δραστηριοτήτων, όπως η πώληση προϊόντων ή υπηρεσιών που απαγορεύονται από το ενωσιακό ή εθνικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένων των προϊόντων παραποίησης/απομίμησης... Η δεύτερη κατηγορία αφορά τον αντίκτυπο της υπηρεσίας στην άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, που προστατεύονται από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων της ελευθερίας έκφρασης και πληροφόρησης, του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, του δικαιώματος στην απαγόρευση των διακρίσεων και των δικαιωμάτων του παιδιού... Η τρίτη κατηγορία κινδύνων αφορά τη σκόπιμη και, συχνά, συντονισμένη χειραγώγηση της υπηρεσίας της πλατφόρμας, με προβλέψιμες επιπτώσεις στην υγεία, τον πολιτικό λόγο, τις εκλογικές διαδικασίες, τη δημόσια ασφάλεια και την προστασία των ανηλίκων, λαμβανομένης υπόψη της ανάγκης διαφύλαξης της δημόσιας τάξης, προστασίας της ιδιωτικής ζωής και καταπολέμησης των δόλιων και παραπλανητικών εμπορικών πρακτικών. »

²³⁰ *ibid*, Άρθρο 27, αιτιολογική σκέψη 58, 59. Όσοι χρησιμοποιούν συστήματα συστάσεων υπέχουν και της ειδικής υποχρέωσης του αρ.29 (Άρθρο 28, 29 αιτιολογική σκέψη 60-62).

²³¹ Van Cleynenbreugel «The Commission’s digital services and markets act proposals: First step towards tougher and more directly enforced EU rules?» (n 66)

²³² Mazgal, Anna, «Back to the Future? The Digital Services Act and regulating online platforms built on community-led moderation», (2021). European Public Spheres, Digitisation and Public Welfare Orientation, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3919102> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3919102> p.6-7

²³³ *ibid*.

²³⁴ *ibid*.

²³⁵ Van Cleynenbreugel «The Commission’s digital services and markets act proposals: First step towards tougher and more directly enforced EU rules?» (n 66)

του καταλόγου, ή αν δεν υιοθετηθεί τέτοιος, θα μπορούσαν οι σχετικές πρόνοιες να γίνονται όλο και σαφέστερες, ξεδιαλώνοντας τα θολά όρια.

A.2.γ.Εξωεδαφική εφαρμογή της «πράξης για ψηφιακές υπηρεσίες»;

Η DSA διατηρεί μια ισορροπημένη προσέγγιση όσον αφορά την ευθύνη των ενδιάμεσων και θεσπίζει αποτελεσματικά μέτρα για την αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου, σεβόμενη την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων.²³⁶ Με αυτόν τον τρόπο, μέλλει να αποτελέσει σημείο αναφοράς για τη ρυθμιστική προσέγγιση όσον αφορά τους επιγραμμικούς ενδιάμεσους σε παγκόσμιο επίπεδο.²³⁷ Γενικότερα, η ΕΕ χαρακτηρίζεται ως ρυθμιστής με επιρροή πέρα από τα σύνορά της.²³⁸ Πολλάκις έχει χαρακτηριστεί ως μια ρυθμιστική «μεγάλη δύναμη»,²³⁹ «κυρίαρχος ρυθμιστής του παγκόσμιου εμπορίου»,²⁴⁰ «ρυθμιστική υπερδύναμη».²⁴¹

Δεν αμφισβητείται, λοιπόν, ότι η δράση της έχει επιπτώσεις πέρα από τα σύνορα της ενιαίας αγοράς²⁴² και δη τα τελευταία χρόνια επέκτεινε την εμβέλειά της στον τομέα του διαδικτύου, όπως αποδεικνύεται από τον αυξανόμενο αριθμό νομοθετικών και κανονιστικών πρωτοβουλιών που υιοθετήθηκαν (π.χ. GDPR²⁴³) και η αυξημένη προθυμία του ΔΕΕ να υποστηρίξει τις αξίες της ΕΕ στη νομολογία του σχετικά με θέματα που σχετίζονται με το διαδίκτυο.²⁴⁴ Από αυτή την άποψη, το διαδίκτυο χρησίμευσε ως όχημα που επέτρεψε στο ενωσιακό δίκαιο να «κερδίσει» μια θέση σε παγκόσμιο επίπεδο.²⁴⁵

²³⁶ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/QANDA_20_2348

²³⁷ *ibid.*

²³⁸ Alasdair R. Young, «The European Union as a global regulator? Context and comparison», (2015), <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/13501763.2015.1046902?scroll=top&needAccess=true>

²³⁹ Βλ. Lavenex, S., «The power of functionalist extension: How EU rules travel», (2014), *Journal of European Public Policy* 21(6): 885–903. doi: 10.1080/13501763.2014.910818 <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501763.2014.910818>
Drezner, D.W., *All Politics is Global: Explaining International Regulatory Regimes*, (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2007)

²⁴⁰ Jacoby, W. and Meunier, S. «Europe and the management of globalization», (2010), *Journal of European Public Policy* 17(3): 299–317. doi: 10.1080/13501761003662107 <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501761003662107>

²⁴¹ Mitchener, B. (2002) «Rules, regulations of global economy are increasingly being set in Brussels», (2002), *Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/SB1019521240262845360>

²⁴² Cremona, Scott (n 16) 134

²⁴³ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)

²⁴⁴ ΔΕΕ, Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González, C-131/12, Ψηφιακή συλλογή (Συλλογή νομολογίας του Δικαστηρίου - Γενική συλλογή), Cremona, Scott (n 16) 134-135

²⁴⁵ *ibid.*

Βέβαια, μια τέτοια προσέγγιση θα έδειχνε μια εξωραϊσμένη και παραπλανητική άποψη για την ΕΕ ως ρυθμιστική δύναμη στο τομέα του διαδικτύου. Η μεγάλη ποικιλία θεσμικών οργάνων της ΕΕ και νομικών μέσων, το κατακερματισμένο τοπίο των κανόνων και των παραγόντων που εμπλέκονται στη διακυβέρνηση και ρύθμισή του, έχουν σημαντικό αντίκτυπο και δυσκολία στην παγκόσμια υλοποίησή των ενωσιακών κανόνων.²⁴⁶ Όπως θα καταδειχθεί με την κατωτέρω ανάλυση, η DSA θα επιχειρήσει να υπερπηδήσει κάθε εμπόδιο ακόμη και φαινομενικά ανυπέβλητο ώστε να καταστεί παγκόσμιο σημείο αναφοράς.

Η Πρόεδρος της ΕΕ Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν τόνισε το εξής κεφαλαιώδες: «*Πρέπει να επιβάλουμε δημοκρατικά όρια στην ανεμπόδιση και ανεξέλεγκτη πολιτική δύναμη των διαδικτυακών κολοσσών*».²⁴⁷ Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, πρέπει η DSA να συμπεριλάβει στο πεδίο εφαρμογής της τους γίγαντες, τους λεγόμενους «Big Tech» που κατέχουν τα ηνία στο διαδίκτυο, οι πλείστοι των οποίων είναι αμερικανικές εταιρίες και είναι συνεπώς εκτός της ενωσιακής επικράτειας. Εστιάζοντας στις ηγέτιδες εταιρίες στο χώρο της τεχνολογίας παρατηρούμε ότι σχεδόν όλες είναι αμερικάνικες.²⁴⁸ Συνεπώς, οι ΗΠΑ κατέχουν το κρισιμότερο κομμάτι του διαδικτύου που είναι η υποδομή καθώς και η εθνικότητα των μεγάλων εταιριών τόσο στις υπηρεσίες όσο και στον εξοπλισμό.²⁴⁹ Η ΕΕ από την άλλη, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της διακυβέρνησης του διαδικτύου,²⁵⁰ και πίσω από τις φιλοσοφικό-νομικές θεωρίες κρύβονται τεράστια συμφέροντα καθότι, το διαδίκτυο έχει μετασηματιστεί σε κινητήριο δύναμη με ισχυρή οικονομία.²⁵¹ Η ΕΕ αποτελεί τη μεγαλύτερη ενοποιημένη εσωτερική αγορά ενός καταναλωτικού κοινού 500 εκατομμυρίων δυνητικών καταναλωτών με πρόσβαση στο διαδίκτυο.²⁵² Φαίνεται όμως, πως αυτό δεν την επαναπαύει, τουναντίον φιλοδοξεί να επεκταθεί ρυθμιστικά συμπεριλαμβάνοντας τη μερίδα του λέοντος των τεχνολογικών κολοσσών, δηλαδή τις αμερικάνικες εταιρίες.

²⁴⁶ Young (n 238)

²⁴⁷ European Commission, «News 20 / 01 / 2021», (20 January 2021), Brussels, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/mex_21_169

²⁴⁸ Σ. Τάσης, «Η ιδιωτικότητα ως πεδίο εμπορικής διαμάχης ΕΕ και ΗΠΑ», (2013), ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ), Τεύχος 1/2013, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος, <http://www.nbonline.gr/journals/8/volumes/264/issues/1127/lemmas/4869405>

²⁴⁹ *ibid*, «*Επίσης διαχειρίζεται τα κυριότερα domain names (.com και .org) και έχει επανειλημμένως δείξει ότι προκειμένου για την ασφάλεια της χώρας (γενικώς) κανένα δεδομένο που κυκλοφορεί στα υπολογιστικά συστήματα των αμερικανικών εταιριών δεν είναι απροσπέλαστο.*»

²⁵⁰ Βλ. George Christou and Seamus Simpson, “The influence of global Internet governance institutions in the EU” in Oriol Costa, Knud Erik Jorgensen: *The Influence of International Institutions on the EU: When Multilateralism Hits Brussels*, (Palgrave Macmillan, 2012)

²⁵¹ Τάσης (n 248)

²⁵² Ασκητής (n 8) 125

Το αρ.1(3)DSA λέει πως «εφαρμόζεται σε ενδιάμεσες υπηρεσίες που παρέχονται σε αποδέκτες της υπηρεσίας των οποίων ο τόπος εγκατάστασης ή διαμονής βρίσκεται στην Ένωση, ανεξάρτητα από τον τόπο εγκατάστασης των παρόχων των υπηρεσιών αυτών». Στο αρ.2(β) ορίζεται ποιος θεωρείται «αποδέκτης της υπηρεσίας». ²⁵³ Το αρ.2(δ) ορίζει την «προσφορά υπηρεσιών στην Ένωση» επισημαίνοντας πως πρέπει να «έχει ουσιώδη σύνδεση με την Ένωση» και προχωράει ο ενωσιακός νομοθέτης εξηγώντας τι είναι η «ουσιώδης σύνδεση» η οποία «θεωρείται ότι υφίσταται όταν ο πάροχος διαθέτει εγκατάσταση στην Ένωση· ελλείψει τέτοιας εγκατάστασης, η αξιολόγηση της ουσιώδους σύνδεσης βασίζεται σε συγκεκριμένα αντικειμενικά κριτήρια, όπως τα εξής: ο σημαντικός αριθμός χρηστών σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη· ή η στόχευση δραστηριοτήτων προς ένα ή περισσότερα κράτη-μέλη». Η αιτιολογική σκέψη 8 είναι ακόμη πιο επεξηγηματική ως προς την έννοια της «ουσιώδους σύνδεσης». Συγκεκριμένα αποσαφηνίζει την «στόχευση δραστηριοτήτων» λέγοντας ότι εξαρτάται από διάφορα κριτήρια π.χ. δυνατότητα παραγγελίας υπηρεσιών, διαθεσιμότητα εφαρμογής. ²⁵⁴ Ουσιώδης σύνδεση μπορεί να υπάρξει και βάσει του αρ.17(1)(γ) του Κανονισμού 1215/2012. ²⁵⁵ Συνάμα, ξεκαθαρίζει πως η απλή τεχνική προσβασιμότητα ιστοτόπου από την ΕΕ δεν μπορεί από μόνη της να συνιστά λόγο ώστε η σύνδεση να θεωρηθεί ουσιώδης. ²⁵⁶

Συνεπώς, οι τεχνολογικοί αμερικανικοί γίγαντες θα υπόκεινται στις ίδιες υποχρεώσεις με τους ευρωπαίους ομολόγους τους. Τοιούτοτρόπως, διασφαλίζεται, όπως αναφέρει η αιτιολογική σκέψη 7, η αποτελεσματικότητα των κανόνων και οι ισότιμοι όροι ανταγωνισμού αφού θα εφαρμόζονται στους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών ανεξαρτήτως εγκατάστασης ή διαμονής φτάνει να διαθέτουν ουσιώδη σύνδεση με την ΕΕ. ²⁵⁷

²⁵³ «κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο χρησιμοποιεί τη σχετική ενδιάμεση υπηρεσία»

²⁵⁴ «Η στόχευση δραστηριοτήτων προς ένα ή περισσότερα κράτη μέλη μπορεί να προσδιοριστεί με βάση όλες τις σχετικές περιστάσεις, συμπεριλαμβανομένων στοιχείων όπως η χρήση γλώσσας ή νομίσματος που χρησιμοποιείται γενικά στο οικείο κράτος μέλος ή η δυνατότητα παραγγελίας προϊόντων ή υπηρεσιών, ή χρήσης εθνικών τομέων ανωτάτου επιπέδου. Η στόχευση δραστηριοτήτων προς ένα κράτος μέλος θα μπορούσε επίσης να συναχθεί από τη διαθεσιμότητα μιας εφαρμογής στο σχετικό εθνικό κατάστημα εφαρμογών, από την παροχή τοπικών διαφημίσεων ή διαφημίσεων στη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο εν λόγω κράτος μέλος ή από τον χειρισμό των σχέσεων με τους πελάτες, όπως η εξυπηρέτηση πελατών στη γλώσσα που χρησιμοποιείται γενικά στο εν λόγω κράτος μέλος.»

²⁵⁵ Άρθρο 17(1)(γ): «Σε συμβάσεις που ο σκοπός τους μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική δραστηριότητα του προσώπου που τις καταρτίζει, του καταναλωτή, η διεθνής δικαιοδοσία καθορίζεται από τις διατάξεις του παρόντος τμήματος με την επιφύλαξη του άρθρου 6 και του άρθρου 7 σημείο 5: σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, όταν η σύμβαση έχει συναφθεί με πρόσωπο το οποίο ασκεί εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες στο έδαφος του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή ή κατευθύνει με οποιοδήποτε τρόπο τέτοιου είδους δραστηριότητες σε αυτό το κράτος μέλος ή σε διάφορα κράτη, συμπεριλαμβανομένου του εν λόγω κράτους μέλους, και η σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο των εν λόγω δραστηριοτήτων.» Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις.

²⁵⁶ Αιτιολογική σκέψη 8, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

²⁵⁷ *ibid*, αιτιολογική σκέψη 7

Η BEUC²⁵⁸ ως Ευρωπαϊκή Οργάνωση Καταναλωτών κατάρτισε ένα έγγραφο με τις θέσεις της, για την DSA, σχολιάζοντας την εξωεδαφική εφαρμογή της, και ανέφερε πως η αιτιολογική σκέψη 7 είναι σύμφωνη με το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο και τη νομολογία του ΔΕΕ.²⁵⁹ Επίσης, η BEUC πρότεινε την διαγραφή του σημείου «σημαντικού αριθμού χρηστών» καθότι αυτή περιλαμβάνεται ούτως ή αλλιώς στο κριτήριο της «στόχευσης δραστηριοτήτων προς ένα ή περισσότερα κράτη-μέλη».²⁶⁰ Εν πάση περιπτώσει το κριτήριο του «σημαντικού αριθμού χρηστών» είναι ασαφές καθότι απουσιάζει ο αριθμητικός προσδιορισμός, έστω κατά προσέγγιση.

Δεδομένου, ότι οι προτάσεις απευθύνονται κυρίως στις δραστηριότητες αμερικανικών εταιρειών, αναμένεται ότι η κυβέρνηση των ΗΠΑ και οι ίδιες οι «Big Tech» θα ασκήσουν πιέσεις τόσο στο ΕΚ όσο και στα κράτη-μέλη επιδιώκοντας να επηρεάσουν σημαντικά την ουσία της νομοθεσίας.²⁶¹ Ας μην λησμονείται πως 8 από τις 10 «Big Tech» είναι εγκατεστημένες στις ΗΠΑ,²⁶² άρα η αντίδραση από τις ΗΠΑ είναι αναμενόμενη. Αξίζει να αναφερθεί πως δεν είναι η πρώτη φορά που θα βρεθούμε ενώπιον μιας διαμάχης μεταξύ ΗΠΑ-ΕΕ.

Από την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα άρχισε να γίνεται λόγος για τον λεγόμενο «ρυθμιστικό επεκτατισμό».²⁶³ Το χαρακτηριστικό του ρυθμιστικού επεκτατισμού στις παγκοσμιοποιημένες οικονομίες, είναι πως η ισχύς προσδιορίζεται από το μέγεθος της εσωτερικής αγοράς μίας οικονομικής δύναμης, και επειδή αποτελεί πόλο έλξης για κάθε επιχειρηματία αναγκάζοντάς τον έτσι να υπαχθεί στους κανόνες λειτουργίας της ενώ έμμεσα αναγκάζει και τις λοιπές χώρες να υπαναχωρήσουν από τους δικούς τους κανόνες.²⁶⁴ Αυτό το φαινόμενο επιβολής σκληρών ρυθμιστικών κανόνων μέσω της τεράστιας αγοραστικής δύναμης ονομάστηκε «Brussels

²⁵⁸ Περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και τα 27 κράτη-μέλη. «We were founded in 1962 by consumer groups from six Member States of what was then, the European Economic Community (EEC). Nowadays our members are from all 27 EU Member States as well as Iceland, North Macedonia, Norway, Switzerland and the United Kingdom. BEUC is acknowledged as a trustworthy representative by decision-makers, thanks in particular to the collective skills, knowledge and expertise of our member organisations.» βλ. <https://www.beuc.eu/about-beuc/who-we-are>

²⁵⁹ BEUC, «THE DIGITAL SERVICES ACT PROPOSAL BEUC position paper», (2021), Brussels, https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2021-032_the_digital_services_act_proposal.pdf p.6

²⁶⁰ *ibid.*

²⁶¹ «The EU Digital Services and Digital Markets Acts», (2021), <https://publications.parliament.uk/pa/cm5801/cmselect/cmeuleg/229-xxxviii/22905.htm>

²⁶² Jonathan Ponciano, «The Largest Technology Companies In 2019: Apple Reigns As Smartphones Slip And Cloud Services Thrive», (2019) <https://www.forbes.com/sites/jonathanponciano/2019/05/15/worlds-largest-tech-companies-2019/?sh=64c8c241734f>

²⁶³ Τάσσης (n 248). «Regulatory Imperialism». Η ιδέα περί ρυθμιστικού επεκτατισμού άρχισε παγιώνει την αντίληψη ότι η Ευρώπη έχει επιβάλλει σειρά από ρυθμιστικές παρεμβάσεις που «σνίγουν» τον τρόπο που οι επιχειρήσεις έχουν μάθει να λειτουργούν στις ΗΠΑ.

²⁶⁴ Daniel W. Drezner, «Globalization, Harmonization, and Competition: the Different Pathways to Policy Convergence», (2005), 12 J. EUROP. PUB. POL. 841, 841–859, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501760500161472>

Effect»²⁶⁵ και συνέχεια του είναι το φαινόμενο της μονομερούς επιβολής παγκοσμιοποιημένων ρυθμιστικών κανόνων.²⁶⁶ Αυτό μεταφράζεται σε επιβολή από έναν (μεγάλο) παίκτη της παγκόσμιας αγοράς των δικών του ρυθμιστικών όρων κάτι που σύμφωνα με πολλούς μελετητές στις ΗΠΑ, κάνει συνειδητά η Ευρώπη.²⁶⁷ Αναφορικά με τη σχέση των δύο εννόμων τάξεων στο πεδίο της ελευθερίας έκφρασης που επιδιώκει να ρυθμίσει η DSA, παρόλο που οι συγκλίσεις είναι ευρείες, παραμένουν μεσοσταθμικά συγκρουσιακές.²⁶⁸

A.3. Οριοθέτηση του καθεστώτος του «ασφαλούς λιμένα» υπό το φως της εισαγωγής της ρήτρας του «Καλού Σαμαρείτη»

Μια μεγάλη διαφορά της ισχύουσας νομοθεσίας (ECD) με το αμερικανικό δίκαιο, είναι το αρ.230 του Communication Decency Act (CDA).²⁶⁹ Η διαφορά έγκειται στο ότι το αρ.230 δίδει ασυλία από αστικές αξιώσεις στους παρόχους που οικειοθελώς προβαίνουν σε απόσυρση περιεχομένου χρηστών που οι ίδιοι οι πάροχοι το κρίνουν ως ανάρμοστο.²⁷⁰ Αυτή η διάταξη ονομάζεται και «ασυλία του Καλού Σαμαρείτη»²⁷¹ και θεωρείται ως μια κρίσιμη διάταξη που επέτρεψε την ανάπτυξη του διαδικτύου όπως το γνωρίζουμε σήμερα, πάρα την αυξανόμενη κριτική που δέχτηκε στις ΗΠΑ.²⁷²

Αυτός ο κανόνας παρουσιάζεται ως προστατευτικός για τις δραστηριότητες και τα συμφέροντα των ενδιαμέσων, αφού δίνει κίνητρα για την υιοθέτηση και εφαρμογή ιδιωτικών πολιτικών σχετικά με το παράνομο και άλλα είδη περιεχομένου που μπορεί να είναι νόμιμα, αλλά να είναι προσβλητικά ή ανεπιθύμητα.²⁷³ Ενώ όμως, το αρ.230 λειτουργεί προστατευτικά για τους ενδιαμέσους, θα μπορούσε κανείς να στηρίξει ότι λειτουργεί επιθετικά ως προς την ελευθερία έκφρασης;

²⁶⁵ Anu Bradford, *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*, (Oxford Scholarship Online, 2019), p.7, <https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/oso/9780190088583.001.0001/oso-9780190088583>

²⁶⁶ «Unilateral Regulatory Globalization»

²⁶⁷ Ιδίως στο θέμα των προσωπικών δεδομένων. Τάσσης (n 248)

²⁶⁸ Ασκητής (n 8) 124-126

²⁶⁹ *ibid.* 29

²⁷⁰ *ibid.*, «Any action voluntarily taken in good faith to restrict access to or availability of material that the provider or user considers to be obscene, lewd, lascivious, filthy, excessively violent, harassing, or otherwise objectionable, whether or not such material is constitutionally protected.»

²⁷¹ *ibid.*

²⁷² Εννοώντας την κριτική που δέχθηκε η διάταξη, Aleksandra Kuczerawy, «The Good Samaritan that wasn't: voluntary monitoring under the (draft) Digital Services Act», (2021), *Verfassungblog*, <https://verfassungsblog.de/good-samaritan-dsa/>

²⁷³ Joan Barata, «Incorporating a Good Samaritan principle in the EU Digital Services Act», (2020), Center for Democracy & Technology (CDT), p.3 <https://cdt.org/wp-content/uploads/2020/07/2020-07-29-Positive-Intent-Protections-Good-Samaritan-principle-EU-Digital-Services-Act-FINAL.pdf>

Είναι, αδιαμφισβήτητο ότι οι αποφάσεις εποπτείας περιεχομένου παρουσιάζουν σχετικό αντίκτυπο στην ελευθερία έκφρασης.²⁷⁴ Όπως αναφέρει εύστοχα η Daphne Keller σχολιάζοντας το αρ.230, «οι ενδιάμεσοι μπορούν να περιορίσουν τον λόγο πιο αποτελεσματικά από οποιαδήποτε κυβέρνηση στην ιστορία...δεν μπορούν να φυλακίσουν τους διαφωνούντες, αλλά μπορούν να τους φιμώσουν». ²⁷⁵ Δεν πρέπει να λησμονείται πως η απόσυρση περιεχομένου, δεν βασίζεται απαραίτητα σε ανθρώπινες, ισορροπημένες αποφάσεις, αλλά στη χρήση αυτοματοποιημένων εργαλείων, που μπορεί να λαθεύουν.²⁷⁶ Η απουσία επαρκούς διαφάνειας και οι λανθασμένες αποφάσεις είναι κοινώς αποδεκτό ότι υφίστανται,²⁷⁷ δημιουργώντας ποικίλα προβλήματα.

Η εφαρμογή της ρήτρας του «Καλού Σαμαρείτη» στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, καταδεικνύει πως ενέχει τον κίνδυνο μέσω της ενθάρρυνσης για έλεγχο να οδηγήσει σε περισσότερη ιδιωτική λογοκρισία και υπερβολική αφαίρεση περιεχομένου. ²⁷⁸ Επιστρέφοντας στην γηραιά ήπειρο, υπάρχει μια διαμάχη για το αν η ECD περιέχει ή όχι τη ρήτρα του «Καλού Σαμαρείτη». ²⁷⁹ Ο υψηλότερος βαθμός πολυπλοκότητας και λεπτομέρειας των ευρωπαϊκών κανόνων, το καθιστά κάπως δύσκολο.²⁸⁰

Η ECD δεν προστατεύει τους διαμεσολαβητές που με καλή πίστη και εθελοντικά αντιμετωπίζουν το παράνομο περιεχόμενο κι αυτό διαφαίνεται από το ίδιο το κείμενο της. Προβλέπει εξαιρέσεις ευθύνης για τρεις κατηγορίες διαμεσολαβητών(αρ.12-14) ανάλογα με το είδος της παρεχόμενης υπηρεσίας.²⁸¹ Το αρ.14 ρυθμίζει την σημαντικότερη κατηγορία στο πλαίσιο του «Web 2.0», που είναι και οι περισσότεροι πρωταγωνιστές του Ίντερνετ αφού αφορά σημαντικό ποσοστό των τρεχουσών δραστηριοτήτων του²⁸² και την καρδιά του ασφαλούς λιμένα.²⁸³ Το αρ.14 επικεντρώνεται στο ζήτημα της «γνώσης», άρα οι πάροχοι απαλλάσσονται ευθύνης εφόσον δεν έχουν πραγματική γνώση και όταν την λάβουν αποσύρουν ταχέως τις πληροφορίες ή απενεργοποιούν την

²⁷⁴ Ibid, p.6-7

²⁷⁵ Daphne Keller, “Facebook Restricts Speech by Popular Demand”, (2019), The Atlantic, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/09/facebook-restricts-free-speech-popular-demand/598462/>

²⁷⁶ ibid.

²⁷⁷ Barata (n 273) 6-7

²⁷⁸ Christoph Schmon, «Twitter, Trump, and Tough Decisions: EU Freedom of Expression and the Digital Services Act», (2021), Electronic Frontier Foundation <https://www.eff.org/deeplinks/2021/03/twitter-trump-and-tough-decisions-eu-freedom-expression-and-digital-services-act>

²⁷⁹ European Parliament (n 23) 17

²⁸⁰ Barata (n 273) 8

²⁸¹ Helberger N. «Legal «User-Created Content: Supporting a Participative Information Society» (2008) Study for the European Commission(DG INFSO),p. 220, https://www.ivir.nl/publicaties/download/User_created_content.pdf

²⁸² ibid.

²⁸³ ibid.

πρόσβαση.²⁸⁴ Για να απολαμβάνουν τον ασφαλή λιμένα, πρέπει οι δραστηριότητες τους να έχουν «εντελώς τεχνικό, αυτόματο και παθητικό χαρακτήρα».²⁸⁵ Ασφαλώς, το κριτήριο «συμπερασματικής γνώσης» και η επιταγή της «ουδετερότητας» απασχόλησαν το ΔΕΕ, και έχουν εκδοθεί οι αποφάσεις-ορόσημα *Google v. Louis Vuitton*²⁸⁶ και *L'Oréal v. eBay*.²⁸⁷ Αυτά συνδυάζονται και με το αρ.15 που απαγορεύει την γενική υποχρέωση παρακολούθησης.²⁸⁸

Η εθελοντική παρακολούθηση, λοιπόν, θα μπορούσε να είναι δύσκολη, καθώς μπορεί να οδηγήσει σε επίγνωση γεγονότων από τα οποία είναι εμφανής μια παράνομη δραστηριότητα/πληροφορία, και άρα στο συμπέρασμα ότι υπάρχει πραγματική γνώση που θα οδηγούσε σε απώλεια απαλλαγής από την ευθύνη.²⁸⁹ Η προϋπόθεση «ουδετερότητας» για εξαίρεση ευθύνης περιεγράφηκε ως το παράδοξο του «Καλού Σαμαρείτη».²⁹⁰ Εφόσον ο διαμεσολαβητής παραμένει «ουδέτερος» δεν φοβάται τη δίωξη αλλά εάν ενεργήσει λαμβάνοντας μέτρα, η δράση του ίσως θεωρηθεί παρέμβαση χάνοντας τον ασφαλή λιμένα.²⁹¹

Τα τελευταία χρόνια, η ΕΕπ άρχισε δειλά-δειλά, μέσω μη δεσμευτικών νομικών μέσων να ενθαρρύνει την εθελοντική εποπτεία περιεχομένου. Τέτοια υποκίνηση, φαίνεται στον Κώδικα Δεοντολογίας για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους του 2016,²⁹² σε Ανακοίνωση για την αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου του 2017,²⁹³ καθώς και στην Σύσταση για αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου του 2018.²⁹⁴ Στην Ανακοίνωση κιάλας αναφέρθηκε ρητά η ΕΕπ σε «*λεγόμενα μέτρα του Καλού Σαμαρείτη*» όμως διευκρίνισε πως δεν πρέπει να θίγονται οι υποχρεώσεις του αρ.14. Η νέα στάση της ΕΕπ είναι ενθαρρυντική μόνο στο

²⁸⁴ Άρθρο 14(1) Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο

²⁸⁵ *ibid*, Αιτιολογική σκέψη 42

²⁸⁶ ΔΕΕ, *Google France and Google v. Louis Vuitton*, C-238/08, 23^{ης} Μαρτίου, σκ.114 «είναι αναγκαίο να εξεταστεί αν ο ρόλος που διαδραματίζει ο εν λόγω πάροχος είναι ουδέτερος, στο μέτρο που η συμπεριφορά του είναι καθαρά τεχνική, αυτόματη και παθητική, γεγονός που συνεπάγεται ότι δεν είχε γνώση ή έλεγχο»

²⁸⁷ ΔΕΕ, *L'Oréal SA and others v. eBay International AG*, C-324/09, 12^{ης} Ιουλίου 2011. σκ.116 «παρέσχε συνδρομή, συνιστάμενη ιδίως στη βελτιστοποίηση της παρουσιάσεως των προσφορών προς πώληση ή της προωθήσεώς τους, πρέπει να θεωρηθεί ότι δεν κατέλαβε ουδέτερη θέση...»

²⁸⁸ *ibid*, Άρθρο 15 Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο

²⁸⁹ European Parliament (n 23) 17

²⁹⁰ Tatiana-Eleni Synodinou, "Intermediaries' liability for online copyright infringement in the EU: Evolutions and confusions", (2015), Vol.31, Is. 1, Computer Law&Security Review, p.57-67, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0267364914001897#fn75>

²⁹¹ Jouglex «The Role of Internet Intermediaries in Copyright Law Online Enforcement» (n 25) 7

²⁹² file:///C:/Users/steph/Downloads/just-2016-01584-01-00-el-tra-00_CB31B3F5-CA78-7DFD-280F7E132206B8AA_42854.pdf

²⁹³ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ Αντιμετώπιση του παράνομου επιγραμμικού περιεχομένου Προς την ενίσχυση της ευθύνης των επιγραμμικών πλατφορμών COM/2017/0555 final

²⁹⁴ Σύσταση (ΕΕ) 2018/334 της Επιτροπής, της 1ης Μαρτίου 2018, σχετικά με μέτρα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο C/2018/1177

«φαίνεσθαι», διότι επί της ουσίας μένει ανυποχώρητη ως προς τις προϋποθέσεις απαλλαγής ευθύνης, καταλήγοντας έτσι να φάσκει και να αντιφάσκει. Δηλαδή οι διαμεσολαβητές δεν θα χάσουν την ασυλία εάν δράσουν εθελοντικά, αλλά δεν θα προστατεύονταν κιόλας εάν δεν ενεργούσαν(είτε συνειδητά είτε λόγω παράλειψης);²⁹⁵

Η DSA διατηρεί τους κανόνες για την ευθύνη των παρόχων, που αποτελούν πλέον το θεμέλιο της ψηφιακής οικονομίας και έχουν ερμηνευθεί από το ΔΕΕ, παρέχοντας πολύτιμες διευκρινίσεις και καθοδήγηση.²⁹⁶ Συγκεκριμένα, απαλείφει τα αρ.12-15ECD και τα αναπαράγει στα αρ.3, 4, 5 και 7 DSA.²⁹⁷ Η κωδικοποίηση στην αιτιολογική σκέψη 18, της ενωσιακής νομολογίας Google France²⁹⁸ και L'Oréal v.eBay²⁹⁹ ότι η παροχή «ενεργών» υπηρεσιών μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια της ασυλίας εάν αποδειχθεί η γνώση,³⁰⁰ δημιουργεί ασφάλεια δικαίου.³⁰¹ Η ΕΕπ, εν τη σοφία της, παρά την επιλογή της να παραμείνουν αλώβητες οι διατάξεις περί ευθύνης, αντιλήφθηκε πως ήταν καιρός για μια πιο ξεκάθαρη υιοθέτηση της ρήτρας του «Καλού Σαμαρείτη». Την ίδια μέρα έκδοσης της DSA, εξέδωσε ένα έγγραφο εκτίμησης επιπτώσεων της³⁰² στο οποίο αναφέρει ότι μια από κύριες αδυναμίες του υφιστάμενου καθεστώτος είναι η αποθάρρυνση των εθελοντικών ενεργειών για καταπολέμηση του παράνομου περιεχομένου.³⁰³ Έτσι, η DSA περιλαμβάνει την νέα ρήτρα του «Καλού Σαμαρείτη» στο αρ.6.³⁰⁴

Δέον είναι να αρχίσουμε την αξιολόγηση της ρήτρας από το ίδιο το γράμμα του νόμου. Αναφέρει, το αρ.6 πως δεν επηρεάζεται το καθεστώς του «ασφαλούς λιμένα» των ενδιάμεσων λόγω του ότι *«πραγματοποιούν εθελοντικές αυτεπάγγελτες έρευνες ή άλλες δραστηριότητες με στόχο την ανίχνευση, τον εντοπισμό και την απόσυρση παράνομου περιεχομένου ή την απενεργοποίηση της πρόσβασης σε αυτό, ή επειδή λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις του ενωσιακού δικαίου...»*.³⁰⁵ Η αναφορά σε συμμόρφωση *«με τις απαιτήσεις του ενωσιακού δικαίου»* είναι μάλλον

²⁹⁵ Aleksandra Kuczerawy, «The EU Commission on voluntary monitoring: Good Samaritan 2.0 or Good Samaritan 0.5?», (2018), <https://www.law.kuleuven.be/citip/blog/the-eu-commission-on-voluntary-monitoring-good-samaritan-2-0-or-good-samaritan-0-5/>

²⁹⁶ Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες, σ.3

²⁹⁷ ibid, σ.4

²⁹⁸ ΔΕΕ, C-236/08 έως C-238/08, Google France SARL και Google Inc. κατά Louis Vuitton Malletier SA (C-236/08), Google France SARL κατά Viaticum SA και Luteciel SARL (C-237/08) και Google France SARL κατά Centre national de recherche en relations humaines (CNRRH) SARL και λοιπών (C-238/08), 2010 I-02417

²⁹⁹ ΔΕΕ, C-324/09, L'Oréal SA και λοιποί κατά eBay International AG και λοιπών, 2011 I-06011

³⁰⁰ Kuczerawy, «The Good Samaritan that wasn't: voluntary monitoring under the (draft) Digital Services Act» (n 272)

³⁰¹ Αιτιολογική σκέψη 16, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

³⁰² COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT Accompanying the document PROPOSAL FOR A REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC, SWD/2020/348 final

³⁰³ ibid, p.43

³⁰⁴ Morais Carvalho, Jorge and Arga e Lima, Francisco, Farinha, Martim (n 156) 93

³⁰⁵ Άρθρο 6, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

ασαφής και ευρείας εμβέλειας, επειδή υφίσταται πληθώρα ενεργειών που μπορούν να γίνουν υπό το πρόσχημα της συμμόρφωσης που ίσως είναι πραγματικά επιβλαβείς για τους χρήστες, εάν είναι δυσανάλογες, λόγω υπερβολικού ζήλου ή κακοπιστίας.³⁰⁶ Για αυτό η δραστηριότητα της πλατφόρμας πρέπει να ελέγχεται για αποφυγή κατάχρησης.³⁰⁷

Η αιτιολογική σκέψη 25 προσθέτει ότι: «το γεγονός ότι οι πάροχοι αναλαμβάνουν τέτοιες δραστηριότητες δεν συνεπάγεται από μόνο του μη διαθεσιμότητα των απαλλαγών από την ευθύνη που προβλέπονται στον παρόντα κανονισμό, υπό τον όρο ότι οι δραστηριότητες αυτές εκτελούνται καλόπιστα και με επιμέλεια» και προς συμμόρφωση απαιτήσεων συμπεριλαμβανομένου του Κανονισμού «όσον αφορά την εφαρμογή των όρων και προϋποθέσεών τους». Το τελευταίο σημείο αποτελεί μια ενδιαφέρουσα προσθήκη επειδή οι αφαιρέσεις βάσει όρων και προϋποθέσεων είναι σαφώς, ευκολότερες και γρηγορότερες για τους παρόχους δεδομένου ότι απονέμουν περισσότερη διακριτική ευχέρεια για την κατάργηση περιεχομένου που είναι ανεπιθύμητο αλλά όχι απαραίτητα παράνομο.³⁰⁸ Συνεχίζοντας, η αιτιολογική σκέψη 25 λέει πως «δεν θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον καθορισμό του αν ο πάροχος μπορεί να κάνει χρήση απαλλαγής από την ευθύνη, ιδίως όσον αφορά το κατά πόσον ο πάροχος παρέχει την υπηρεσία του με ουδέτερο τρόπο». Άρα, η δράση του παρόχου να αφαιρέσει περιεχόμενο(παράνομο ή επιβλαβές)βάσει των όρων και προϋποθέσεων, δεν σημαίνει αυτόματα ότι έδρασε ενεργητικά ή ουδέτερα. Η εθελοντική δράση δεν εγγυάται, αλλά ούτε αποκλείει την ουδετερότητα, με την πιθανότητα απώλειας της ασυλίας να εξακολουθεί να υφίσταται.³⁰⁹ Έτσι εξαλείφεται η εσφαλμένη εντύπωση που δημιουργεί η ρήτρα του «Καλού Σαμαρείτη», ότι οι πλατφόρμες απαλλάσσονται από την ευθύνη για οτιδήποτε συμβαίνει.³¹⁰

Σχολιάζοντας το ζήτημα αυτό η Aleksandra Kuczerawy, αναρωτιέται αν αυτό θα μπορούσε να συμβαίνει όταν ο πάροχος αναλαμβάνει εθελοντικές ενέργειες αλλά όχι ιδιαίτερα επιτυχημένες.³¹¹ Ή μήπως, θεωρούνταν ανεπιτυχείς αν δεν πραγματοποιήθηκαν με «επιμελή τρόπο»;³¹² Το τι συνιστά η «επιμέλεια» είναι αμφιλεγόμενο ή μη ξεκάθαρο στο πλαίσιο εφαρμογής της DSA. Πάντως, η αιτιολογική σκέψη 22 διευκρινίζει πως ο πάροχος απαλλάσσεται ευθύνης μόνο εφόσον λάβει

³⁰⁶ «For example, leaving out important opposing opinions under the pretense of combating hate speech, which is outlawed under EU law.» Aleksei Kapustin, «The Return of False Hope for Individual Rights? Unpacking the “Right to Contest” Enshrined in the Digital Services Act», (2020), University of Helsinki Library https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/331425/Kapustin_Aleksei_thesis_2021.pdf?sequence=2&isAllowed=y p.58

³⁰⁷ *ibid.*

³⁰⁸ Kuczerawy, «The Good Samaritan that wasn't: voluntary monitoring under the (draft) Digital Services Act» (n 272)

³⁰⁹ *ibid.*

³¹⁰ Kapustin (n 306) 58-59

³¹¹ Kuczerawy, «The Good Samaritan that wasn't: voluntary monitoring under the (draft) Digital Services Act» (n 272)

³¹² *ibid.*

πραγματική γνώση(κατόπιν ειδοποίησης ή αυτεπάγγελτων ερευνών), και ενεργήσει άμεσα προκειμένου να αποσύρει το παράνομο περιεχόμενο. Αν δεν ενεργήσει άμεσα, εφόσον λάβει γνώση, παρότι δρα εθελοντικά, μπορεί να απωλέσει την ασυλία.

Η υιοθέτηση για πρώτη φορά, από την DSA, της ρήτρας του «Καλού Σαμαρείτη» υποδεικνύει ότι η εποπτεία του περιεχομένου είναι μια συνεχής, αναπτυσσόμενη προσπάθεια, ωφέλιμη και επιθυμητή σε πολλές περιπτώσεις.³¹³ Στοχεύει στην εξάλειψη κάθε μορφής αντικινήτρου, διατηρώντας την ασπίδα ευθύνης κατά την καταβολή προσπαθειών.³¹⁴ Είναι αναμφίβολα πολύ ελκυστική η παρότρυνση ανάληψης πρωτοβουλίας κατά του παράνομου περιεχομένου ή περιεχομένου που παραβιάζει όρους και προϋποθέσεις, χωρίς άμεσο κίνδυνο απώλειας ασυλίας, και τον κίνδυνο αυτόματα να θεωρηθούν «ενεργοί».³¹⁵ Επίσης, έτσι «παρακάμπτουν» κατά κάποιο τρόπο την απαγόρευση γενικής παρακολούθησης(αρ.7), παρότι προβαίνουν σε περισσότερη αστυνόμευση.³¹⁶

Αυτές οι υπερεξουσίες που δίδονται στους ενδιάμεσους με την αρωγή της ΕΕπ, δεν ενέχουν τον κίνδυνο φαλκίδευσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, υποσκάπτοντας και τους ίδιους τους στόχους που έθεσε η ΕΕπ για λογοδοσία των ενδιάμεσων, προς αποτροπή της λογοκρισίας; Είναι ύψιστης σημασίας διάταξη,³¹⁷ διότι είναι εξαιρετικά επισφαλές κατά πόσο η διευκόλυνση των εθελοντικών ερευνών είναι επωφελής από την άποψη της ελευθερίας έκφρασης.³¹⁸ Καθησυχαστική παρουσιάζεται η αιτιολογική σκέψη 22 που επισημαίνει πως η οποιαδήποτε απόσυρση ή η απενεργοποίηση πρόσβασης πρέπει να «πραγματοποιείται τηρουμένης της αρχής της ελευθερίας της έκφρασης». Η κατάσταση, όμως, γίνεται ολοένα και πολυπλοκότερη λόγω της χρήσης φίλτρων που ενδέχεται να καταλήγουν σε ψευδή αποτελέσματα, γι' αυτό απαιτείται περισσότερη διαφάνεια.³¹⁹ Το αρ.23(1)(γ) φαίνεται να το υιοθετεί αυτό, αν και το αρ.6 εξακολουθεί να παραμένει διαφορούμενο.³²⁰

³¹³ «At a glance: Does the EU Digital Services Act protect freedom of expression?», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/does-the-digital-services-act-protect-freedom-of-expression/>

³¹⁴ Martin Eifert, Axel Metzger, Heike Schweitzer, Gerhard Wagner, 'Taming the giants: The DMA/DSA package', (2021), 58, Common Market Law Review, Issue 4, pp. 987-1028, <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Common+Market+Law+Review/58.3/COLA2021065> p.1006-1007

³¹⁵ Kuczerawy, «The Good Samaritan that wasn't: voluntary monitoring under the (draft) Digital Services Act» (n 272)

³¹⁶ *ibid.*

³¹⁷ Kapustin (n 306) 58

³¹⁸ Kuczerawy, «The Good Samaritan that wasn't: voluntary monitoring under the (draft) Digital Services Act» (n 272)

³¹⁹ «At a glance: Does the EU Digital Services Act protect freedom of expression?», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/does-the-digital-services-act-protect-freedom-of-expression/>

³²⁰ *ibid.*

Ο μεγαλύτερος φόβος που δημιουργεί το αρ.6 είναι η επικείμενη επίδειξη υπέρ του δέοντος ζήλου από πλευράς ενδιαμέσων ως προς την εκτέλεση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την DSA. Ο ζήλος αυτός δύναται να προέρχεται από τον φόβο τους να χάσουν την πολυπόθητη ασυλία. Δηλαδή, η εκτέλεση των εθελοντικών ενεργειών με λιγότερο επιμελή τρόπο μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια της ασυλίας, δημιουργώντας ενδεχομένως εμπόδιο για πιο ad hoc εθελοντική δράση.³²¹ Ο ζήλος αυτός όμως, ενδέχεται να πυροδοτηθεί και από άλλους παράγοντες. Η εφαρμογή του αρ.230 CDA, κατέδειξε πως η ρήτρα του «Καλού Σαμαρείτη» μπορεί να δημιουργήσει «Κακούς Σαμαρείτες». Τα εκεί δικαστήρια δεν επεκτείνουν το καθεστώς του «ασφαλούς λιμένα» στους λεγόμενους «Κακούς Σαμαρείτες».³²² Άρα, οι «Κακοί Σαμαρείτες» που δρουν καταχρηστικά επωφελούμενοι από τις παράνομες δραστηριότητες, δεν απολαμβάνουν ασυλίας αλλιώς θα υπονομεύεται ο σκοπός του αρ.230 και θα απαξιώνονται οι προσπάθειες των «Καλών Σαμαρειτών».³²³

Μια διάταξη ασυλίας, λοιπόν, σχεδιασμένη να ενθαρρύνει τον εθελοντικό αποκλεισμό, δεν πρέπει να προστατεύει παρόχους που ενθαρρύνουν ή σκοπίμως φιλοξενούν τέτοιο περιεχόμενο, και το αρ.230 με τις εξουσίες που δίδει έδωσε το έναυσμα στους ενδιαμέσους όχι μόνο να αγνοήσουν την παρανομία αλλά να δυσχεραίνουν και τον εντοπισμό των παρανομοούντων.³²⁴ Η DSA, δεν φαίνεται να έλαβε υπόψη τους «Κακούς Σαμαρείτες», κάνοντας έστω κάποια αναφορά για το ενδεχόμενο κατάχρησης της ρήτρας. Όπως προαναφέραμε πρέπει να τηρείται η αρχή του σεβασμού της ελευθερίας έκφρασης,³²⁵ αυτό όμως προκαλεί αντίφαση στο ίδιο το κείμενο ίσως και εσκεμμένα προκειμένου να εξισορροπήσει την κατάσταση.³²⁶ Αυτή η ασάφεια μπορεί να υπονομεύσει τους στόχους της ΕΕπ.³²⁷ Παρόλα αυτά, η μη προσθήκη διάταξης στη DSA σχετικά με τη χειραγώγηση

³²¹ Kuczerawy, «The Good Samaritan that wasn't: voluntary monitoring under the (draft) Digital Services Act» (n 272)

³²² Citron, Danielle Keats and Wittes, Benjamin, «The Internet Will Not Break: Denying Bad Samaritans Section 230 Immunity», (2017). Fordham Law Review, Forthcoming, U of Maryland Legal Studies Research Paper No. 2017-22, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3007720> p.416 «Τα δικαστήρια δεν πρέπει ασφαλώς να επεκτείνουν το ασφαλές λιμάνι του CDA στους Κακούς Σαμαρείτες. Αντίθετα, το άρθρο 230(c)(1) θα πρέπει να διαβαστεί ώστε να ισχύει μόνο για τους Καλούς Σαμαρείτες όπως το οραματίστηκε ο νομοθέτης: πάροχοι ή χρήστες που εμπλέκονται σε καλή πίστη προσπάθειες για τον περιορισμό της παράνομης δραστηριότητας. Κανένας από τους σκοπούς του Κογκρέσου του CDA δεν ισχύει όταν οι πλατφόρμες επωφελούνται από την καταστροφική φύση του υλικού. Η επέκταση της ασυλίας στους Κακούς Σαμαρείτες υπονομεύει την αποστολή του 230 εξαλείφοντας τα κίνητρα για καλύτερη συμπεριφορά από εκείνους που βρίσκονται στην καλύτερη θέση για την ελαχιστοποίηση της βλάβης».

³²³ *ibid.*

³²⁴ *ibid.*, p.423

³²⁵ Αιτιολογική σκέψη 22 Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες.

³²⁶ Kuczerawy, «The Good Samaritan that wasn't: voluntary monitoring under the (draft) Digital Services Act» (n 272)

³²⁷ *ibid.*

περιχομένου από πλατφόρμες πρέπει να θεωρείται ως χαμένη ευκαιρία για περαιτέρω ενίσχυση του στόχου του Κανονισμού να καταστεί το διαδίκτυο ασφαλές.³²⁸

Γεωργίου Στέφανη

³²⁸ Kapustin (n 306) 60

Β. ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ: Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΝΟΜΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ ΚΑΙ Ο ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΦΑΛΚΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Β.1. Κριτική προσέγγιση του μηχανισμού «notice and action»

Το αρ.14 της DSA περιέχει επικαιροποιημένες διατάξεις σχετικά με τον μηχανισμό «notice-and-action» για την κατάργηση του φερόμενου ως παράνομου περιεχομένου από τις πλατφόρμες.³²⁹ Έχει λεχθεί πως ο μηχανισμός «notice-and-takedown» βρίσκεται στο επίκεντρο της DSA.³³⁰ Αυτό, σε συνδυασμό με άλλες διατάξεις της, συμβάλλουν στην διατήρηση των ακρογωνιαίων λίθων της ECD για την προστασία της ελευθερίας έκφρασης και την υπό όρους ασυλία για τη φιλοξενία περιεχομένου.³³¹

Το «notice-and-action» είναι όρος-ομπρέλα μιας σειράς μηχανισμών σχεδιασμένων για την εξάλειψη παράνομου περιεχομένου.³³² Βασίζεται στην απλή ιδέα ενός μηχανισμού που παρέχει τη δυνατότητα καταγγελίας-ειδοποίησης («notice») σε όποιον θεωρεί ότι τα δικαιώματά του παραβιάζονται, και έτσι με εύκολο τρόπο αναζητάει ανακούφιση, και ο διαμεσολαβητής μπορεί απαντήσει με διάφορους τρόπους.³³³ Εδώ έγκεινται και οι διάφοροι μηχανισμοί. Οι εναλλακτικές λύσεις του διαμεσολαβητή είναι: απόλυτη ασυλία, notice-and-notice, notice-and-judicial-takedown, notice-wait-and-takedown, notice-and-suspension, notice-and-stay-down, αυτόματη κατάργηση (αυστηρή ευθύνη),³³⁴ με τις πιο διαδομένες να είναι οι notice-and-takedown, notice-and-notice, και notice-and-stay-down.³³⁵ Έχει υποστηριχθεί ότι ορισμένες από τις προαναφερθείσες αποτυγχάνουν πλήρως να επιτύχουν τον επιθυμητό συμβιβασμό, εφόσον δεν επιτυγχάνουν μια δίκαιη ισορροπία.³³⁶ Σε τι συνίσταται όμως ο «συμβιβασμός» και η «δίκαιη ισορροπία»;

³²⁹ «EU: Regulation of Notice and Action procedures in the Digital Services Act», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/eu-regulation-of-notice-and-action-procedures-in-the-digital-services-act/>

³³⁰ Tom Wicker, «Online platforms: ‘notice and takedown’ procedures at heart of updated EU rules», (2021), <https://www.ibanet.org/Online-platforms-notice-and-takedown-procedures-at%20heart-of-updated-EU-rules>

³³¹ *ibid.*

³³² European Commission, «The Economic and Social Committee and The Committee of Regions, A coherent framework for building trust in the Digital Single Market for e-Commerce and online services» {SEC(2011)1640 final}, p.13, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0942:FIN:EN:PDF>

³³³ Kuczerawy, Aleksandra, «From ‘Notice and Take Down’ to ‘Notice and Stay Down’: Risks and Safeguards for Freedom of Expression» (2018). Giancarlo Frosio (ed), *The Oxford Handbook of Intermediary Liability Online*, 2019, Forthcoming, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3305153> p.3

³³⁴ Angelopoulos, Christina and Smet, Stijn, «Notice-and-Fair-Balance: How to Reach a Compromise between Fundamental Rights in European Intermediary Liability», (2016). This is an Authors' Original Version of an article published by Taylor & Francis in *Journal of Media Law* (2016) on 21 Oct 2016, DOI: 10.1080/17577632.2016.1240957, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2944917> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2944917>, p.16

³³⁵ Aleksandra «From ‘Notice and Take Down’ to ‘Notice and Stay Down’: Risks and Safeguards for Freedom of Expression» (n 333) 3

³³⁶ *ibid.*

Οι έννοιες του «συμβιβασμού» και της «δίκαιης ισορροπίας» («fair balance») για την επίλυση συγκρούσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων στον τομέα της ευθύνης των ενδιάμεσων, έχουν απασχολήσει τόσο το ΔΕΕ όσο και το ΕΔΑΔ.³³⁷ Η ιδέα πίσω από τη συμβιβαστική προσέγγιση είναι ότι όλα τα εμπλεκόμενα μέρη που τα θεμελιώδη δικαιώματα τους συγκρούονται πρέπει να αποδεχτούν ότι αυτά δεν προστατεύονται απόλυτα αλλά πρέπει να γίνονται μικρές θυσίες, ώστε να βρεθεί μια ισορροπία.³³⁸ Η σχέση είναι τριαδική: τα θεμελιώδη δικαιώματα των διαμεσολαβητών,³³⁹ θεωρούνται συνδεδεμένα με τα θεμελιώδη δικαιώματα των φερόμενων «θυμάτων»,³⁴⁰ και των χρηστών.³⁴¹

Η εμφάνιση διαφόρων λύσεων «notice-and-action» υποδηλώνει την αυξημένη πολυπλοκότητα της συζήτησης σχετικά με την ευθύνη του ενδιάμεσου.³⁴² Η ECD δέχθηκε αυστηρή κριτική αναφορικά με το «notice-and-action», διότι περιορίζει την «δράση» («action»), σε μία μόνο πιθανότητα-την «κατάργηση» («takedown»)-που ισχύει οριζόντια, δηλαδή σε όλους τους τομείς δικαίου.³⁴³ Προβλέπει εξαιρέσεις ευθυνών για τρεις ομάδες διαμεσολαβητών: απλός αγωγός, προσωρινή αποθήκευση, φιλοξενία.³⁴⁴ Έμφαση θα δοθεί στο αρ.14ECD διότι όπως αναφέρθηκε στις προηγούμενες ενότητες, αφορά τους πλείστους ενδιάμεσους. Εξαιρείται, λοιπόν, βάσει του αρ.14 όταν «δεν γνωρίζει...ότι πρόκειται για παράνομη δραστηριότητα ή...τα γεγονότα ή τις περιστάσεις...» καθώς και «μόλις αντιληφθεί τα προαναφερθέντα, αποσύρει ταχέως τις πληροφορίες ή καθιστά την πρόσβαση σε αυτές αδύνατη.»³⁴⁵ Αυστηρά ομιλούντες, η ECD δεν παρέχει στην πραγματικότητα μηχανισμό «notice-and-takedown» απλώς τον υπονοεί μέσω των όρων απαλλαγής ευθύνης.³⁴⁶ Αντίθετα, η DSA όπως θα δούμε εν συνεχεία, υιοθετεί τον μηχανισμό ρητά.

³³⁷ ΔΕΕ, C-275/06 Productores de Música de España (Promusicae) v Telefónica de España SAU [2008] ECR I-00271, ΔΕΕ, C-70/10 Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) [2011] ECR I-11959, ΔΕΕ, C-360/10 Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v Netlog NV [2012] published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general), ΔΕΕ, C-314/12 UPC Telekabel Wien GmbH v Constantin Film Verleih GmbH [2014] έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή), ΕΔΑΔ, Delfi v Εσθονίας, App no. 4569/09, 16η Ιουνίου 2015, ΕΔΑΔ, Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v Hungary App no. 22947/13, 2η Φεβρουαρίου 2016, Angelopoulos., Smet «Notice-and-Fair-Balance: How to Reach a Compromise between Fundamental Rights in European Intermediary Liability», (n 334) 10

³³⁸ *ibid.*

³³⁹ π.χ. ελευθερία έκφρασης, ελευθερία επιχειρηματικής δραστηριότητας.

³⁴⁰ π.χ. πνευματικά δικαιώματα, δικαίωμα στη φήμη.

³⁴¹ *ibid.*, p.2, π.χ. ελευθερία έκφρασης και δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή.

³⁴² Angelopoulos, Smet «Notice-and-Fair-Balance: How to Reach a Compromise between Fundamental Rights in European Intermediary Liability» (n 334) 16

³⁴³ *ibid.*, p.2. Σε όλους του τομείς στους οποίους η ευθύνη του ενδιάμεσου παρόχου προκύπτει ως πιθανό ζήτημα.

³⁴⁴ Kuczeraw, «Intermediary liability & freedom of expression: Recent developments in the EU notice & action initiative» (n 4)

³⁴⁵ Άρθρο 1(α), (β), Οδηγία για ηλεκτρονικό εμπόριο

³⁴⁶ Kuczeraw, «Intermediary liability & freedom of expression: Recent developments in the EU notice & action initiative», (n 4)

Η συζήτηση για το «notice-and-action» αναδύει στην επιφάνεια όλα τα τρωτά σημεία της ECD. Το καθεστώς του «ασφαλούς λιμένα», οδηγεί στην απαίτηση «ουδετερότητας»,³⁴⁷ αλλά συγχρόνως πρέπει ο διαμεσολαβητής να είναι και ενεργός για την αφαίρεση παράνομου περιεχομένου.³⁴⁸ Επομένως, πρέπει να επιτύχει μια λεπτή ισορροπία μεταξύ παθητικότητας-ενεργητικότητας.³⁴⁹ Για να αποφύγει την ευθύνη, δεν πρέπει να έχει «πραγματική γνώση» χωρίς να είναι απολύτως σαφές πόσο αυστηρή είναι αυτή η προϋπόθεση, δηλαδή εάν έχει εύλογη τεκμηριωμένη υποψία ισοδυναμεί με πραγματική γνώση;³⁵⁰

Πως αποκτά γνώση ο διαμεσολαβητής;³⁵¹ Μπορεί να αποκτηθεί σε οποιαδήποτε περίπτωση, συμπεριλαμβανομένης, της έρευνας με πρωτοβουλία του παρόχου, ή συνηθέστερα μέσω της λήψης μιας ειδοποίησης («notice») που αποστέλλεται από τρίτο μέρος ενημερώνοντάς τον για παράνομο περιεχόμενο στην υπηρεσία του.³⁵² Η ECD διαθέτει δύο τύπους κοινοποιήσεων τρίτων: από δημόσιες αρχές³⁵³ και από ιδιωτικούς φορείς.³⁵⁴ Όταν ο πάροχος κληθεί από ιδιώτη να καταργήσει περιεχόμενο, πρέπει να αξιολογήσει εάν η καταγγελία είναι αξιόπιστη και να αποφασίσει εάν θα προβεί σε κάποια ενέργεια ή όχι.³⁵⁵ Η γνώση, ενεργοποιείται όταν ο πάροχος λαμβάνει επαρκώς ακριβή ή επαρκώς τεκμηριωμένη ειδοποίηση.³⁵⁶ Εφόσον, λάβει γνώση μέσω της επαρκούς ειδοποίησης,³⁵⁷ πρέπει να δράσει «ταχέως» προκειμένου να παραμείνει στην εμβέλεια του

³⁴⁷ ΔΕΕ, L'Oréal SA and others v. eBay International AG, C-324/09, 12^{ης} Ιουλίου 2011, σκ.116 Κρίθηκε υπεύθυνη η πλατφόρμα, αφού «παρέσχε συνδρομή, συνιστάμενη ιδίως στη βελτιστοποίηση της παρουσιάσεως των προσφορών προς πώληση ή της προωθήσεώς τους, πρέπει να θεωρηθεί ότι δεν κατέλαβε ουδέτερη θέση...».

³⁴⁸ Jougleux, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Διαδικτύου*, (n 11) 7

³⁴⁹ Knud Wallberg, «Notice and takedown of counterfeit goods in the Digital Single Market: a balancing of fundamental rights», (2017), *JOURNAL OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW & PRACTICE*, Volume 12, Issue 11, Pages 922–936, <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpx111> <https://academic.oup.com/jiplp/article/12/11/922/4032071?searchresult=1>

³⁵⁰ Riis, Thomas and Schwemer, Sebastian Felix, «Leaving the European Safe Harbor, Sailing Towards Algorithmic Content Regulation», (2019), *Journal of Internet Law*, Vol. 22, No. 7, p. 1–21., University of Copenhagen Faculty of Law Research Paper No. 2019-64, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3300159> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3300159> p.9-10

³⁵¹ Το κριτήριο της «γνώσης» συνδέθηκε με την ουδετερότητα στην *Google v. Louis Vuitton*. ΔΕΕ, C-238/08, *Google France and Google v. Louis Vuitton*, [2010] ECR I-02417, σκ.114 «είναι αναγκαίο να εξεταστεί αν ο ρόλος που διαδραματίζει ο εν λόγω πάροχος είναι ουδέτερος, στο μέτρο που η συμπεριφορά του είναι καθαρά τεχνική, αυτόματη και παθητική, γεγονός που συνεπάγεται ότι δεν είχε γνώση ή έλεγχο».

³⁵² ΔΕΕ, C-324/09, *L'Oréal SA και λοιποί κατά eBay International AG και λοιπών.*, [2011] ECR I-06011 σκ.121-122, Wilman (n 37) para 11

³⁵³ π.χ. δικαστήρια, διοικητικές αρχές

³⁵⁴ Άρθρο 14(3) Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο

³⁵⁵ Kuczeraw, «Intermediary liability & freedom of expression: Recent developments in the EU notice & action initiative», (n 4)

³⁵⁶ Husovec, M., «European Intermediary Liability Framework. In *Injunctions against Intermediaries in the European Union: Accountable but Not Liable?*», (2017), Cambridge Intellectual Property and Information Law, pp. 50-72. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781108227421.006, <https://www.cambridge.org/core/books/injunctions-against-intermediaries-in-the-european-union/european-intermediary-liability-framework/59E34C18B33B22152FCA06E1AE050626>

³⁵⁷ «The actual meaning of those terms in the context of online content regulation should be specified by the legislature. Requirements for valid notice should include basic elements such as: (1) reason for a complaint (including legal basis for the assessment of content); (2) location of the content; and (3) evidence for the claim. Additional elements should be considered, such as (4) consideration on limitations, exceptions, and defences available to the content provider, and (5) declaration of good faith that the information provided

«ασφαλούς λιμένα».³⁵⁸ Απροσδιόριστη παραμένει η έννοια του «ταχέως». Έτσι, απαλλαγή από την ευθύνη παρέχει τη βάση για τον μηχανισμό «notice-and-take down».³⁵⁹

Στις διαβουλεύσεις αναθεώρησης της ECD, το πιο «ακανθώδες» ζήτημα ήταν η λειτουργία του «notice-and-takedown».³⁶⁰ Σχεδόν όλοι οι μηχανισμοί «notice-and-action» προβλέπουν αφαίρεση ή αποκλεισμό περιεχομένου, έχοντας άμεση επίδραση στην ελευθερία έκφρασης.³⁶¹ Η μεγαλύτερη ανησυχία είναι όταν αφαιρείται νόμιμο περιεχόμενο χωρίς βάσιμο λόγο.³⁶² Ένας ενδιάμεσος εάν ειδοποιηθεί ότι φιλοξενεί παράνομο περιεχόμενο, πιθανότατα θα ενεργήσει άμεσα αφαιρώντας το, διότι το κίνητρο για αφαίρεση είναι υψηλότερο από το δυνητικό κόστος της μη κατάργησής του.³⁶³ Πρέπει να αποφασίσει γρήγορα προκειμένου να απαλλαγεί από κάθε ευθύνη.³⁶⁴ Κύριο πλεονέκτημα από τον μηχανισμό είναι ότι μειώνεται το υψηλό κόστος της δικαστικής αγωγής παρέχοντας έναν γρήγορο τρόπο αντιμετώπισης των καταγγελιών.³⁶⁵ Όμως, η επιβάρυνση των χαρακτηρίστηκε διαμεσολαβητών με το καθήκον αξιολόγησης της νομιμότητας μιας καταγγελίας, χαρακτηρίστηκε άδικη,³⁶⁶ διότι ενδέχεται να μην έχουν επαρκείς νομικές γνώσεις για αυτό αξιολόγηση της παρανομίας και αυτό να οδηγήσει σε προληπτικό υπερβολικό αποκλεισμό νόμιμου περιεχομένου.³⁶⁷

Η τρέχουσα, λοιπόν, νομική προσέγγιση παρέχει κίνητρα για περιττούς και ανεπιθύμητους περιορισμούς στην ελευθερία έκφρασης και τοποθετεί τους ενδιάμεσους σε μια κατάσταση να αποφασίσουν για ανταγωνιστικά δικαιώματα-συμφέροντα.³⁶⁸ Οι διαμεσολαβητές είναι ιδιωτικές

is accurate.» βλ. Kuczeraw, Aleksandra, «Safeguards for Freedom of Expression in the Era of Online Gatekeeping», (2018). *Auteurs & Media*, 2018; Vol. 2017; iss. 3; pp. 292 - 303, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3247682> p.8

³⁵⁸ Wallberg (n 349), Άρθρο 14(1)(β) Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο

³⁵⁹ *ibid*, άρθρο 14(1)(β) Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο

³⁶⁰ Kuczeraw, «Intermediary liability & freedom of expression: Recent developments in the EU notice & action initiative», (n 4)

³⁶¹ Aleksandra «From ‘Notice and Take Down’ to ‘Notice and Stay Down’: Risks and Safeguards for Freedom of Expression», (n 333) 3

³⁶² «Response to EU Consultation on E-Commerce Directive», (2010), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/data/files/pdfs/submissions/response-to-eu-consultation.pdf> p.9

³⁶³ Ενδέχεται αλλιώς να μην απολαμβάνει το καθεστώς ασυλίας του «ασφαλούς λιμένα» που είναι σημαντικότερο από το να χάσει ένα πελάτη. Christian Ahlert, Chris Marsden and Chester Yung, «How ‘Liberty’ Disappeared from Cyberspace: The Mystery Shopper Tests Internet Content Self-Regulation», file:///C:/Users/steph/Downloads/How_Liberty_Disappeared_from_Cyberspace.pdf p.11-12

³⁶⁴ Kuczeraw, «Intermediary liability & freedom of expression: Recent developments in the EU notice & action initiative», (n 4)

³⁶⁵ Ahlert, Marsden, Yung (n 363) 10

³⁶⁶ Lievens E., *Protecting Children in the Digital Era – the Use of Alternative Regulatory Instruments*. (Martinus Nijhoff Publishers, International Studies in Human Rights, 2010), p. 360

³⁶⁷ Kuczeraw, «Intermediary liability & freedom of expression: Recent developments in the EU notice & action initiative» (n 4)

³⁶⁸ Aleksandra, «From ‘Notice and Take Down’ to ‘Notice and Stay Down’: Risks and Safeguards for Freedom of Expression» (n 333) 3

εταιρείες χωρίς τα προσόντα να αντικαταστήσουν τα δικαστήρια σε ένα τόσο σημαντικό έργο.³⁶⁹ Η προσέγγιση περιεγράφηκε ως «ακατάλληλη μεταφορά της δικαστικής εξουσίας στον ιδιωτικό τομέα».³⁷⁰ Ιδιωτικό σύστημα απονομής δικαιοσύνης. Ιδιωτική λογοκρισία.³⁷¹ Χωρίς δικαίωμα ακρόασης.³⁷² Οδηγεί σε παρέμβαση στο δικαίωμα ελευθερίας έκφρασης, των αρ.10 ΕΣΔΑ³⁷³ και αρ.11 ΧΘΔΕΕ.³⁷⁴ Συν τοις άλλοις, αντιτίθεται και στις αρχές της αναλογικότητας και της δέουσας διαδικασίας.³⁷⁵

Πολλά από τα προβλήματα του «notice-and-action» πηγάζουν από την έλλειψη τυπικής διαδικασίας.³⁷⁶ Ο μηχανισμός καθιερώνει ένα καθεστώς αυτορρύθμισης και τέτοια καθεστώτα δεν μπορούν να είναι πραγματικά αποτελεσματικά χωρίς νομοθετική βάση.³⁷⁷ Όπως προαναφέρθηκε, αυστηρά ομιλούντες, η ECD δεν παρέχει στην πραγματικότητα μηχανισμό «notice-and-takedown», απλώς υπονοείται μέσω των όρων απαλλαγής ευθύνης.³⁷⁸ Συνεπώς, η νομική κατάσταση υπό την οποία οι πάροχοι λειτουργούν το «notice-and-action» αφήνει περιθώρια αμφιβολιών, αφού δεν υφίσταται μια λεπτομερής διαδικασία, δημιουργώντας ένα αβέβαιο νομικό περιβάλλον.³⁷⁹

Η DSA, στο αρ.14 ενσωματώνει ρητά τον μηχανισμό «notice-and-action». Τα αρ.14-21 ανοίγουν νέους δρόμους επιβάλλοντας καθήκοντα στις πλατφόρμες.³⁸⁰ Οι κανόνες αυτοί είναι εναρμονισμένοι σε ενωσιακό επίπεδο,³⁸¹ όμως δεν επιχειρείται εναρμόνιση των λόγων για αποδοχή της ειδοποίησης, που βεβαίως υπάρχουν εναρμονισμένα πεδία όπως η τρομοκρατία, ρητορική

³⁶⁹ *ibid.*

³⁷⁰ *ibid.*

³⁷¹ Lievens (n 366) 360

³⁷² Barceló R.J., Koelman, K., 'Intermediary Liability In The e-Commerce Directive: So Far So Good, But It's Not Enough', (2000) Computer Law & Security Report, vol.4, pp231

³⁷³ « 1. Everyone has the right to freedom of expression. This right shall include freedom to hold opinions and to receive and impart information and ideas without interference by public authority and regardless of frontiers. This Article shall not prevent States from requiring the licensing of broadcasting, television or cinema enterprises. 2. The exercise of these freedoms, since it carries with it duties and responsibilities, may be subject to such formalities, conditions, restrictions or penalties as are prescribed by law and are necessary in a democratic society, in the interests of national security, territorial integrity or public safety, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, for the protection of the reputation or rights of others, for preventing the disclosure of information received in confidence, or for maintaining the authority and impartiality of the judiciary.»

³⁷⁴ «1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών, χωρίς την ανάμειξη δημοσίων αρχών και αδιακρίτως συνόρων. 2. Η ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης και η πολυφωνία τους είναι σεβαστές.»

³⁷⁵ Kuczeraw, «Intermediary liability & freedom of expression: Recent developments in the EU notice & action initiative» (n 4)

³⁷⁶ Ahlert, Marsden, Yung (n 363) 11-12

³⁷⁷ *ibid.*

³⁷⁸ Kuczeraw, «Intermediary liability & freedom of expression: Recent developments in the EU notice & action initiative» (n 4)

³⁷⁹ Ahlert, Marsden, Yung (n 363) 11-12

³⁸⁰ *ibid.*

³⁸¹ Αιτιολογική σκέψη 41, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

μίσους κλπ.³⁸² Η ειδοποίηση πρέπει να αφορά παράνομο περιεχόμενο που όπως ορίζεται στο αρ.2(ζ) μπορεί να αφορά τόσο τη μη συμμόρφωση με το ενωσιακό δίκαιο όσο και με το δίκαιο κράτους-μέλους.³⁸³ Η εναρμόνιση αφορά ορισμένες διαδικαστικές πτυχές των μηχανισμών που ήδη θεσπίστηκαν από πολλά κράτη-μέλη.³⁸⁴ Άρα, πρόκειται για ένα εναρμονισμένο σύστημα της ΕΕ που αντικαθιστά τα εθνικά,³⁸⁵ και η βασική καινοτομία για αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου, έχει χαρακτήρα διαδικαστικό.³⁸⁶

Περιλαμβάνεται στις υποχρεώσεις που ισχύουν μόνο για τους παρόχους υπηρεσιών φιλοξενίας.³⁸⁷ Οι αποδέκτες των υποχρεώσεων πρέπει να θέσουν σε εφαρμογή μηχανισμούς που να είναι «εύκολα προσβάσιμοι, εύχρηστοι».³⁸⁸ Απαιτείται να προβλέπεται έγκαιρη, επιμελής και αντικειμενική επεξεργασία των ειδοποιήσεων βάσει κανόνων που είναι ομοιόμορφοι, διαφανείς και σαφείς με ισχυρές διασφαλίσεις για τα θεμελιώδη δικαιώματα.³⁸⁹

Το αρ.14 καθορίζει ποιες πληροφορίες απαιτούνται για διαπίστωση του παράνομου χαρακτήρα. Τίθεται συγκεκριμένο πρότυπο.³⁹⁰ Καταρχάς, βάσει του αρ.14(2)(α) πρέπει να περιλαμβάνει τους λόγους που θεωρείται ότι οι επίμαχες πληροφορίες αποτελούν παράνομο περιεχόμενο. Αυτό αποτελεί εγγύηση υπέρ της ελευθερίας έκφρασης διότι πρακτικά σημαίνει ότι όταν διαμαρτύρονται για μια π.χ. δυσφημιστική ανάρτηση, οι καταγγέλλοντες πρέπει να εξηγούν γιατί το περιεχόμενο δεν δικαιολογείται με αναφορά σε ορισμένες άμυνες (π.χ. δίκαιο σχόλιο).³⁹¹ Επίσης, απαιτείται να περιλαμβάνονται η σαφή ένδειξη της τοποθεσίας των πληροφοριών, ακριβή URL, το όνομα και τη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του προσώπου, και μια δήλωση καλής πίστης.³⁹² Η

³⁸² Savin, «The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet» (n 41) 7-8

³⁸³ Άρθρο 2(ζ) Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

³⁸⁴ Buiten (n 42) 18

³⁸⁵ Savin, «The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet» (n 41) 7-8

³⁸⁶ Eifert, Metzger, Schweitzer, Wagner (n 314) 1009

³⁸⁷ Συμπεριλαμβανομένων των επιγραμμικών πλατφόρμων. Δεν αφορά όλους τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών.

³⁸⁸ Άρθρο 14(1), Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

³⁸⁹ «Στα θεμελιώδη δικαιώματα περιλαμβάνονται, κατά περίπτωση, το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, το δικαίωμα στην απαγόρευση των διακρίσεων και το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής των αποδεκτών της υπηρεσίας· η επιχειρηματική ελευθερία, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας σύναψης συμβάσεων, των παρόχων υπηρεσιών· καθώς και το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, τα δικαιώματα του παιδιού, το δικαίωμα στην προστασία της ιδιοκτησίας, συμπεριλαμβανομένης της πνευματικής ιδιοκτησίας, και το δικαίωμα στην απαγόρευση των διακρίσεων για τα μέρη που θίγονται από παράνομο περιεχόμενο.» Αιτιολογική σκέψη 41, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

³⁹⁰ Kapustin (n 306) 64

³⁹¹ «At a glance: Does the EU Digital Services Act protect freedom of expression?», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/does-the-digital-services-act-protect-freedom-of-expression/>

³⁹² Άρθρα 14(2)(β),(γ),(δ), Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

απαίτηση για ακριβείς πληροφορίες στην ειδοποίηση κωδικοποιεί τη νομολογία του ΔΕΕ, που ορίζει ότι η στόχευση πρέπει να αφορά συγκεκριμένο περιεχόμενο, και όχι γενικό.³⁹³

Συνεχίζοντας, το αρ.14(3) προβλέπει πως οι ειδοποιήσεις εφόσον περιλαμβάνουν τα στοιχεία του αρ.14(2) θεωρείται τότε ότι συνεπάγεται με πραγματική γνώση για τους σκοπούς του αρ.5. Έτσι, η DSA άρει την αβεβαιότητα σχετικά με το τι αποτελεί «γνώση».³⁹⁴ Αυτό σημαίνει ότι οι πάροχοι χάνουν την ασπίδα ασυλίας τους και ενδέχεται να θεωρηθούν υπεύθυνοι επειδή δεν καταργήθηκε έγκαιρα το περιεχόμενο, εάν το δικαστήριο αποφασίσει στη συνέχεια ότι ήταν πράγματι παράνομο.³⁹⁵ Ξεκαθαρίζεται, πως η ειδοποίηση δεν οδηγεί αυτόματα σε ευθύνη αλλά πρέπει να πληρούνται και οι άλλες προϋποθέσεις του αρ.5(1)(β) που είναι η άμεση απόσυρση ή απενεργοποίηση πρόσβασης.³⁹⁶ Ενώ αυτή η εξάλειψη της ασάφειας είναι ευεργετική για σκοπούς εφαρμογής της DSA, εντούτοις, δέχθηκε ήδη κριτική. Θεωρήθηκε θεμελιώδες ελάττωμα ότι με οποιαδήποτε ειδοποίηση παρανομίας αυτό δημιουργεί «πραγματική γνώση»(αρ.14(3) και άρα απώλεια ασυλίας(αρ.5), διότι θα δημιουργήσει ισχυρά κίνητρα για υπερβολική κατάργηση περιεχομένου.³⁹⁷

Είναι ευκολότερη η αποφυγή δημιουργίας νέων κινήτρων για υπερβολική αφαίρεση παρά η δημιουργία νέων πρόσθετων διασφαλίσεων υπέρ της ελευθερίας έκφρασης που ίσως είναι πρακτικά αδύνατη.³⁹⁸ Μια ειδοποίηση βάσει του αρ.14(1) επαρκώς τεκμηριωμένη ώστε να παρέχει στον πάροχο πραγματική γνώση εμπίπτει ήδη στο αρ.5, ακόμη κι αν δεν υπήρχε το αρ.14(3).³⁹⁹ Συνάμα, το αρ.14(4) διασφαλίζει ότι ο πάροχος θα κοινοποιήσει την απόφαση του στο πρόσωπο χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, και θα τον ενημερώσει για τις δυνατότητες προσφυγής κατά της εν λόγω απόφασης.⁴⁰⁰

³⁹³ ΔΕΕ, C-360/10 Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v Netlog NV, published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general), σκ.33, ΔΕΕ, C-70/10, Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) ECR [2011] ECR-00000, σκ.35

³⁹⁴ Buiten (n 42) 19

³⁹⁵ «EU: Regulation of Notice and Action procedures in the Digital Services Act», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/eu-regulation-of-notice-and-action-procedures-in-the-digital-services-act/>

³⁹⁶ BEUC (n 259) 20

³⁹⁷ Barczentewicz, Mikolaj, «The Digital Services Act: Assessment and Recommendations», (2021). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3874961> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3874961> p.13-14

³⁹⁸ *ibid.*

³⁹⁹ *ibid.*

⁴⁰⁰ Ίδιως αυτό αναφέρεται όταν η απόφαση δεν είναι ικανοποιητική διότι αρνείται να αφαιρέσει το περιεχόμενο. «*The redress mentioned here relates to the unsatisfactory decision the platform made as regards the challenged content, for example, when it refuses to remove it. The appeal process at this stage will most likely not involve platform's internal dispute settlement mechanisms, as the platform will have already made its decision (unless the internal mechanism is multi-tiered). In this case, however, redress concerns decisions which are largely outside the scope of the research, as we are looking at redress as regards removal of content and other negative impact of moderation on freedom of expression. Although is important to understand that some content will be*

Θα ήταν άδικη η υιοθέτηση μιας υπέρ του δέοντος αυστηρής κριτικής του αρ.14. Η DSA επιχειρεί με τις νέες απαιτήσεις διαφάνειας να επιφέρει πραγματική ισορροπία στον τρόπο που λαμβάνουν χώρα οι ενέργειες «notice-and-action», προστατεύοντας τελικά τα θεμελιώδη δικαιώματα.⁴⁰¹ Για αποφυγή της κατάχρησης, οι επιγραμμικές πλατφόρμες(αρ.2(η)) επιτρέπεται βάσει του αρ.20(2) να αναστείλουν την επεξεργασία ειδοποιήσεων από άτομα που υποβάλλουν συχνά «προδήλως αβάσιμες» ειδοποιήσεις.⁴⁰² Επίσης, το αρ.15 που ισχύει γενικά για τους παρόχους υπηρεσιών φιλοξενίας τους υποχρεώνει να ενημερώνουν τον αποδέκτη για την απόφαση, «το αργότερο κατά τη χρονική στιγμή της απόσυρσης ή της απενεργοποίησης πρόσβασης» αναφέροντας τους λόγους και δημοσιεύοντάς τα «σε δημόσια προσβάσιμη βάση δεδομένων». Το αρ.15(2) περιλαμβάνει τα στοιχεία της αιτιολόγησης, λόγου χάρη αν ήταν βάσει του μηχανισμού «notice-and-action»(αρ.14) ή μέσω αυτοματοποιημένων μέσων, εάν το περιεχόμενο ήταν παράνομο ή αντίθετο με τους όρους παροχής υπηρεσιών καθώς και τα μέσα προσφυγής.⁴⁰³

Πάρα τις εγγυήσεις προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων όπως των αρ.14(2)(α), αρ.20(2), αρ.15 και οι προβλέψεις για μέσα επανόρθωσης, η ανησυχία ότι ο προτεινόμενος Κανονισμός θέτει σε κίνδυνο την ελευθερία έκφρασης, αυξάνεται.⁴⁰⁴ Έχει χαρακτηριστεί ότι ο μηχανισμός «notice-and-action» είναι το πιο απογοητευτικό στοιχείο στην DSA.⁴⁰⁵ Πολλά από τα προβλήματα εφαρμογής του στην ECD θα απασχολήσουν και την DSA. Η αξιολόγηση του «παράνομου» αφήνεται πάλι στις εταιρίες, δηλαδή ιδιώτες που ίσως δεν διαθέτουν εσωτερικές ομάδες δικηγόρων, άρα είναι ευκολότερο να αφαιρέσουν περιεχόμενο παρά να κινδυνεύουν να οδηγηθούν στο δικαστήριο και να αντιμετωπίσουν κυρώσεις.⁴⁰⁶ Αυτή η διάταξη θα μπορούσε επομένως να έχει ανατριχιαστικό αποτέλεσμα στην ελευθερία έκφρασης.⁴⁰⁷

challenged by other users through this notice system. It is also important to keep in mind that no matter how detailed the information that the user gives the platform is, it is the platform which will make the decision.» βλ. Kapustin (n 306) 65

⁴⁰¹ Morais Carvalho, Jorge and Arga e Lima, Francisco, Farinha, Martim (n 156) 95

⁴⁰² Άρθρο 20(2), Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες: «Οι επιγραμμικές πλατφόρμες αναστέλλουν, για εύλογο χρονικό διάστημα και αφού εκδώσουν προειδοποίηση, την επεξεργασία ειδοποιήσεων και καταγγελιών που υποβάλλονται μέσω των μηχανισμών ειδοποίησης και δράσης και των εσωτερικών συστημάτων διαχείρισης καταγγελιών που αναφέρονται στα άρθρα 14 και 17, αντίστοιχα, από πρόσωπα ή οντότητες ή από καταγγέλλοντες που υποβάλλουν συχνά ειδοποιήσεις ή καταγγελίες οι οποίες είναι προδήλως αβάσιμες.»

⁴⁰³ Άρθρο 15(2)(β),(γ),(δ),(ε), (στ) και 15(3), Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες. Δεν υπάρχει διάταξη που να αναφέρει ως λόγο την κρατική παρέμβαση. Βλ. Kapustin (n 306) 65-66

⁴⁰⁴ «EU: Regulation of Notice and Action procedures in the Digital Services Act», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/eu-regulation-of-notice-and-action-procedures-in-the-digital-services-act/>

⁴⁰⁵ «At a glance: Does the EU Digital Services Act protect freedom of expression?», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/does-the-digital-services-act-protect-freedom-of-expression/>

⁴⁰⁶ «EU: Regulation of Notice and Action procedures in the Digital Services Act», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/eu-regulation-of-notice-and-action-procedures-in-the-digital-services-act/>

⁴⁰⁷ *ibid.*

Ένα ενδιάμεσο επίπεδο ελέγχου από ανεξάρτητο πρόσωπο/ελεγκτή αντί των παρόχων, και μετά να καταλήγει στις εθνικές δικαστικές/διοικητικές αρχές προκειμένου να μην καταστρατηγείται η *ratione materiae*,⁴⁰⁸ θα ήταν μια καλή λύση διασφάλισης ότι το αποτέλεσμα είναι δίκαιο,⁴⁰⁹ όμως δεν θα ήταν εφικτή λόγω του όγκου των καταγγελιών. Βέβαια, θα μπορούσε να εφαρμοστεί το «notice-and-notice» που ο πάροχος δεν υποχρεούται να αφαιρέσει το περιεχόμενο, απλώς να προωθήσει την ειδοποίηση στον χρήστη και στον καταγγέλλοντα.⁴¹⁰ Σε περίπτωση συνεχιζόμενης διαφοράς μεταξύ χρήστη-καταγγέλλοντος, μπορεί παραπέμπεται σε εξωδικαστικό μηχανισμό επίλυσης διαφορών, όπως του αρ.18 ή σε δικαστήριο, και μόνο αν αδρανούσε ο χρήστη για καθορισμένο χρονικό διάστημα, τότε ο πάροχος θα μπορούσε να λάβει μέτρα ή να χάσει την ασυλία(αρ.5).⁴¹¹

Εν κατακλείδι, σημαντικό θα ήταν να μην υπάρχει μόνο μια «δράση» που να ισχύει οριζόντια για όλους τους τομείς δικαίου. Κάθε μηχανισμός που έχει ο διαμεσολαβητής ως εναλλακτική, προσεγγίζει το παράνομο περιεχόμενο διαφορετικά, λαμβάνοντας υπόψη κάθε φορά τη σοβαρότητα της παράβασης στα θεμελιώδη δικαιώματα διότι η βλάβη που προκαλείται από ορισμένους τύπους περιεχομένου ίσως είναι σοβαρότερη από άλλους και άρα να απαιτεί αποφασιστικότερη δράση.⁴¹² Η επιλογή της αρμόζουσας προσέγγισης για κάθε τύπο περιεχομένου θα μπορούσε να οδηγήσει στην πολυπόθητη «δίκαιη ισορροπία» ευκολότερα.

⁴⁰⁸Και δυνητικά οδηγήσει σε σύγκρουση με την ελευθερία της έκφρασης. Αλεξιάννα Τσότσου, «Digital Services Act και ελευθερία έκφρασης: Καινοτομίες, περιορισμοί και ερωτηματικά», (2021), Lawyer, <https://lawyermagazine.gr/digital-services-act-kai-elftheria-ekfrasis/>

⁴⁰⁹ Η απόσυρση ή μη του περιεχομένου.

⁴¹⁰ Angelopoulos, Smet «Notice-and-Fair-Balance: How to Reach a Compromise between Fundamental Rights in European Intermediary Liability» (n 334) 22

⁴¹¹ «EU: Regulation of Notice and Action procedures in the Digital Services Act», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/eu-regulation-of-notice-and-action-procedures-in-the-digital-services-act/>

⁴¹² Οι Angelopoulos και Smet προτείνουν ένα βαθμονομημένο σύστημα για την επίτευξη βιώσιμων συμβιβασμών μεταξύ αντικρουόμενων θεμελιωδών δικαιωμάτων, στη βάση της εμπειρίας που αποκτήθηκε από μέχρι τώρα εφαρμογή των μηχανισμών και τις προσεγγίσεις του ΕΔΑΔ και ΔΕΕ. Λόγου χάρι για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας η διαδικασία «notice-and-notice», το «notice-wait-and-takedown» για δυσφημιστικό περιεχόμενο, «notice-and-takedown» για περιεχόμενο που αφορά ρητορική μίσους, αυτόματη κατάργηση(αυστηρή ευθύνη) για περιεχόμενο που αφορά υποκίνηση σε βία, καθώς και για περιεχόμενο που αφορά σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών καθώς το «notice-and-stay-down» δεν θα ήταν μάλλον αρκετό. βλ. Angelopoulos, Smet «Notice-and-Fair-Balance: How to Reach a Compromise between Fundamental Rights in European Intermediary Liability» (n 334) 16, 20, 26. Επίσης βλ. p. 22, 23, 24, 18, 19, 20.

B.2. Η απαγόρευση γενικής υποχρέωσης παρακολούθησης και η διασύνδεση με το υφιστάμενο ενωσιακό κεκτημένο

Η τρέχουσα πολιτική σκέψη στην ΕΕ αμφισβητεί de facto την απαγόρευση γενικής παρακολούθησης, λόγω της χρήσης αυτοματοποιημένων τεχνολογιών φιλτραρίσματος.⁴¹³ Η αποτελεσματικότητα στην αφαίρεση παράνομου περιεχομένου μπορεί να βελτιωθεί σημαντικά με την ενσωμάτωση φιλτραρίσματος, μηχανισμών βασιζόμενων σε αλγόριθμους και συστημάτων παρακολούθησης που καθοδηγούνται από τεχνητή νοημοσύνη.⁴¹⁴ Ο τεράστιος όγκος δεδομένων καθιστά σχεδόν αδύνατη τη διαχείριση χωρίς τη βοήθεια τεχνολογικών λύσεων.⁴¹⁵ Οι αλγόριθμοι ταξινομούν, φιλτράρουν και ιεραρχούν το περιεχόμενο προκειμένου να παρουσιάζουν αυτό που είναι πιο σχετικό στον συγκεκριμένο χρήστη.⁴¹⁶ Δεδομένου ότι επιτρέπουν την επεξεργασία και την ανάλυση μεγάλων ποσοτήτων δεδομένων, είναι χρήσιμοι στην λήψη αποφάσεων για αφαίρεση περιεχομένου.⁴¹⁷ Τόσο το Facebook όσο και το YouTube έχουν ήδη εφαρμόσει αλγόριθμους για προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων,⁴¹⁸ τρομοκρατική προπαγάνδα και μη συναινετικών εικόνων/βίντεο.⁴¹⁹ Ιδίως για την προστασία πνευματικών δικαιωμάτων χρησιμοποιούνται διάφοροι τύποι όπως Metadata, Hashing, Watermarking, Fingerprinting,⁴²⁰ το Rights Manager του Facebook, και το Content ID το YouTube.⁴²¹

Το φιλτράρισμα όπως και ο μηχανισμός «notice-and-action», είναι μέσα για την εξάλειψη του παράνομου περιεχομένου.⁴²² Ενώ η διαδικασία διαγραφής περιεχομένου με τον μηχανισμό «notice-and-action» βασίζεται στην ειδοποίηση-καταγγελία, τα φίλτρα ενεργούν και ενώ το μεταφορτωμένο περιεχόμενο δεν είναι ακόμη ορατό σε άλλους χρήστες.⁴²³ Έτσι, η διαδικασία λήψης αποφάσεων

⁴¹³ European Parliament (n 23) 15-16

⁴¹⁴ Rodríguez de las Heras Ballell (n 32)

⁴¹⁵ European Parliament (n 23) 15-16

⁴¹⁶ *ibid.*

⁴¹⁷ Thiago Dias Oliva, «Content Moderation Technologies: Applying Human Rights Standards to Protect Freedom of Expression», (2020), HUMAN RIGHTS LAW REVIEW, Volume 20, Issue 4, Pages 607–640, <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngaa032>, <https://academic.oup.com/hrlr/article/20/4/607/6023108?login=true>

⁴¹⁸ Keller, Daphne, «Internet Platforms: Observations on Speech, Danger, and Money», (2018). Hoover Institution's Aegis Paper Series, No. 1807, 2018, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3262936> p.1

⁴¹⁹ Oliva (n 417)

⁴²⁰ Felipe Romero Moreno, «Upload filters' and human rights: implementing Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market», (2020), International Review of Law Computers & Technology 34(2):1-30, <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/13600869.2020.1733760?scroll=top&needAccess=true>

⁴²¹ European Parliament (n 23) 15-16

⁴²² European Commission, The Economic and Social Committee and The Committee of Regions, A coherent framework for building trust in the Digital Single Market for e-Commerce and online services{SEC(2011)1640final}, p.13, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0942:FIN:EN:PDE>, Amélie Pia Heldt, «Upload-Filters: Bypassing Classical Concepts of Censorship?», 10 (2019) JIPITEC 56 para 15, <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-10-1-2019/4877>

⁴²³ *ibid.*

παρακάμπει οποιαδήποτε ανθρώπινη παρέμβαση χωρίς να υπάρχει πρόσθετος συντονιστής περιεχομένου για έλεγχο περιεχομένου όπως στο «notice-and-action».⁴²⁴

Τα φίλτρα προωθούνται ως ο αποτελεσματικότερος τρόπος καταπολέμησης του παράνομου περιεχομένου.⁴²⁵ Ωστόσο, η σκοπιμότητα και η καταλληλότητα τους αμφισβητείται.⁴²⁶ Παρουσιάζουν σημαντικά μειονεκτήματα, συμπεριλαμβανομένης της έλλειψης διαφάνειας στην λειτουργία τους, έλλειψης επαρκών διαδικαστικών διασφαλίσεων, και του κινδύνου υπερβολικής επιβολής.⁴²⁷ Κάνουν πολλά λάθη επειδή δεν κατανοούν το περιεχόμενο που αφορά π.χ. πολιτικό ακτιβισμό ή σάτιρα, έτσι απαιτείται ανθρώπινη αναθεώρηση για την πρόληψη παραβιάσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων.⁴²⁸ Ο αυτοματισμός εγείρει κινδύνους υπερβολικής αφαίρεσης και αφυπνίζει το φάντασμα της λογοκρισίας.⁴²⁹ Οι ειδικοί προειδοποιούν ότι η ενθάρρυνση φιλτραρίσματος, έμμεσα οδηγεί σε γενική παρακολούθηση εκτός εάν παρέχονται κατάλληλες διασφαλίσεις.⁴³⁰

Όπως προαναφέρθηκε πολλάκις, η ευθύνη των διαμεσολαβητών στην ΕΕ διέπεται από την ECD που περιέχει ένα σύνολο οριζόντιων εξαιρέσεων ευθύνης(αρ.12-14)με το καθεστώς του «ασφαλούς λιμένα».⁴³¹ Η εισαγωγή του «ασφαλούς λιμένα» στηρίχθηκε στην ιδέα ότι ήταν πολύ βαρύ να θεωρηθούν οι διαμεσολαβητές, υπεύθυνοι για την παράνομη δραστηριότητα των χρηστών τους.⁴³² Στο ίδιο πνεύμα, το αρ.15(1)ECD συμπλήρωσε το καθεστώς ασυλίας, ορίζοντας ότι δεν υπάρχει γενική υποχρέωση ελέγχου πληροφοριών.⁴³³ Αυτό χρησίμευσε ως ομπρέλα διασφάλισης

⁴²⁴ *ibid.*

⁴²⁵ *Ιδίως φαινομένων όπως παιδική πορνογραφία, διαδικτυακός τζόγος, παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων κλπ. Βλ. Angelopoulos, Christina, «Filtering the Internet for Copyrighted Content in Europe», (2012). IRIS plus (Supplement to IRIS - Legal Observations of the European Audiovisual Observatory) 2009-4, March 2009, Amsterdam Law School Research Paper No. 2012-04, Institute for Information Law Research Paper No. 2012-04, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1983866>, p.2, Deibert, R. et al., *Access Denied - The Practice and Policy of Global Internet Filtering*, (MIT Press, 2007) and Zittrain, J., *The Future of the Internet and How to Stop It* (Penguin Books, London 2008).*

⁴²⁶ *ibid.* Με πολλούς να επιμένουν ότι τα σύγχρονα φίλτρα δεν είναι ούτε ευαίσθητα ούτε αρκετά έξυπνα ώστε να κατηγοριοποιούν σωστά το περιεχόμενο που συναντούν.

⁴²⁷ Υπερβολική επιβολή εννοώντας ότι εφαρμόζονται σε τέτοια έκταση που οδηγούν συχνά σε λάθη κλπ. Riis, Thomas and Schwemer, Sebastian Felix (n 350) 2

⁴²⁸ European Parliament (n 23) 15-16

⁴²⁹ Rodríguez de las Heras Ballell (n 32)

⁴³⁰ European Parliament (n 23) 15-16

⁴³¹ Τους προστατεύει με οριζόντιο τρόπο, δηλαδή από την ευθύνη που προκύπτει σε όλους τους τομείς του δικαίου. Βλ. Angelopoulos, Christina and Senftleben, Martin, «An Endless Odyssey? Content Moderation Without General Content Monitoring Obligations» (2021). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3871916> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3871916>, p.1

⁴³² *ibid.* Διαφορετικά, ο κίνδυνος ευθύνης θα εμπόδιζε την εξέλιξη των διαμεσολαβητών και θα ματαίωνε την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου.

⁴³³ Senftleben, Martin and Angelopoulos, Christina, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market», (2020). Amsterdam/Cambridge, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3717022> p.2, Άρθρο 15 Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο: «1. Τα κράτη μέλη δεν επιβάλλουν στους φορείς παροχής υπηρεσιών, για την παροχή των

ώστε να αποφεύγεται το φιλτράρισμα.⁴³⁴ Αλλιώς, μια τέτοια υποχρέωση θα απαιτούσε από τους διαμεσολαβητές να παρακολουθούν συνεχώς περιεχόμενο που δημοσιεύεται και να αφαιρούν όσα φαίνονται παράνομα ανεξαρτήτως ειδοποίησης.⁴³⁵

Βάσει, λοιπόν, του αρ.15(1) τα κράτη-μέλη δεν μπορούν να θεσπίσουν γενική υποχρέωση παρακολούθησης, όμως η απαγόρευση αφορά την παρακολούθηση γενικού χαρακτήρα, όχι τον έλεγχο συγκεκριμένων περιπτώσεων, ούτε θίγονται εντολές από εθνικές αρχές.⁴³⁶ Άρα, μια δικαστική διαταγή παρακολούθησης ισοδυναμεί με ειδική παρακολούθηση και είναι συμβατή με την απαγόρευση.⁴³⁷ Αξιοπρόσεκτο είναι ότι η απαγόρευση απευθύνεται στα κράτη-μέλη, άρα οι ενδιάμεσοι μπορούν να αναλάβουν τέτοιες δραστηριότητες με δική τους πρωτοβουλία.⁴³⁸ Όπως αποσαφηνίστηκε όμως στην Ενότητα Α.3., δύσκολα θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η ECD υιοθετεί τη ρήτρα του «Καλού Σαμαρείτη». Συνεχίζοντας, το αρ.15(2) επιβάλλει ένα καθήκον επιμέλειας, για ενημέρωση των αρχών για τυχόν υπόνοιες παρανομίας, χωρίς όμως να διευκρινίζει αυτό το καθήκον και ούτε να ξεκαθαρίζει τα όρια του με την γενική παρακολούθηση.⁴³⁹

Η ECD δεν δίνει καν ορισμό της «γενικής παρακολούθησης».⁴⁴⁰ Η «παρακολούθηση» αφορά την εποπτεία, έτσι ο ορισμός της «γενικής παρακολούθησης» βασίζεται στην ερμηνεία της λέξης «γενική», κάτι που αποδείχθηκε εξαιρετικά αμφιλεγόμενο.⁴⁴¹ Το αρ.15(1) είναι σημαντικός περιορισμός στο επιτρεπόμενο πεδίο εφαρμογής των μέτρων που μπορούν να επιβληθούν από τους παρόχους για την επιβολή δικαιωμάτων τρίτων, με τον ΓΕ Jääskinen να παρομοιάζει την επίλυση

υπηρεσιών που αναφέρονται στα άρθρα 12, 13 και 14, γενική υποχρέωση ελέγχου των πληροφοριών που μεταδίδουν ή αποθηκεύουν ούτε γενική υποχρέωση δραστηριότητας αναζήτησης γεγονότων ή περιστάσεων που δείχνουν ότι πρόκειται για παράνομες δραστηριότητες. 2. Τα κράτη μέλη δύνανται να υποχρεώσουν τους φορείς παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας να ενημερώνουν πάραυτα τις αρμόδιες κρατικές αρχές για τυχόν υπόνοιες περί χορηγούμενων παρανόμων πληροφοριών ή δραστηριοτήτων που επιχειρούν αποδέκτες των υπηρεσιών τους ή να ανακοινώνουν στις αρμόδιες αρχές, κατ' αίτησή τους, πληροφορίες που διευκολύνουν την εντόπιση αποδεκτών των υπηρεσιών τους με τους οποίους έχουν συμφωνίες αποθήκευσης.»

⁴³⁴ Giancarlo Frosio, "To Filter, or Not to Filter - That Is the Question in EU Copyright Reform," (2018), *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal* 36, no. 2 (2018): 331-368 p.332-333

⁴³⁵ Louise Timmermans, «The Role of Internet Intermediaries in the Protection of Freedom of Expression and Personal Data, University of Montpellier European Master's Degree in Human Rights and Democratisation», A.Y. 2016/2017, p.21-22 <https://repository.gchumanrights.org/bitstream/handle/20.500.11825/594/Timmermans.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁴³⁶ Αιτιολογική σκέψη 47 Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο

⁴³⁷ Senfleben, Angelopoulos, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 8

⁴³⁸ Kuczerawy, Aleksandra, «General Monitoring Obligations: A New Cornerstone of Internet Regulation in the EU?» (2019). Forthcoming in: "Rethinking IT and IP Law - Celebrating 30 years CiTiP", Intersentia, 2019, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3449170>, p.1-2

⁴³⁹ *ibid.*

⁴⁴⁰ Senfleben, Angelopoulos, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 7

⁴⁴¹ *ibid.*

του προβλήματος με το ταξίδι του Οδυσσέα ανάμεσα στα δύο τέρατα της Σκύλλας και της Χάρυβδης.⁴⁴² Το φλέγον ζήτημα είναι ποια είναι τα όρια μεταξύ της γενικής απαγόρευσης παρακολούθησης και των υποχρεώσεων λήψης προληπτικών μέτρων έναντι μελλοντικών παραβάσεων, εντός των οποίων⁴⁴³ η προφανής επιλογή είναι η υιοθέτηση φιλτραρίσματος.⁴⁴⁴ Εκ πρώτης όψεως, το φιλτράρισμα, θεωρείται ότι επιβάλλει εκ των πραγμάτων γενική υποχρέωση παρακολούθησης αφού θα φιλτράρει όλο το περιεχόμενο για να μπορεί να το ελέγξει, και αναπόφευκτα, θα έθετε υπό αμφισβήτηση την απαγόρευση της ECD.⁴⁴⁵ Το ΔΕΕ έχει αποφανθεί ότι ο εξαναγκασμός των διαμεσολαβητών να παρακολουθούν συνεχώς ή να λαμβάνουν προληπτικά μέτρα δεν είναι συμβατός με το ενωσιακό δίκαιο.⁴⁴⁶

Η L'Oréal v.eBay, αφορούσε ασφαλιστικά μέτρα που αποσκοπούσαν στην αποτροπή μελλοντικών παραβιάσεων εμπορικών σημάτων από πελάτες-πωλητές που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες του eBay.⁴⁴⁷ Τονίστηκε πως τα προληπτικά μέτρα «δεν μπορούν να συνίστανται σε ενεργό επιτήρηση του συνόλου των δεδομένων ενός εκάστου των πελατών του προκειμένου να προλαμβάνεται οποιαδήποτε μελλοντική προσβολή»⁴⁴⁸ αν και μπορεί να διαταχθεί να λάβει συγκεκριμένα μέτρα για τον τερματισμό συγκεκριμένης παράβασης ή/και τη διευκόλυνση ταυτοποίησης ενός μεμονωμένου παραβάτη.⁴⁴⁹ Αυτό ονομάστηκε στις Προτάσεις του ΓΕ ως «διττή προϋπόθεση αναγόμενη στην

⁴⁴² ΔΕΕ, C-324/09, L'Oréal SA και λοιποί κατά eBay International AG και λοιπών, 2011 I-06011, Προτάσεις ΓΕ, σκ.171

⁴⁴³ Ενωώντας ότι εντός των προληπτικών μέτρων. Διαθέσιμο μέτρο για ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας είναι π.χ. και η λήψη ασφαλιστικών μέτρων βάσει του άρθρου 8(3) Οδηγία 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, καθώς και οι αιτιολογικές σκέψεις 45 και 48 για δικαστικές αποφάσεις της Οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο.

⁴⁴⁴ Δηλαδή τεχνολογιών αυτόματης αναγνώρισης περιεχομένου που επεξεργάζονται περιεχόμενο που διαχειρίζεται ένας ενδιάμεσος είτε πριν είτε μετά τη δημοσίευσή του από τον τελικό χρήστη, προκειμένου να εντοπιστεί και να αποκλειστεί παράνομο περιεχόμενο. Βλ. Senftleben, Angelopoulos, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 8. Περαιτέρω βλ. Engstrom and N Feamster, 'The Limits of Filtering: A Look at the Functionality and Shortcomings of Content Detection Tools', (2017), Engine, available at: <https://www.engine.is/the-limits-of-filtering>.

⁴⁴⁵ Frosio (n 434) 348

⁴⁴⁶ Timmermans (n 435) 21-22

⁴⁴⁷ Που είναι πάροχος υπηρεσίας μέσω Διαδικτύου. ΔΕΕ, L'Oréal SA and others v.eBay International AG, C-324/09, 2011 I-06011, Janno Lahe, Karmen Turk, 'The Web Host's Privilege of Limited Liability: Its Application to Operators of Commentary Rooms', (2012), 20, European Review of Private Law, Issue 2, pp. 447-472, https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/European+Review+of+Private+Law/20.2/ERPL2012027_p.459-469, Christine Riefa, 'The end of Internet Service Providers liability as we know it – Uncovering the consumer interest in CJEU Case C-324/09 (L'Oréal/eBay)', (2012), 1, Journal of European Consumer and Market Law, Issue 2, pp. 104-111, <https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/Journal+of+European+Consumer+and+Market+Law/1.2/EuCML2012016>, Patrick Van Eecke, 'Online service providers and liability: A plea for a balanced approach', (2011), 48, Common Market Law Review, Issue 5, pp. 1455-1502, <https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/Common+Market+Law+Review/48.5/COLA2011058>

⁴⁴⁸ ΔΕΕ, L'Oréal SA and others v.eBay International AG, C-324/09, 2011 I-06011, σκ.139

⁴⁴⁹ ibid, σκ.140, Cappello M. (ed.), «Unravelling the Digital Services Act package», (2021), IRIS Special, European Audiovisual Observatory, Strasbourg, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1605131/FULLTEXT01.pdf> p.9, «Γίνεται διάκριση μεταξύ, αφενός, ασφαλιστικών αγωγών κατά των διαμεσολαβητών για την αποτροπή περαιτέρω παραβίασης εμπορικών σημάτων και, αφετέρου, αγωγών κατά των διαμεσολαβητών που απαιτούν την αποτροπή της συνέχισης συγκεκριμένης πράξης προσβολής και της επανάληψης της ίδιας ή παρόμοιας προσβολής στο μέλλον. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το πρώτο πρέπει να απαγορευθεί, αλλά συμβούλευσε ότι το δεύτερο δεν αμφισβητεί το δίκαιο της ΕΕ, εφόσον «ο ενδιάμεσος μπορεί να γνωρίζει με βεβαιότητα τι απαιτείται

ταυτότητα» δηλαδή, τα ασφαλιστικά μέτρα κατά ενδιαμέσου τον υποχρεώνουν να εμποδίσει την συνέχιση ή επανάληψη προσβολής δικαιωμάτων επί συγκεκριμένου εμπορικού σήματος από συγκεκριμένο χρήστη.⁴⁵⁰

Σχετικές είναι οι αποφάσεις Scarlet,⁴⁵¹ Netlog⁴⁵² και McFadden⁴⁵³ που αφορούσαν ζητήματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Η Scarlet αφορούσε πάροχο πρόσβασης στο διαδίκτυο και η Netlog πάροχο υπηρεσιών φιλοξενίας και το ζήτημα τους ήταν η νομιμότητα ασφαλιστικών μέτρων που διατάσσουν την εφαρμογή φιλτραρίσματος για αποτροπή παραβίασης έργων προστατευόμενων από πνευματικά δικαιώματα από την SABAM.⁴⁵⁴ Στην Scarlet, το ΔΕΕ επανέλαβε πως το φιλτράρισμα, συνεπάγεται με υποχρέωση ενεργής επιτήρησης του συνόλου των δεδομένων, κάτι που απαγορεύει το αρ.15(1)ECD.⁴⁵⁵ Η Netlog υιοθέτησε το σκεπτικό της Scarlet.⁴⁵⁶ Η ομοιότητα μεταξύ των δύο αποφάσεων είναι εντυπωσιακή.⁴⁵⁷ Στην ουσία τα ασφαλιστικά μέτρα και των δύο ήταν εναντίον ενός συστήματος φιλτραρίσματος που θα εφαρμοζόταν «*συστηματικά και καθολικά, μόνιμα και διαρκώς*» και το πεδίο εφαρμογής τους ήταν γενικό σε σχέση με τρεις οπτικές γωνίες: *ratione temporis*,⁴⁵⁸ *ratione materiae*⁴⁵⁹ και *ratione personae*.⁴⁶⁰ Ακόμη κι αν επιβληθεί χρονικός

από αυτόν και ότι η διαταγή δεν επιβάλλει αδύνατους, δυσανάλογους ή παράνομους γενική υποχρέωση παρακολούθησης». Βλ. Προτάσεις Jääskinen, σκ.181

⁴⁵⁰ ΔΕΕ, L'Oréal SA and others v.eBay International AG, C-324/09, 2011 I-06011, Προτάσεις Jääskinen, σκ.181-182

⁴⁵¹ ΔΕΕ, C-70/10, Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) [2011] – ECR 00000, Keyder, V. (2012). European Court of Justice: Scarlet Extended SA v. Société Belge des Auteurs, Compositeurs, et Editeurs SCRL (SABAM). *International Legal Materials*, 51(2), 382-392. doi:10.5305/intelegamate.51.2.0382

⁴⁵² ΔΕΕ, C-360/10 Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v Netlog NV, published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general), Eleonora Rosati, On Netlog, ACTA and the scope of IPR injunctions in the EU(2012), Queen Mary Journal of Intellectual Property, Vol. 2 No. 3, pp. 297–304, <https://www.elgaronline.com/view/journals/qmjip/2-3/qmjip.2012.03.07.xml?>

⁴⁵³ Η ΔΕΕ, C-484/14 Tobias Mc Fadden κατά Sony Music Entertainment Germany GmbH έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή). Δεν θα αναλυθεί στο κύριο κείμενο, όμως επαναλαμβάνει τα όσα υιοθέτησαν οι άλλες οι αποφάσεις και καταλήγει και αυτή στη σκέψη 87 το εξής: «Όσον αφορά, πρώτον, την επιτήρηση του συνόλου των μεταδιδόμενων πληροφοριών, το μέτρο αυτό πρέπει ευθύς εξ αρχής να αποκλειστεί, διότι είναι αντίθετο στο άρθρο 15, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 που απαγορεύει την επιβολή, ιδίως στους παρέχοντες πρόσβαση σε δίκτυο επικοινωνιών, γενικής υποχρέωσης ελέγχου των πληροφοριών που μεταδίδουν.»

⁴⁵⁴ Senftleben, Angelopoulos, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 11-12

⁴⁵⁵ ΔΕΕ, C-70/10, Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) ECR [2011] -00000, σκ.40, GONZÁLEZ FUSTER, Gloria, “Balancing intellectual property against data protection: a new right’s wavering weight”(2012), [online article]. IDP. Revista de Internet, Derecho y Política. No. 14, pp. 43-46. UOC. [Consulted on: dd/mm/yy]. <http://idp.uoc.edu/ojs/index.php/idp/article/view/n14-gonzalez/n14-gonzalez-en> DOI <http://10.7238/idp.v0i14.1547> ISSN 1699-8154, p.37

⁴⁵⁶ ΔΕΕ, C-360/10 Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v Netlog NV, published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general), σκ.38

⁴⁵⁷ Ολόκληρο το μέρος που περιγράφει τις εκτιμήσεις του Δικαστηρίου έχει κυριολεκτικά αντιγραφεί από την Scarlet. Philippe Laurent, «SABAM v. Netlog (CJEU C 360/10) ... as expected!», (2012), Kluwer Copyright Blog, <http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2012/02/20/sabam-v-netlog-cjeu-c-36010-as-expected/>

⁴⁵⁸ Απεριόριστο χρονικό διάστημα

⁴⁵⁹ Σε όλο το περιεχόμενο

⁴⁶⁰ Σε όλους τους τελικούς χρήστες. ΔΕΕ, C-70/10, Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) ECR [2011] -00000, Προτάσεις Pedro Cruz Villalón, σκ.53-59

περιορισμός, κανένα φίλτρο δεν μπορεί να αποτινάξει την πεμπουσία γενικότητας *ratione materiae* και *ratione personae*,⁴⁶¹ για αυτό μόνο ένα πραγματικά συγκεκριμένο μέτρο φιλτραρίσματος θα ήταν σύννομο.⁴⁶² Αυτό παραπέμπει στη «διττή προϋπόθεση αναγόμενη στην ταυτότητα» της *L'Oréal v.eBay*.⁴⁶³

Στις δύο αυτές αποφάσεις,⁴⁶⁴ το ΔΕΕ ανέφερε πως το γεγονός ότι το φιλτράρισμα θα ήταν «περίπλοκο και δαπανηρό και θα λειτουργεί σε μόνιμη βάση», συνεπάγεται με κατάφωρη προσβολή της επιχειρηματικής ελευθερίας του παρόχου(αρ.16 ΧΘΔΕΕ).⁴⁶⁵ Τα αποτελέσματα όμως δύναται να θίξουν και τα θεμελιώδη δικαιώματα των χρηστών, τα προσωπικά δεδομένα και την ελευθερία πληροφόρησης(αρ.8, 11 ΧΘΔΕΕ).⁴⁶⁶ Ο ΧΘΔΕΕ, μετά την Συνθήκη της Λισαβώνας, βρίσκεται στην κορυφή της ιεραρχίας των ενωσιακών κανόνων.⁴⁶⁷ Με το αρ.6(1)ΣΛΕΕ,⁴⁶⁸ ο ΧΘΔΕΕ αποκτά νομική δεσμευτικότητα, ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες και ενσωματώνεται στο πρωτογενές δίκαιο.⁴⁶⁹ Όλες οι πράξεις δευτερογενούς και τριτογενούς δικαίου εξετάζονται ως προς την νομιμότητά τους με τον ΧΘΔΕΕ ως κριτήριο.⁴⁷⁰ Λόγω της υψηλότερης ιεραρχικά κατάταξης των δικαιωμάτων, αποτελούν νομικές εγγυήσεις και κοινό έδαφος για την εφαρμογή της γενικής απαγόρευσης παρακολούθησης στο παράγωγο δίκαιο, τόσο για το αρ.15(1)ECD, όσο και για το

⁴⁶¹ Senftleben, Angelopoulos , «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 12

⁴⁶² Που θα στόχευε π.χ. χρήστες με ένα λεγόμενο «ιστορικό παραβίασεων» που θα είχαν αυξημένες πιθανότητες παραβίασης νομοθεσίας . Βλ. Kulk, Borgesius (n 31) 5

⁴⁶³ Senftleben, Angelopoulos , «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 12

⁴⁶⁴ Εννοώντας τις *Scarlet* και *Netlog*.

⁴⁶⁵ *ibid*, σκ.43, βλ. Laurens Ankersmit, «Case C-360/10 SABAM v. Netlog», (2012), *European Law Blog*(2012), <https://europeanlawblog.eu/2012/02/16/case-c-36010-sabam-v-netlog/>

⁴⁶⁶ *ibid*, σκ.48-50, ΔΕΕ, C-70/10, *Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)* ECR [2011] -00000, σκ.51

⁴⁶⁷ Γ.Ε.Φ.Καλαβρός και Θ.Γ.Γεωργόπουλος, *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης : Θεσμικό Δίκαιο*, (Τόμος Ι, 2η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013), σ.35

⁴⁶⁸ «Η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που περιέχονται στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7ης Δεκεμβρίου 2000, όπως προσαρμόστηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2007, στο Στρασβούργο, ο οποίος έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες».

⁴⁶⁹ Weiß W.(2011), “Human Rights in the EU: Rethinking the Role of the European Convention of Human Rights after Lisbon”, *European Constitutional Law Review*, σελ. 69, Ηλιοπούλου-Στράγγα Σ.(2008), *Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: από τη Νίκαια στη Λισαβόνα*, Ευρωπαϊών Πολιτεία, τ. 1, σελ. 112-113.

⁴⁷⁰ Σαχπεκίδου (n 95) 142

αρ.17(8) της Οδηγίας για τα πνευματικά δικαιώματα ⁴⁷¹(εφεξής «CDSMD») ⁴⁷² που θα αναλυθεί μετέπειτα.

Οι αποφάσεις Scarlet και Netlog παρότι αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα κατοχύρωσης των δικαιωμάτων(χρηστών, διαμεσολαβητών, τρίτων)που δύναται να παραβιαστούν, εντούτοις δεν διευκρινίζουν πως αυτά εξισορροπούνται. ⁴⁷³ Το ΔΕΕ αντί να συνεχίσει την νομολογία ξεθολώνοντας το τοπίο, το περιπλέκει περισσότερο. Στην απόφαση *Glawischnig-Piesczek* ⁴⁷⁴ κρίθηκε η νομιμότητα των δυναμικών διαταγών απομάκρυνσης περιεχόμενου ή αποκλεισμού πρόσβασης σε περιεχόμενο, που είναι ανάλογο ⁴⁷⁵ με περιεχόμενο που έχει κριθεί προγενέστερα ως παράνομο. ⁴⁷⁶ Έκρινε το ΔΕΕ ότι αυτό είναι συμβατό με το αρ.15ECD εφόσον ο έλεγχος και η διερεύνησή του περιεχομένου περιορίζεται στο περιεχόμενο που παραμένει αμετάβλητο ώστε ο πάροχος να μην απαιτείται να προβεί σε αυτοτελή εκτίμηση του. ⁴⁷⁷

Η συλλογιστική του ΔΕΕ αποκλίνει σημαντικά από τις προηγούμενες υποθέσεις εγείροντας σημαντικά ερωτήματα. ⁴⁷⁸ Αγνόησε την προηγούμενη νομολογία του, και δεν περιόρισε την παρακολούθηση στον ίδιο παραβάτη, απεναντίας επέβαλε υποχρέωση στον πάροχο να ψάξει όλες τις μεταφορτώσεις, όλων των χρηστών. ⁴⁷⁹ Ένας τρόπος να συμβαδίζει η νομολογία αυτή με την προηγούμενη είναι να υφίσταται διαφορετική αντιμετώπιση η δυσφήμιση, εντούτοις ο οριζόντιος

⁴⁷¹ Οδηγία (ΕΕ) 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2019, για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των οδηγιών 96/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ

⁴⁷² Senftleben, Angelopoulos, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 2

⁴⁷³ Kulk, Borgesius (n 31) 7. «Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενθάρρυνε πρόσφατα τους παρόχους υπηρεσιών Διαδικτύου να καταπολεμήσουν την παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων μαζί με τους κατόχους δικαιωμάτων. Είναι αμφίβολο εάν τα δικαιώματα των χρηστών του Διαδικτύου θα γίνουν σεβαστά σε τέτοιες περιπτώσεις. Επιπλέον, κατά την εξισορρόπηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, το Δικαστήριο τονίζει την ελευθερία επιχειρηματικής δραστηριότητας των παρόχων υπηρεσιών Διαδικτύου. Η ελευθερία διεξαγωγής μιας επιχείρησης θα έχει μικρότερο βάρος στην κλίμακα εάν τα συστήματα φίλτρων γίνουν φθηνότερα ή ευκολότερα στην εφαρμογή τους.»

⁴⁷⁴ ΔΕΕ, C-18/18 *Eva Glawischnig-Piesczek κατά Facebook Ireland Limited*, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή)

⁴⁷⁵ *ibid*, σκ.37: «πανομοιότυπου χαρακτήρα του περιεχομένου των επίμαχων πληροφοριών».

⁴⁷⁶ Μ.-Δ. Παπαδοπούλου/Ε. Μουστάκα, «Πρόσφατες εξελίξεις στο πεδίο της καταπολέμησης της διαδικτυακής πειρατείας - Το πέρασμα στη δυναμικότητα», (2020), ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ), Τεύχος 4/2020, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2020, <http://www.nbonline.gr/journals/8/volumes/1285/issues/1818/lemmas/4921042?searchid=469237>

⁴⁷⁷ ΔΕΕ, C-18/18 *Eva Glawischnig-Piesczek κατά Facebook Ireland Limited*, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή), σκ.53

⁴⁷⁸ Keller (n 31), βλ. Kletia, (n 31)

⁴⁷⁹ Aleksandra Kuczerawy, Clara Rauchegger, 'A. Court of Justice Injunctions to remove illegal online content under the eCommerce Directive: Glawischnig-Piesczek', (2020), 57, *Common Market Law Review*, Issue 5, pp. 1495-1526, <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Common+Market+Law+Review/57.5/COLA2020745>, p.1504-1505

χαρακτήρας της ECD αποτρέπει τέτοια ερμηνεία.⁴⁸⁰ Στην Glawischnig-Piesczek το ΔΕΕ λέει πως το αρ.15(1) απαιτεί «υπέρμετρη υποχρέωση» που δεν μπορεί να επιβληθεί στον πάροχο,⁴⁸¹ γιατί πρέπει να υπάρχει εξισορρόπηση εμπλεκόμενων συμφερόντων.⁴⁸² Το ΔΕΕ εδώ στηρίζεται στην ανάγκη ισορροπίας, εστιάζοντας όχι στην γενικότητα αυτού που παρακολουθείται, αλλά στο εύλογο της παρακολούθησης.⁴⁸³ Η εγκατάλειψη της πρότερης άκαμπτης προσέγγισης και η υιοθέτηση μιας πιο ευέλικτης ερμηνείας του αρ.15(1) συνδυαστικά με τον αποκλεισμό αξιολόγησης από ανθρώπινο παράγοντα και την ενθάρρυνση φιλτραρίσματος εγείρει ερωτήματα για την μελλοντική αποτελεσματικότητα αφαίρεσης του παράνομου περιεχομένου (λάθη φίλτρων) αλλά και την αποτελεσματικότητα προστασίας των δικαιωμάτων του ΧΘΔΕΕ.⁴⁸⁴

Βέβαια, τέτοια αυτοματοποιημένα μέτρα έχουν κατοχυρωθεί σε πολλά νομοθετήματα.⁴⁸⁵ Πέραν του αρ.6(2) της πρότασης Κανονισμού για το τρομοκρατικό περιεχόμενο,⁴⁸⁶ υφίσταται και το αρ.17 της CDSMD, που δίδει μεγάλη έμφαση στο φιλτράρισμα. Η CDSMD χαρακτηρίστηκε ως «αμφιλεγόμενη» με σωρεία άρθρων της να προκαλούν αμφίδρομες αντιδράσεις, οι πλείστες των οποίων αφορούν το αρ.17 που αποκρυστάλλωσε όλες τις κριτικές κατά της Οδηγίας.⁴⁸⁷

⁴⁸⁰ Senftleben, Angelopoulos, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 14

⁴⁸¹ ΔΕΕ, C-18/18 Eva Glawischnig-Piesczek κατά Facebook Ireland Limited, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή), σκ.44

⁴⁸² *ibid*, σκ.43

⁴⁸³ Senftleben, Angelopoulos, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 13-14

⁴⁸⁴ Kuczerawy, Rauegger (n 479) 1510, 1519, 1523-1525

⁴⁸⁵ European Parliament (n 23) 15-16

⁴⁸⁶ Εντάσσει στα προληπτικά μέτρα τη χρήση αυτοματοποιημένων εργαλείων. Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την πρόληψη της διάδοσης τρομοκρατικού περιεχομένου στο διαδικτυο Συμβολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη σύνοδο των ηγετών, της 19ης-20ής Σεπτεμβρίου 2018, στο Σάλτσμπουργκ COM/2018/640 final

⁴⁸⁷ Μέσω του άρθρου 17 τίθεται τέρμα στο «Value Gap», το χάσμα δηλαδή που προκύπτει από το γεγονός ότι οι πλατφόρμες κερδοφορούν παρέχοντας πρόσβαση σε έργα επί των οποίων έχουν πνευματικά δικαιώματα οι δικαιούχοι αυτών χωρίς να διασφαλίζεται όμως άδεια για την χρήση τους. Αυτό συνεπάγεται με δραματικές οικονομικές απώλειες για τους δικαιούχους στον αντίποδα με την επιτυχία των πλατφόρμων, που χρησιμοποιούν περιεχόμενο που δημιουργείται από τον χρήστη για να κερδίσουν χρήματα από διαφημίσεις. Senftleben, Martin and Angelopoulos, Christina and Frosio, Giancarlo and Moscon, Valentina and Peguera, Miquel and Rognstad, Ole Andreas, “The Recommendation on Measures to Safeguard Fundamental Rights and the Open Internet in the Framework of the EU Copyright Reform” (2017), Vol.40, Issue 3, European Intellectual Property Review, p.149-163. Βλ. Karina Grisse, “After the storm—examining the final version of Article 17 of the new Directive (EU) 2019/790,” (2019) Vol.14, Issue 11, JOURNAL OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW & PRACTICE, p.887–899, <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpz122>. Garstka, Krzysztof, «Guiding the Blind Bloodhounds: How to Mitigate the Risks art. 17 of Directive 2019/790 Poses to the Freedom of Expression» (2019). (4th ed), Paul Torremans (ed), Wolters Kluwer Law & Business, p.4

Το αρ.17 προσφέρει δύο οδούς διαφυγής: είτε αδειοδότηση είτε φιλτράρισμα.⁴⁸⁸ Συγκεκριμένα το αρ.17(4) αφήνει υπαινιγμούς για φιλτράρισμα.⁴⁸⁹ Για να αποφύγουν την ευθύνη οι πάροχοι πρέπει σωρευτικά να πληρούν τις εξής προϋποθέσεις: «α)έχουν καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για απόκτηση της άδειας», «β)σύμφωνα με τα υψηλά πρότυπα επαγγελματικής ευσυνειδησίας του κλάδου προκειμένου να διαπιστώσουν την έλλειψη διαθεσιμότητας...δικαιούχοι έχουν παράσχει στους παρόχους υπηρεσιών τις σχετικές και απαραίτητες πληροφορίες»⁴⁹⁰ και να «γ)έχουν ενεργήσει με ταχύτητα, με τη λήψη της επαρκώς τεκμηριωμένης ειδοποίησης, προκειμένου να απενεργοποιήσουν την πρόσβαση σε ή να αποσύρουν από τους ιστοτόπους τους έργα και έχουν καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να αποτρέψουν τις μελλοντικές αναφορτώσεις τους». ⁴⁹¹ Τα αρ.17(4)(β),(γ) αναφέρονται σε εντοπισμό και απενεργοποίηση, και εμποδισμό μελλοντικής αναφόρτωσης που αναπόφευκτα οδηγεί στο «notice-and-staydown» ⁴⁹² που πραγματοποιείται μόνο χάρη στην τεχνολογία «Content ID» ⁴⁹³ άρα εμμέσως πλην σαφώς είναι de facto επιβολή φίλτρου. ⁴⁹⁴ Η λειτουργικότητα απαιτεί τη χρήση του.⁴⁹⁵

Πως αυτή η υποχρέωση φιλτραρίσματος συμβιβάζεται με την γενική απαγόρευση παρακολούθησης του αρ.17(8),⁴⁹⁶ Αντιτίθεται με στην απαγόρευση του αρ.15ECD, τη σχετική νομολογία του ΔΕΕ που αναλύθηκε ανωτέρω,⁴⁹⁷ άρα και με τις επισημάνσεις του ΔΕΕ για αντίθεση ως προς το πρωτογενές δίκαιο(ΧΘΔΕΕ). ⁴⁹⁸ Ασφαλώς, οι πάροχοι ως ιδιώτες δεν δεσμεύονται από τον

⁴⁸⁸ Οι πλατφόρμες δύνανται είτε να λάβουν εξουσιοδότηση από τους δικαιούχους(αδειοδότηση) είτε μέτρα για πρόληψη της διαθεσιμότητας που παραβιάζει το περιεχόμενο εξ αρχής (φιλτράρισμα). Βλ. Senftleben, Martin, «Bermuda Triangle–Licensing, Filtering and Privileging User-Generated Content Under the New Directive on Copyright in the Digital Single Market», (2019), available at SSRN, p.3

⁴⁸⁹ Krzysztof (n 487) 4

⁴⁹⁰ Άρθρο 17(4)(β) Οδηγία 2019/790.

⁴⁹¹ibid. Άρθρο 17(4)(γ)

⁴⁹² Schwemer, Sebastian Felix, «Article 17 at the Intersection of EU Copyright Law and Platform Regulation», (2020), Nordic Intellectual Property Law Review 3/2020, p.16

⁴⁹³ Philippe Jougoux, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας*, (Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020), σ.263

⁴⁹⁴ Schwemer, Sebastian Felix and Schovsbo, Jens, “What is Left of User Rights?–Algorithmic Copyright Enforcement and Free Speech in the Light of the Article 17 Regime” (2019).in Paul Torremans(ed), *Intellectual Property Law and Human Rights*, 4th edition(Wolters Kluwer, 2020), p. 5

⁴⁹⁵Κωνσταντίνος Τζωαννόπουλος, «Ευρωμεταρρύθμιση» για τα πνευματικά δικαιώματα–Κακή πολιτική, κακή νομοθέτηση, (2019), <https://alonghardlook.wordpress.com/2019/03/25/eucopyrightreform-bad-policy-bad-law/>

⁴⁹⁶Senftleben, Angelopoulos, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 23-24

⁴⁹⁷ Angelopoulos, Smet, «Notice-and-fair-balance: how to reach a compromise between fundamental rights in European intermediary liability», (2016), *Journal of Media Law*, p.266

⁴⁹⁸ Grisse (n 487) 887–899

ΧΘΔΕΕ,⁴⁹⁹ όμως η νομολογία Telekabel τονίζει πως ο αποδέκτης μιας διαταγής προκειμένου να συμμορφωθεί οφείλει να μεριμνά για την τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων.⁵⁰⁰

Δεν πρέπει να λησμονείται πως η CDSMD θεωρείται «lex specialis». ⁵⁰¹ Επίσης, προτού αρχίσει καν η συζήτηση περί φιλτραρίσματος, πρέπει να καταβάλουν «κάθε δυνατή προσπάθεια» να λάβουν αδειοδότηση, γεγονός που εκφράζει τη γενικότερη επιθυμία ανάπτυξης της αγοράς αδειών.⁵⁰² Και εφόσον αυτό δεν συμβεί, αφού λάβει τις «σχετικές και απαραίτητες πληροφορίες» για διαθεσιμότητα, λάβει «επαρκώς τεκμηριωμένη ειδοποίηση» και προβεί σε «κάθε δυνατή προσπάθεια» για τις μελλοντικές μεταφορτώσεις και τηρηθεί η αρχή της αναλογικότητας του αρ.17(5), εδώ αρχίζει η συζήτηση για φιλτράρισμα. Εξάλλου δεν απαιτείται εξ ορισμού για τη συμμόρφωση με το αρ.17(4)(β), (γ) η εισαγωγή φίλτρων, υπάρχουν κι άλλες επιλογές.⁵⁰³ Είναι εξαιρετικά δύσκολο το αρ.17 να μην οδηγήσει σε γενική παρακολούθηση διότι για να αναγνωριστεί αποτελεσματικά το περιεχόμενο, πρέπει να χρησιμοποιηθεί τεχνολογικό εργαλείο για την εξέταση όλου του πρόσφατα μεταφορτωμένου περιεχομένου και τη σύγκριση του με μια υπάρχουσα βάση δεδομένων,⁵⁰⁴ γεγονός που ισοδυναμεί αναπόφευκτα με συστηματική παρακολούθηση του συνόλου του περιεχομένου των χρηστών.⁵⁰⁵

⁴⁹⁹ Άρθρο 51(1): «Οι διατάξεις του παρόντος Χάρτη απευθύνονται στα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης, τηρουμένης της αρχής της επικουρικότητας, καθώς και στα κράτη μέλη, μόνον όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης.» Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

⁵⁰⁰ ΔΕΕ, C-314/12 UPC Telekabel Wien GmbH κατά Constantin Film Verleih GmbH και Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή), σκ.55

⁵⁰¹ Senfleben, Angelopoulos, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 23

⁵⁰² Αιτιολογική σκέψη σκ.61, Οδηγία 2019/790.

⁵⁰³ «Στο πλαίσιο αυτό, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, ενώ το φιλτράρισμα θα ήταν ένας τρόπος για την επίτευξη των αποτελεσμάτων που απαιτούνται από το άρθρο 17 παράγραφος 4 στοιχεία β) και γ) – και σίγουρα αυτές οι διατάξεις ενθαρρύνουν την έγκρισή του – μπορούν επίσης να προβλεφθούν άλλα προληπτικά μέτρα που θα συμμορφώνονταν με τη διατύπωση αυτών των παραγράφων, τα οποία θα ήταν αναμφισβήτητα επαρκή. Προφανέστατα, και αντλώντας έμπνευση από τη L'Oréal, το στοιχείο «stay-down» του άρθρου 17 παράγραφος 4 στοιχείο γ) θα ικανοποιείται με την αναστολή του μεμονωμένου παραβάτη. Η συμμόρφωση με το άρθρο 17 παράγραφος 4 στοιχείο β) θα μπορούσε επίσης να λάβει τη μορφή κοινοτικής μετριοπάθειας, όπου ζητείται από τους χρήστες να αναφέρουν περιπτώσεις παραβίασης προστατευμένου υλικού και ο πάροχος αφαιρεί αυτό το υλικό σύμφωνα με τις «σχετικές και απαραίτητες πληροφορίες» που λαμβάνονται από δικαιούχοι. Επιπλέον, τα OCSSP θα μπορούσαν να αναπτύξουν αναδυόμενα παράθυρα ή ειδοποιήσεις banner που προειδοποιούν τους χρήστες για παραβίαση τέτοιου υλικού. Γενικότερα, θα μπορούσαν επίσης να ληφθούν υπόψη προληπτικά μέτρα με τη μορφή όρων και προϋποθέσεων που προειδοποιούν για παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων ή μια πολιτική που να επιτρέπει μόνο σε αξιόπιστους χρήστες (π.χ. χρήστες που ήταν στον ιστότοπο για ορισμένο χρονικό διάστημα).» βλ. Senfleben, Angelopoulos, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 23

⁵⁰⁴ Kuczerawy, «General Monitoring Obligations: A New Cornerstone of Internet Regulation in the EU?» (n 438) 3, βλ. περαιτέρω A. Kuczerawy, «EU Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market: Compatibility of Article 13 with the EU Intermediary Liability Regime», (2019), in B. Petkova, T. Ojanen (eds.), Fundamental Rights Protection Online: The Future Regulation of Intermediaries, 2019, forthcoming, https://papers.ssm.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3309099.

⁵⁰⁵ M. Masnick, «After Insisting That EU Copyright Directive Didn't Require Filters, France Immediately Starts Promoting Filters», <https://www.techdirt.com/articles/20190327/17141241885/after-insisting-that-eu-copyright-directive-didnt-require-filters-france-immediately-starts-promoting-filters.shtml>

Άξια αναφοράς είναι η προσφυγή ακύρωσης⁵⁰⁶ της Πολωνία κατά των αρ.17(4)(β),(γ)κι αν καταστεί αδύνατος ο διαχωρισμός τους, ακύρωση ολόκληρου του αρ.17.⁵⁰⁷ Η διάταξη επιβάλλει στους παρόχους υποχρεώσεις παρακολούθησης περιεχομένου που η εν λόγω προληπτική παρακολούθηση λαμβάνει, κατά κανόνα, τη μορφή φιλτραρίσματος, που εγείρει πολύπλοκα ζητήματα για τα θεμελιώδη δικαιώματα όπως κατοχυρώνονται στο αρ.11ΧΘΔΕΕ αλλά και σε σωρεία αποφάσεων του ΔΕΕ.⁵⁰⁸ Απόφαση επί της προσφυγής ακόμη δεν εκδόθηκε εντούτοις στις 15 Ιουλίου 2021 εκδόθηκαν οι προτάσεις του ΓΕ. Τόνισε πως μερική ακύρωση ισοδυναμεί με αναθεώρηση του αρ.17 εκ μέρους του Δικαστηρίου, πράγμα που δεν επιτρέπεται να πράξει, όμως ακύρωση εν όλω, είναι εφικτό να συμβεί.⁵⁰⁹ Ο ΓΕ κατόπιν, μακράς ανάλυσης της νομολογίας του ΕΔΑΔ και ΔΕΕ, κατέληξε στο συμπέρασμα πως παρότι αυτό το «προληπτικό μέτρο» ελέγχου των πληροφοριών που διαδίδονται στις υπηρεσίες αυτές και τα μέτρα απενεργοποίησης που ενδέχεται να προκύψουν από αυτό συνιστούν «εκ των προτέρων περιορισμούς» και «επέμβαση» στην ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης,⁵¹⁰ ο περιορισμός του αρ.11ΧΘΔΕΕ πληροί τις προϋποθέσεις του αρ.52(1)ΧΘΔΕΕ, άρα η προσφυγή κατά τη γνώμη του πρέπει να απορριφθεί.⁵¹¹

Αναμένεται, λοιπόν, η απόφαση του ΔΕΕ και αν θα επιλέξει να ακολουθήσει τις Προτάσεις του ΓΕ όχι μόνο ως προς το αποτέλεσμα αλλά και την επιχειρηματολογία.⁵¹² Αν ακυρώσει την διάταξη θα δώσει περαιτέρω έναυσμα στον ενωσιακό νομοθέτη να εκπονήσει ένα αναθεωρημένο καθεστώς ευθύνης σύμφωνο με τα θεμελιώδη δικαιώματα.⁵¹³ Και αυτό δεδομένης της επικείμενης υιοθέτησης της DSA, που αν και δεν θίγει ρητά τα πνευματικά δικαιώματα και την CDSMD είναι προφανές ότι η οριστικοποίηση της DSA θα έχει σημασία για την ερμηνεία του αρ.17 αναφορικά μεταξύ άλλων και της απαγόρευσης γενικής παρακολούθησης.⁵¹⁴

⁵⁰⁶ Άρθρο 263 ΣΛΕΕ

⁵⁰⁷ ΔΕΕ, C-401/19, Poland v. Parliament and Council, Application, 26/07/2019

⁵⁰⁸ ΔΕΕ, C-401/19, Poland v. Parliament and Council, Προτάσεις ΓΕ Henrik Saugmandsgaard Øe, σκ.4-5

⁵⁰⁹ *ibid*, σκ.44-45

⁵¹⁰ *ibid*, σκ.79-80

⁵¹¹ *ibid*, σκ.220

⁵¹² Geiger, Christophe and Jütte, Bernd Justin, «Towards a Virtuous Legal Framework for Content Moderation by Digital Platforms in the EU? The Commission's Guidance on Article 17 CDSMD Directive in the light of the YouTube/Cyando judgement and the AG's Opinion in C-401/19», (2021). European Intellectual Property Review (2021), Vol. 43, Issue 10, pp. 625-635., Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3889049> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3889049>, p.23,25

⁵¹³ Bernd Justin Jütte, Christophe Geiger, «Regulating freedom of expression on online platforms? Poland's action to annul Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market Directive», (2021), European Law Blog, <https://europeanlawblog.eu/2021/02/03/regulating-freedom-of-expression-on-online-platforms-polands-action-to-annul-article-17-of-the-directive-on-copyright-in-the-digital-single-market-directive/>

⁵¹⁴ Καθώς και της διαφάνειας και των απαιτήσεων ειδοποίησης, καθεστώς ασφαλούς λιμένα, Rosati, E. «The DSM Directive Two Years On: Do Things Ever Get Easier?», (2021), IIC 52, 1139–1142, <https://doi.org/10.1007/s40319-021-01082-6>, <https://link.springer.com/article/10.1007/s40319-021-01082-6>

Αφού αναλύθηκε η προσέγγιση του ενωσιακού κεκτημένου, τόσο της νομοθεσίας όσο και της νομολογίας ως προς την απαγόρευση γενικής παρακολούθησης, μένει να επεξηγηθεί ποια είναι η στάση της DSA. Όπως αναφέρθηκε εκ νέου μια ιδιαίτερα θετική πτυχή της DSA είναι, ότι διατηρεί τους ακρογωνιαίους λίθους για την προστασία της ελευθερίας έκφρασης που υπήρχαν στην ECD, και αυτό ισχύει και για την απαγόρευση γενικής παρακολούθησης.⁵¹⁵ Η απαγόρευση γενικής παρακολούθησης αποτελεί θεμελιώδη ακρογωνιαίο λίθο της ρύθμισης του διαδικτύου και είναι αισιόδοξο σημάδι, αν και πολλά μπορούν να συμβούν έως την ολοκλήρωση της νομοθετικής διαδικασίας,⁵¹⁶ αφού η DSA είναι επί του παρόντος «φάντασμα».⁵¹⁷

Ασφαλώς, το αρ.7 DSA αποσκοπεί στην αντικατάσταση του αντίστοιχου αρ.15ECD.⁵¹⁸ Συνεπώς, πρέπει το αρ.7 να ερμηνεύεται και εφαρμόζεται υπό το πρίσμα της ισχύουσας ενωσιακής νομολογίας, που έριξε φως σε διάφορες πτυχές της απαγόρευσης γενικής παρακολούθησης, ιδίως όσον αφορά την σημασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων(αρ.8, 11, 16XΘΔΕΕ)που ως πρωτογενές δίκαιο αποτελούν νομικές εγγυήσεις στο παράγωγο δίκαιο.⁵¹⁹ Εντός του παραγωγού δίκαιου θα εντάσσεται και η DSA ως Κανονισμός και δη το αρ.7, όπως ισχύει και για το αρ.15(1)ECD και αρ.17(8)CDSMD. Η υιοθέτηση της DSA δεν θα επηρεάσει σημαντικά την CDSMD καθότι ρητά στο αρ.1(5)(γ)DSA υπογραμμίζεται πως δεν θίγεται το ενωσιακό δίκαιο για την πνευματική ιδιοκτησία, αν και η αιτιολογική σκέψη 12 εντάσσει στο «παράνομο περιεχόμενο» και τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Η DSA θα εφαρμόζεται πιθανώς όταν η ειδική νομοθεσία δεν ορίζει κάτι διαφορετικό, άρα όποια ευέλικτη ερμηνεία δοθεί τελικά δικαστικά στο αρ.17(8)CDSMD, δεν επηρεάζει την ερμηνεία του αρ.15(1)ECD και, κατά συνέπεια, του αρ.7 DSA που το αντικαθιστά.⁵²⁰

Παρατηρείται, πως όπως η ECD, και η DSA αποφεύγει τον ορισμό της «γενικής παρακολούθησης».⁵²¹ Στην αιτιολογική σκέψη 28 όμως, κωδικοποιεί την νομολογία του ΔΕΕ, κάνοντας ρητή αναφορά στη διάκριση μεταξύ γενικής υποχρέωσης παρακολούθησης και της

⁵¹⁵ Τσότσου (n 408)

⁵¹⁶ Kuczerawy, «General Monitoring Obligations: A New Cornerstone of Internet Regulation in the EU?» (n 438) 6

⁵¹⁷ Λόγω του ότι οι διατάξεις της δεν έχουν λάβει την τελική συγκεκριμένη μορφή. Senfleben, Angelopoulos, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 32

⁵¹⁸ Quintais, João and Schwemer, Sebastian Felix, «The Interplay between the Digital Services Act and Sector Regulation: How Special is Copyright?», (2021). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3841606> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3841606> p.14

⁵¹⁹ Angelopoulos, Senfleben «An Endless Odyssey? Content Moderation Without General Content Monitoring Obligations» (n 431) 28

⁵²⁰ *ibid.*

⁵²¹ *ibid.*

παρακολούθησης σε συγκεκριμένες περιπτώσεις καθώς και σε αυτές που πραγματοποιούνται κατ'εντολή εθνικών αρχών.⁵²² Την εφαρμογή του αρ.7 μέλλει να επηρεάσει και η Glawischnig-Piesczek που αναφέρει ότι «δύναται να κάνει χρήση αυτοματοποιημένων τεχνικών και μέσων διερευνήσεως».⁵²³ Ενώ, οι υποχρεώσεις αφαίρεσης του παράνομου περιεχομένου δύναται να διενεργηθούν με τους μηχανισμούς «notice-and-action»(αρ.14), η αντιμετώπιση του «ισοδύναμου περιεχομένου» της Glawischnig-Piesczek οδηγεί (σχεδόν)σε γενική υποχρέωση παρακολούθησης.⁵²⁴

Και το αρ.14 όμως αφήνει περιθώρια για άνοιξη μιας συζήτησης αναφορικά με το φιλτράρισμα. Παρότι το αρ.14(2) κάνει λόγο για επαρκείς και ακριβείς ειδοποιήσεις που θα περιλαμβάνουν σωρευτικά τα στοιχεία των (α)-(δ), και αυτό συνηγορεί στη στόχευση συγκεκριμένης περίπτωσης, το αρ.14(2)(β) αναφέρεται σε «πρόσθετες πληροφορίες» όπου είναι απαραίτητο. Αυτό κρίθηκε από τους Angelopoulos και Senftleben, ως ένα νεύμα προς τις υποχρεώσεις φιλτραρίσματος τύπου Glawischnig-Piesczek.⁵²⁵ Αναμφισβήτητα, η DSA χρησιμοποιεί σκόπιμα ασαφή διατύπωση προκειμένου να διατηρήσει την απαιτούμενη ευελιξία για εφαρμογή σε διαφορετικούς τομείς δικαίου.⁵²⁶

Επίσης, το αρ.8 αναφέρει πως οι εθνικές δικαστικές/διοικητικές αρχές μπορούν κατόπιν εντολής ανάληψης δράσης να διατάζουν τους ενδιαμέσους να ενεργήσουν κατά ορισμένων συγκεκριμένων στοιχείων παράνομου περιεχομένου. Τέτοιες εντολές, ιδίως όταν απαιτούν αποτροπή επανεμφάνισης, πρέπει να εκδίδονται σύμφωνα με το ενωσιακό δίκαιο, και όπως επισημαίνει η αιτιολογική σκέψη 30, ιδίως σύμφωνα με την απαγόρευση γενικής παρακολούθησης. Η αιτιολογική έκθεση που εκδόθηκε για την DSA στο σημείο αυτό παραθέτει τη νομολογία Glawischnig-Piesczek, διευκρινίζοντας τοιούτοτρόπως ότι μένει ανεπηρέαστη από το αρ.8.⁵²⁷

⁵²² Zech, Herbert, «GENERAL AND SPECIFIC MONITORING OBLIGATIONS IN THE DIGITAL SERVICES ACT: OBSERVATIONS REGARDING MACHINE FILTERS FROM A PRIVATE LAWYER'S PERSPECTIVE, VERFBLOG», (2021), 2021/9/02, <https://verfassungsblog.de/power-dsa-dma-07/>, DOI: [10.17176/20210902-113002-0](https://doi.org/10.17176/20210902-113002-0).
<https://verfassungsblog.de/power-dsa-dma-07/>

⁵²³ *ibid*, ΔΕΕ, C-18/18 Eva Glawischnig-Piesczek κατά Facebook Ireland Limited, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή), σκ.46

⁵²⁴ *ibid*.

⁵²⁵ Angelopoulos, Senftleben «An Endless Odyssey? Content Moderation Without General Content Monitoring Obligations» (n 431) 27

⁵²⁶ *ibid*.

⁵²⁷ Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες, σ.4

Είναι κατάδηλο πως η DSA αφήνει συχνές αιχμές για φιλτράρισμα. Υπάρχουν όμως και κάποιες ρητές αναφορές.⁵²⁸ Συγκεκριμένα το αρ.12(1) αναφέρεται στους όρους και προϋποθέσεις των παρόχων, και στις πληροφορίες αναφορικά με τους περιορισμούς χρήσης της υπηρεσίας που παρέχονται στους αποδέκτες. Στις πληροφορίες αυτές συμπεριλαμβάνεται και η αλγοριθμική λήψη αποφάσεων. Η ίδια η DSA εφιστά την προσοχή στην χρήση αλγορίθμων και τους κινδύνους για τα δικαιώματα που προστατεύονται από τον ΧΘΔΕΕ.⁵²⁹ Σε όλη τη DSA υπάρχουν διάσπαρτες αναφορές στην εξισορρόπηση των εμπλεκόμενων δικαιωμάτων, κάτι που θα εξεταστεί στην Ενότητα Β.3.

Η απαγόρευση γενικής παρακολούθησης είναι κρίσιμη για την απαιτούμενη «δίκαιη ισορροπία» των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ώστε μεταξύ άλλων να μην παραβλέπονται υπέρμετρα τα δικαιώματα των παρόχων και υπάρχει αδικαιολόγητη επέμβαση στην επιχειρηματική τους ελευθερία.⁵³⁰ Η εισαγωγή μιας διάταξης που θα επέβαλε γενική υποχρέωση παρακολούθησης θα απέτρεπε την είσοδο νέων επιχειρηματικών μοντέλων στην αγορά.⁵³¹

Το αρ.5(3) ενδέχεται να υπονομεύει το αρ.7. Στις διαδικτυακές αγορές, οι καταναλωτές συχνά θεωρούν την πλατφόρμα συμβαλλόμενο μέρος, και η DSA προσπάθησε να αντιμετωπίσει την κατάσταση εισάγοντας το αρ.5(3).⁵³² Με αυτό εξαιρεί από την απαλλαγή ευθύνης τις επιγραμμικές πλατφόρμες που επιτρέπουν την σύναψη εξ αποστάσεως συμβάσεων. Μια πλατφόρμα ή μια αγορά πρέπει να εκπληρώνει τις ίδιες υποχρεώσεις με έναν έμπορο λιανικής, και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει «εξουσία ή έλεγχο» επί ενός πωλητή μόνο επειδή ορίζει τους όρους και προϋποθέσεις για τη χρήση του.⁵³³ Ήδη πρέπει να συμμορφώνονται με το «New Deal for Consumers»⁵³⁴ και τον Κανονισμό P2B,⁵³⁵ τι άλλο μένει να πράξουν ώστε ο «μέσος και εύλογα ενημερωμένος καταναλωτής» να καταλάβει ποιος είναι ο πωλητής;⁵³⁶ Βάσει του αρ.5(3)η πλατφόρμα μπορεί να

⁵²⁸ Angelopoulos, Senftleben «An Endless Odyssey? Content Moderation Without General Content Monitoring Obligations», (n 431) 28

⁵²⁹ Άρθρο 12(2), αιτιολογική σκέψη 57, Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

⁵³⁰ Morais Carvalho, Jorge and Arga e Lima, Francisco, Farinha, Martim (n 156) 93

⁵³¹ Alien Mulyk, «Position Paper on the Digital Services Act», (2021), - Bundesverband E-Commerce und Versandhandel Deutschland e.V. (bevh), https://www.bevh.org/fileadmin/content/04_politik/DSA/bevh_Position_Paper_Digital_Services_Act_final.pdf p.3

⁵³² Cauffman, Goanta (n 185)

⁵³³ Mulyk (n 531) 3

⁵³⁴ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL AND THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE A New Deal for Consumers, COM/2018/0183 final

⁵³⁵ Κανονισμός (ΕΕ) 2019/1150 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουνίου 2019, για την προώθηση της δίκαιης μεταχείρισης και της διαφάνειας για τους επιχειρηματικούς χρήστες επιγραμμικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), PE/56/2019/REV/1

⁵³⁶ Mulyk (n 531) 3

θεωρηθεί αυτόματα υπεύθυνη επειδή ένας καταναλωτής ισχυρίζεται ότι δεν ήταν σαφές ποιος ήταν ο πωλητής, κάτι που υπονομεύει την απαγόρευση γενικής υποχρέωσης παρακολούθησης διότι επιβάλλει υποχρέωση λήψης προληπτικών μέτρων μέσω φίλτρων.⁵³⁷ Ούτε και από άποψης προστασίας των καταναλωτών, όμως, είναι αποτελεσματική διάταξη.⁵³⁸

Είναι θεωρώ εύληπτο πως η απαγόρευση γενικής παρακολούθησης, πέραν από ότι είναι κεφαλαιώδους σημασίας για την θωράκιση των δικαιωμάτων του τριπτύχου(χρήστες- τρίτοι- διαμεσολαβητές), είναι συνάμα μια απαίτηση που είναι ολοένα και πιο δύσκολο να μείνει αλώβητη στο ολοένα και πιο αναπτυσσόμενο τεχνολογικό περιβάλλον που ζούμε. Η DSA περιλαμβάνει πολλές απαιτήσεις ώστε οι πλατφόρμες να είναι διαφανείς σχετικά με τη χρήση αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων όπως μαρτυρούν τα αρ.12(1), 14(6), 15(2)(γ), 17(5), 23(1)(γ), 57(2),⁵³⁹ όμως και πάλι η ισορροπία μεταξύ των εμπλεκόμενων συμφερόντων είναι δύσκολη.

Επιπρόσθετα, μια οριζόντια προσέγγιση εφαρμογής της DSA, που θα αφορά όλους τους τομείς δικαίου, ίσως δεν θα είναι η εξυπνότερη επιλογή γιατί σε κάποιους τομείς, στη ζυγαριά μεταξύ προστασίας δικαιωμάτων(μέσω της απαγόρευσης γενικής παρακολούθησης) από τη μια, και του φιλτραρίσματος για αποτελεσματικότερη προστασία κάποιων δικαιωμάτων από την άλλη, αυτή γέρνει θετικά στο φιλτράρισμα. Αυτό το αντιλήφθηκε και το ΔΕΕ στην Glawischnig-Piesczek, που δημιούργησε ένα καταγισμό ερωτηματικών αν αφορά η νομολογία αυτή μόνο την δυσφήμιση. Κάθε τομέας δικαίου εμπεριέχει διαφορετικές προβληματικές που πρέπει να εξισορροπηθούν ώστε να επέλθει η «δίκαιη ισορροπία». Επομένως, εάν η ΕΕπ επιδιώκει η DSA να καταστεί παγκόσμιο σημείο αναφοράς, απαιτείται να λάβει υπόψη τις διαφορές μεταξύ του πεδίου εφαρμογής των

⁵³⁷ *ibid.* «If a platform would be automatically held liable because a consumer claims that it was unclear who the seller was, this would undermine the prohibition of a general monitoring obligation. This equally applies to all proposals that try to oblige platforms to proactively take measures. Such obligations would not only be contradictory to the prohibition of a general monitoring obligation, but also to the Good Samaritan clause.»

⁵³⁸ Cauffman, Goanta (n 185). βλ.«Παρόλο που το κριτήριο του «μέσου και εύλογα καλά ενημερωμένου καταναλωτή» που αναφέρεται στο άρθρο 5 παράγραφος 3 DSA χρησιμοποιείται ευρέως στο δίκαιο των καταναλωτών, η ερμηνεία και η εφαρμογή του δημιουργούν ένα ορισμένο επίπεδο νομικής αβεβαιότητας. Νομικές διαδικασίες όπου η πλατφόρμα είναι πιθανό να επωφεληθεί από εκπροσώπηση από υψηλής ποιότητας δικηγόρους, ενώ ο καταναλωτής μπορεί συχνά να επιλέξει ακόμη και να εκπροσωπήσει τον εαυτό του για εξοικονόμηση κόστους. Επιπλέον, η έκφραση «υπό την εξουσία ή τον έλεγχό της» είναι πιθανό να προκαλέσει νομική αβεβαιότητα και συζητήσεις σε νομικές διαδικασίες. Το άρθρο 5 παράγραφος 3 DSA δεν λύνει το πρόβλημα ότι οι πλατφόρμες προσφέρουν στους πωλητές και τους παρόχους υπηρεσιών την ευκαιρία να προσεγγίσουν εύκολα μεγάλο αριθμό καταναλωτών χρησιμοποιώντας την επαγγελματική προοπτική της πλατφόρμας, ακόμη και όταν δεν διαθέτουν τα οικονομικά μέσα ή την προθυμία να αποζημιώσει τη ζημία που προκαλείται στους καταναλωτές. Ομοίως, οι μεσάζοντες που διευκολύνουν την κοινή χρήση περιεχομένου δημιουργούν ένα περιβάλλον που μπορεί να γίνει κατάχρηση για την ανώνυμη ανάρτηση πληροφοριών που είναι επιβλαβείς για άλλους. Ένα τυπικό παράδειγμα τέτοιας καταχρηστικής συμπεριφοράς είναι γνωστό ως *doxing*. Ο μεσάζων δημιουργεί ένα περιβάλλον που διευκολύνει τρίτα μέρη να προκαλέσουν βλάβη σε άλλους. Όταν ο ενδιάμεσος ενεργεί με πρόθεση να αποκομίσει κέρδη και ο ζημιωθείς είναι ένα άτομο, αυτό φαίνεται να δικαιολογεί ένα καθεστώς ευθύνης όπου ο διαμεσολαβητής είναι υπεύθυνος έναντι του ιδιώτη για τη ζημία που προκλήθηκε και μπορεί στη συνέχεια να ασκήσει το δικαίωμα επανόρθωσης του θύματος κατά του παραβάτη. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο, δεδομένου ότι ο ενδιάμεσος θα είναι γενικά σε καλύτερη θέση να αναλάβει τα έξοδα της δίκης. Συνολικά, η DSA φαίνεται να ενδιαφέρεται περισσότερο για την παροχή νομικής προστασίας και βεβαιότητας στους ενδιάμεσους παρόχους υπηρεσιών παρά στους καταναλωτές που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες τους.»

⁵³⁹ Mulyk (n 531) 7

δικαιωμάτων και των χαρακτηριστικών εκάστης παραβίασης, διότι μόνο τα μέτρα που οδηγούν σε κατάλληλα αποτελέσματα σε όλα τα σενάρια προβλημάτων που αντιμετωπίζονται μπορούν να χρησιμεύσουν ως βάση για έναν παγκόσμιο κανόνα.⁵⁴⁰

B.3. Ασφαλιστικές δικλείδες υπέρ της ελευθερίας έκφρασης των χρηστών

Κάθε τεχνολογία επικοινωνίας, από το τυπογραφείο μέχρι το ραδιόφωνο, κάποτε θεωρούνταν ότι έχει μια δύναμη εκδημοκρατισμού.⁵⁴¹ Έτσι, και το διαδίκτυο γιορτάστηκε από τα σπάργανα του ως δύναμη εκδημοκρατισμού.⁵⁴² Η ίδια τεχνολογία που μπορεί να αποτελέσει θετική δύναμη για τις αξίες του λόγου που διέπουν τη δημοκρατία μπορεί επίσης να είναι εργαλείο ελέγχου, λογοκρισίας, παρακολούθησης και χειραγώγησης.⁵⁴³

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, το διαδίκτυο υπήρξε τόσο καθοριστικός παράγοντας ώστε να γίνει από μόνο του μια παγκόσμια βιομηχανία, επιτρέποντας και την επέκταση άλλων.⁵⁴⁴ Σε αυτή τη διαδικτυακή υπερδραστηριότητα τα κράτη και οι διεθνείς οργανισμοί θέλοντας να προστατεύσουν σημαντικά έννομα αγαθά από αυτό που έχει χαρακτηριστεί νομοθετικά ως «παράνομο περιεχόμενο», θέτουν σε δοκιμασία την ελευθερία έκφρασης ενθαρρύνοντας πρακτικές έμμεσης λογοκρισίας.⁵⁴⁵

Οι μεγάλες διαδικτυακές εταιρίες, έχουν γίνει πανίσχυρες ώστε να ανταγωνίζονται τις βασιλικές εξουσίες κυρίαρχων κρατών σε πολλούς τομείς, και ο τομέας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, δεν αποτελεί εξαίρεση.⁵⁴⁶ Σπεύδουν να συμμορφωθούν με τους περιορισμούς στην ελευθερία έκφρασης των χρηστών που υποδεικνύουν οι κυβερνήσεις αλλά και οι ίδιες συχνά συνεργάζονται με κυβερνήσεις για τον εντοπισμό τρομοκρατίας, απειλών εθνικής ασφάλειας⁵⁴⁷ ή απλά με σκοπό τη χειραγώγηση των χρηστών.

⁵⁴⁰ Senftleben, Angelopoulos, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market» (n 433) 34

⁵⁴¹ Laidlaw (n 13), Περαιτέρω βλ. Barber, Benjamin R. “Three Scenarios for the Future of Technology and Strong Democracy.” *Political Science Quarterly*, vol. 113, no. 4, [Academy of Political Science, Wiley], 1998, pp. 573–89, <https://doi.org/10.2307/2658245>.

⁵⁴² *ibid.*

⁵⁴³ *ibid.*

⁵⁴⁴ Timmermans (n 435) 1

⁵⁴⁵ Ασκητής (n 8) Πρόλογος, Λόγου χάρη προσωπικότητα, δημόσια τάξη κλπ. Προστασία από ότι έχει κριθεί νομοθετικά ως «παράνομο περιεχόμενο».

⁵⁴⁶ Timmermans (n 435) 1

⁵⁴⁷ Ασκητής (n 8) Πρόλογος

Η χειραγώγηση και ο έλεγχος των χρηστών, για εξυπηρέτηση είτε αγαθών⁵⁴⁸ είτε μοχθηρών σκοπών,⁵⁴⁹ συντελείται σήμερα σε μια εμβέλεια που άλλοτε θα ήταν αδιανόητη. Εν μέσω της πανδημίας, στοιχεία καταδεικνύουν ότι 4,66 δισεκατομμύρια άνθρωποι παγκόσμια χρησιμοποιούν το διαδίκτυο.⁵⁵⁰ Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης υφίστανται πλέον 4,20 δισεκατομμύρια χρήστες, αριθμός που αντιστοιχεί στο 53% του συνολικού παγκόσμιου πληθυσμού.⁵⁵¹

Αυτοί οι χρήστες δημιουργούν περιεχόμενο στις πλατφόρμες («user-generated content»). Αυτό, μπορεί να οριστεί ως το άθροισμα όλων των τρόπων με τους οποίους οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης,⁵⁵² όπως τα tweets στο Twitter, ενημερώσεις κατάστασης στο Facebook, βίντεο στο YouTube κλπ.⁵⁵³ Η ελευθερία έκφρασης και η πρόσβαση σε ένα ευρύ φάσμα πηγών πληροφόρησης έχει περιγραφεί ως η «ζωή της δημοκρατίας».⁵⁵⁴ Το διαδίκτυο όμως, έδωσε τη δυνατότητα στον κάθε χρήστη να καταχράται την ελευθερία αυτή, και να γίνεται κατήγορος, λοιδωρός επί παντός θέματος, διακινητής προσωπικών στιγμών, χωρίς ανοχή, χωρίς περισσή αμετροέπεια, πολλές φορές ανώνυμα για τους κριτές και επώνυμα για τους κρινόμενους.⁵⁵⁵

Στην προσπάθεια τους οι διαμεσολαβητές, να συμμορφωθούν με τις νομοθετικές επιταγές για την αντιμετώπιση τέτοιων ή σοβαρότερων διαδικτυακών προκλήσεων, προχωρούν σε διαγραφή ή αποκλεισμό περιεχομένου. Η κατάχρηση, λοιπόν, μπορεί να λειτουργήσει αμφίδρομα. Οι χρήστες καταχρώνται την ελευθερία έκφρασης τους και δημιουργούν «παράνομο περιεχόμενο», αναγκάζοντας τους διαμεσολαβητές να επέμβουν και πολλές φορές αυτοί καταχρώνται την υποχρέωση που τους δίδει ο νομοθέτης, περιορίζοντας υπέρμετρα ή εντελώς λανθασμένα⁵⁵⁶ την ελευθερία έκφρασης των χρηστών.

⁵⁴⁸ Για προστασία της φήμης, προσωπικότητας, πνευματικών δικαιωμάτων, από περιεχόμενο τρομοκρατίας κλπ

⁵⁴⁹ Για χειραγώγηση μαζών με σκοπούς πολιτικούς, κοινωνικούς κλπ.

⁵⁵⁰ Kemp, S., «Digital 2021: Global Overview Report», (2021), Datareportal, <https://datareportal.com/reports/digital-2021-global-overview-report>

⁵⁵¹ ibid.

⁵⁵² Andreas M. Kaplan, Michael Haenlein, «Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media, Business Horizons», (2010), Volume 53, Issue 1, Pages 59-68, ISSN 0007-6813, <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0007681309001232>

⁵⁵³ Andrew N. Smith, Eileen Fischer, Chen Yongjian, «How Does Brand-related User-generated Content Differ across YouTube, Facebook, and Twitter?», (2012), Journal of Interactive Marketing, Volume 26, Issue 2, Pages 102-113, ISSN 1094-9968, <https://doi.org/10.1016/j.intmar.2012.01.002>, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1094996812000059>

⁵⁵⁴ Laidlaw (n 13)

⁵⁵⁵ Καρύδα, Κοκολάκης, Μήτρου, Πισκοπάνη, Τάσσης, (n 2) 75

⁵⁵⁶ Λόγω λάθους που έγκειται στο φίλτρο, που δεν μπορεί να αναγνωρίσει κάποιες εξαιρέσεις ή να αντιληφθεί το νόημα ενός περιεχομένου.

Προτού αναλυθούν οι ασφαλιστικές δικλίδες της DSA για επίλυση των συγκρούσεων των εμπλεκόμενων δικαιωμάτων της τριαδικής σχέσης(διαμεσολαβητών,⁵⁵⁷ θυμάτων,⁵⁵⁸ χρηστών),⁵⁵⁹ αξίζει να παρουσιαστεί η προστασία που παρέχει το ενωσιακό κεκτημένο στα θεμελιώδη δικαιώματα και δη στην ελευθερία έκφρασης και πως επιλύθηκαν μέχρι τώρα τέτοιες συγκρούσεις. Εξάλλου, η ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης είναι το βασικό ανθρώπινο δικαίωμα της κοινωνίας της πληροφορίας.⁵⁶⁰

Τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν την αξιακή πεμπτούσια του σύγχρονου δυτικού νομικού και πολιτικού κόσμου.⁵⁶¹ Η προστασία τους αποτελεί την κορωνίδα του ευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού ⁵⁶² και χαρακτηρίστηκε «*The Crowded House*» λόγω πληθώρας πηγών προστασίας.⁵⁶³ Υφίστανται διαφορετικά δεσμευτικά κείμενα εφαρμοσμένα, ίσως, ταυτόχρονα, με διαφορετικά πρότυπα, δομές, ορολογία : το εθνικό σύνταγμα, η ΕΣΔΑ, το ενωσιακό δίκαιο και ο ΧΘΔΕΕ.⁵⁶⁴ Ευδιάκριτη ήταν η έντονη επιθυμία της ΕΕ για θεσμοθέτηση εσωτερικού καταλόγου ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ⁵⁶⁵ που θα δημιουργούσε ένα θεσμικό μανδύα ασφαλείας,⁵⁶⁶ και εγγυήσεων του κράτους δικαίου,⁵⁶⁷ ώστε οι ευρωπαίοι πολίτες να έχουν μια αποκρυσταλλωμένη αντίληψη για το φάσμα των δικαιωμάτων τους, δημιουργώντας νομική βεβαιότητα.⁵⁶⁸ Έτσι, ο

⁵⁵⁷ π.χ. ελευθερία έκφρασης και ελευθερία επιχειρηματικής δραστηριότητας

⁵⁵⁸ π.χ. πνευματικά δικαιώματα, δικαίωμα στη φήμη, ελευθερία από διακρίσεις και ελευθερία από σεξουαλική κακοποίηση

⁵⁵⁹ π.χ. ελευθερία έκφρασης και δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή

⁵⁶⁰ Benedek, W, & Kettemann, MC, «Freedom Of Expression And The Internet», (2014), Council of Europe, Strasbourg. Available from: ProQuest Ebook Central. [19 November 2021].p.23 <https://ebookcentral.proquest.com/lib/ucy/reader.action?docID=3138760&ppg=24>

⁵⁶¹ Βασίλης Γ. Τζέμος, *Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Ερμηνεία και Άρθρο*, (β' έκδοση, Νομική βιβλιοθήκη, 2019), σ.6

⁵⁶² «πεδίο εμφανούς υπεροχής συγκριτικά με άλλες ηπείρους», Δ.Παπαγιάννης, «Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ»,(2016), Την 22/1/2016 στο Ίδρυμα Στασινοπούλου και σε αίθουσα του Συμβουλίου Επικρατείας εισηγήθηκα το θέμα: «ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ, <http://donpapiannis.blogspot.com.cy/2016/02/blog-post.html>

⁵⁶³ P.C.Villalón, «Rights in Europe – The Crowded House», (2012), King's College London – Working Paper 2012, ISSN 2049-5676, p.3

⁵⁶⁴ J.Polakiewicz, «Europe's multi-layered human rights protection system: challenges, opportunities and risks», (2016), Lecture at Waseda University Tokyo, EU Law Analysis, Expert insight into EU law developments, <http://eulawanalysis.blogspot.com.cy/2016/03/europes-multi-layered-human-rights.html>

⁵⁶⁵ Κ. Μαργαρίτης, *Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ΕΕ & η Συνθήκη της Λισαβόνας*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2016), σ.79

⁵⁶⁶ Β.Σκουρή, *Ερμηνεία των Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα*, (Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2003), σ.53

⁵⁶⁷ Philip Alston, *The EU and Human Rights*, (Oxford University Press, 1999), p.687-698

⁵⁶⁸ Α.Παπαδοπούλου, *Ευρωπαϊκός Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων*, (Ευρωπαϊκή Έκφραση, 2000), σ.49-50

ΧΘΔΕΕ με το αρ.6(1)ΣΛΕΕ⁵⁶⁹ αποτελώντας πρωτογενές δίκαιο,⁵⁷⁰ καθιστά τα θεμελιώδη δικαιώματα πάνω από κάθε άλλη νομοθετική πράξη.

Ένα συχνό πρόβλημα⁵⁷¹ με τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν είναι τόσο η σύγκρουση τους με Οδηγίες, Κανονισμούς και λοιπές δεσμευτικές ή μη ευρωπαϊκές νομοθετικές πράξεις, διότι αυτό επιλύεται βάσει της ιεραρχίας κανόνων δικαίου, αλλά η μεταξύ τους σύγκρουση. Η πραγματική απόλαυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων συναντάει πρακτικά αναχώματα από την συγκρουσιακή και αντιφατική φύση των δικαιωμάτων μεταξύ τους.⁵⁷² Αυτή είναι και η πρόκληση που έχει ενώπιον της η DSA.

Το δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης είναι *condition sine qua non* του δημοκρατικού πολιτεύματος.⁵⁷³ Εξασφαλίζει δημοκρατική συμμετοχή, επιτρέπει πλουραλιστική διαμόρφωση της κοινής γνώμης και παράλληλα ελέγχει τυχόν καταχρήσεις εξουσίας του κράτους.⁵⁷⁴ Προστατεύεται από το αρ.11ΧΘΔΕΕ που αντιστοιχεί στο αρ.10ΕΣΔΑ και το αρ.19 της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Ως ανθρώπινο δικαίωμα περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών, χωρίς παρεμπόδιση από αρχές.⁵⁷⁵ Από αυτή προκύπτει η «ελευθερία του Τύπου» και η «ελευθερία των μέσων ενημέρωσης».⁵⁷⁶

Το διαδίκτυο μέσα σε μια κολοσιία δίνη απορρόφησε πληροφορίες, γνώση, εξάγει γνώμες, διαφημίσεις ή ολόκληρους εικονικούς κόσμους.⁵⁷⁷ Η ελευθερία έκφρασης δεν έμεινε ανεπηρέαστη.⁵⁷⁸ Το ΕΔΑΔ ξεκαθάρισε πως ως μέσο προστατευόμενο από το δικαίωμα ελευθερίας

⁵⁶⁹ «Η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που περιέχονται στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7ης Δεκεμβρίου 2000, όπως προσαρμόστηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2007, στο Στρασβούργο, ο οποίος έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες».

⁵⁷⁰ Weiss (n 469) 69, Ηλιοπούλου-Στράγγα (n 469) 112-113.

⁵⁷¹ Πρόβλημα, όχι φαινόμενο. Σαν φαινόμενο η σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων με διατάξεις παραγώγου δικαίου είναι συχνή, όμως επιλύεται. Προβλήματα όμως στην εξισορρόπηση των εμπλεκόμενων συμπεριόντων βάσει της αρχής της αναλογικότητας, δημιουργεί κυρίως η σύγκρουση μεταξύ των ίδιων των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

⁵⁷² Τζέμος (n 561) 6

⁵⁷³ *ibid*, σ.149

⁵⁷⁴ Κ.Παρασκευά, *Κυπριακό Συνταγματικό Δίκαιο : Θεμελιώδη Δικαιώματα & Ελευθερίες*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2015), σ.296

⁵⁷⁵ Κωνσταντίνος Κουρούπης, «Η ευθύνη των Παρόχων Υπηρεσιών Πρόσβασης και Φιλοξενίας στη ρύθμιση της ελευθερίας έκφρασης στο διαδίκτυο: νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις, Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής», (2021), Τόμ. 1, Αρ. 1, <http://ejournals.lib.auth.gr/infolawj/article/view/8233> , σ.3

⁵⁷⁶ Benedek, Kettemann (n 560) 23

⁵⁷⁷ Ασκητής (n 8) 32

⁵⁷⁸ *ibid*. Απεναντίας λόγω των δυνατοτήτων του διαδικτύου ως διαδραστικού και παγκόσμιου μέσου, έχει αποκτήσει μεγάλη σημασία, όμως και οι υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει τα κράτη έχουν αποκτήσει νέες διαστάσεις. Βλ. Benedek, Kettemann (n 560) 23

έκφρασης θεωρείται και το διαδίκτυο και κατ'επέκταση ότι αναρτάται σε αυτό προστατεύεται.⁵⁷⁹ Η θωράκιση της διαδικτυακής ελευθερίας έκφρασης αποτελεί σίγουρα μια πρόκληση για τη νομική σκέψη, δεδομένου ότι η νέα δυναμική της πληροφορίας που διακινείται μέσω του διαδικτύου αποτελεί δίκικο μαχαίρι για μια σειρά άλλων δικαιωμάτων.⁵⁸⁰

Η ερμηνεία της ελευθερίας έκφρασης απασχόλησε τόσο την νομολογία του ΕΔΑΔ⁵⁸¹ όσο και του ΔΕΕ.⁵⁸² Το δικαίωμα δεν είναι απόλυτο, αλλά μπορεί να περιοριστεί.⁵⁸³ Οι περιορισμοί που μπορούν να επιβληθούν δεν μπορούν να υπερβαίνουν βάσει του αρ.52(3)ΧΘΔΕΕ, «τους προβλεπόμενους στο αρ.10(2) με την επιφύλαξη των περιορισμών τους οποίους μπορεί να επιφέρει το δίκαιο της Ένωσης περί ανταγωνισμού στην ευχέρεια των κρατών-μελών να εγκαθιδρύσουν τα καθεστάτα εκδόσεως αδειών λειτουργίας που προβλέπονται στο αρ.10(1), τρίτη φράση της ΕΣΔΑ».⁵⁸⁴ Πρέπει να ερμηνεύονται στενά.⁵⁸⁵ Συνεπώς, η παρεμβολή στην ελευθερία έκφρασης υπόκειται στο τριπλό τέστ.⁵⁸⁶ Για να είναι δικαιολογημένη, οποιαδήποτε παρέμβαση πρέπει να προβλέπεται βάσει νόμου, για θεμιτό σκοπό και να είναι ανάλογη.⁵⁸⁷ Εντός αυτού του θεμιτού σκοπού εντάσσεται π.χ. η προστασία πνευματικής ιδιοκτησίας.⁵⁸⁸

Ο ΧΘΔΕΕ αναγνωρίζει ρητά αρκετά «νέα» δικαιώματα, όπως η προστασία προσωπικών δεδομένων, ελευθερία επιχειρηματικής δραστηριότητας, πνευματικής ιδιοκτησίας κλπ.⁵⁸⁹ Η ελευθερία έκφρασης συχνά συγκρούεται με το πεδίο εφαρμογής άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων

⁵⁷⁹ ΕΔΑΔ, Delfi v. Εσθονίας, App no. 4569/09, 16η Ιουνίου 2015, σκ.38, ΕΔΑΔ, Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary, No.22947/13, σκ.91

⁵⁸⁰ Γκότσης Θεόδωρος, «Η ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο», (2020), Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, Τομέας Δημοσίου Δικαίου και Πολιτικής Επιστήμης, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, σ.9

⁵⁸¹ ΕΔΑΔ, Handyside v United Kingdom No 5493/72, A/24, 7th December 1976, σκ.49, ΕΔΑΔ, Lingens v Austria, no. 9815/82, July 1986, σκ.41

⁵⁸² ΔΕΕ, C-260/89 Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση ΑΕ και Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Προσωπικού κατά Δημοτικής Εταιρίας Πληροφόρησης και Σωτηρίου, 1991 I-02925, σκ.44, ΔΕΕ, C-219/91, Criminal proceedings against Johannes Stephanus Wilhelmus Ter Voort, 1992 I-05485, σκ.35, ΔΕΕ, C-112/00, Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge v Republik Österreich, 2003 I-05659, σκ.74

⁵⁸³ Τζέμος (n 561) 156

⁵⁸⁴ ΕΠΙΕΞΗΓΗΣΕΙΣ (*) ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΧΑΡΤΗ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ (2007/C 303/02), <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0017:0035:el:PDF> σ.5

⁵⁸⁵ Τζέμος (n 561) 157, Άρθρο 11(2) Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: «Η άσκηση των ελευθεριών τούτων, συνεπαγόμενων καθήκοντα και ευθύνας, δύναται να υπαχθή εις ωρισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις, προβλεπόμενους υπό του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή δημοσίαν ασφάλειαν, την πρόσπεσιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, την προστασίαν της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδισιν της κοινολογήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλισιν του κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.»

⁵⁸⁶ ΕΔΑΔ, The Sunday Times v. United Kingdom, No.6538/74, 26^η Απριλίου 1979, ΕΔΑΔ, Yildirim v Turkey App.no.3111/10, 18 March 2013.

⁵⁸⁷ Kuczerawy (n 587) para 32

⁵⁸⁸ Kapustin (n 306) 31

⁵⁸⁹ Wilman (n 37) para 25

του ΧΘΔΕΕ(ιδίως των προαναφερθέντων)⁵⁹⁰ και το ΔΕΕ ακόμη και πριν την υιοθέτηση του ΧΘΔΕΕ κλήθηκε να επιλύσει τέτοιες συγκρούσεις ώστε βάσει μιας ανάλυσης αναλογικότητας να επιτευχθεί μια «δίκαιη ισορροπία».⁵⁹¹

Συνήθως, την νομολογία του ΔΕΕ απασχολούσε η τριμερής δυναμική μεταξύ κατόχων πνευματικών δικαιωμάτων(αρ.17(2), 47 ΧΘΔΕΕ), διαμεσολαβητών(αρ.16 ΧΘΔΕΕ) και χρηστών(αρ.8, 11 ΧΘΔΕΕ).⁵⁹² Η ελευθερία έκφρασης απασχόλησε το ΔΕΕ μεταξύ άλλων για τη σύγκρουση της με το ιδιωτικό απόρρητο,⁵⁹³ σεβασμός ιδιωτικής ζωής,⁵⁹⁴ επιχειρηματικής ελευθερίας,⁵⁹⁵ διανοητικής ιδιοκτησίας.⁵⁹⁶ Επίσης, εδώ είναι σχετικές και οι αποφάσεις που αναλύθηκαν στην Ενότητα Β.2, Scarlet,⁵⁹⁷ Netlog⁵⁹⁸ για το φιλτράρισμα που ενδέχεται να μην μπορεί να ξεχωρίσει ορθά το παράνομο από το νόμιμο περιεχόμενο με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό, για αυτό δεν μπορεί να γίνει δεκτή δικαστική διάταξη για υποχρεωτικό φιλτράρισμα.⁵⁹⁹ Και το ΕΔΑΔ, εξέτασε το ζήτημα ευθύνης του ενδιάμεσου βάσει της ΕΣΔΑ, για επίτευξη «δίκαιης ισορροπίας» στις Delfi και MTE.⁶⁰⁰

⁵⁹⁰ Τζέμος (n 561) 157

⁵⁹¹ Sionaidh Douglas-Scott and Nicholas Hatzis, f. (Elgaronline, 2017), <https://www.elgaronline.com/view/edcoll/9781782546399/9781782546399.00029.xml?rskey=umxI26&result=5>, p.402, Απαρχή έκανε η ΔΕΕ, C-275/06 Productores de Música de España (Promusicae) v Telefónica de España SAU 2008 I-00271. Αφορούσε την διατήρηση και κοινοποίηση των προσωπικών δεδομένων χρηστών(IP address) για άσκηση δίωξης από κατόχους πνευματικών δικαιωμάτων. σκ.68: « Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη οφείλουν, κατά τη μεταφορά των προαναφερθεισών οδηγιών στο εσωτερικό δίκαιο, να μεριμνούν ώστε να βασίζονται σε ερμηνεία των οδηγιών αυτών που καθιστά δυνατή τη διασφάλιση της ορθής ισορροπίας μεταξύ των διαφόρων θεμελιωδών δικαιωμάτων που προστατεύει η κοινοτική έννομη τάξη. Περαιτέρω, κατά την εφαρμογή των μέτρων μεταφοράς των οδηγιών αυτών στο εσωτερικό δίκαιο, οι αρχές και τα δικαστήρια των κρατών μελών οφείλουν όχι μόνο να ερμηνεύουν το εθνικό τους δίκαιο κατά τρόπο σύμφωνο προς τις εν λόγω οδηγίες, αλλά και να μεριμνούν ώστε να μη βασίζονται σε ερμηνεία αυτών που θα μπορούσε να έλθει σε σύγκρουση με τα εν λόγω θεμελιώδη δικαιώματα ή με τις λοιπές γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, όπως η αρχή της αναλογικότητας (βλ., επ' αυτού, αποφάσεις Lindqvist, προπαρατεθείσα, σκέψη 87, και της 26ης Ιουνίου 2007, C-305/05, *Ordre des barreaux francophones et germanophone κ.λπ.*, που δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στη Συλλογή, σκέψη 28)».

⁵⁹² Angelopoulos, Smet «Notice-and-Fair-Balance: How to Reach a Compromise between Fundamental Rights in European Intermediary Liability» (n 334) 6

⁵⁹³ ΔΕΕ, C-73/07, Tietosuojavaltuutettu v Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy, 2007 I-07075, σκ.53, 56

⁵⁹⁴ ΔΕΕ, C-131/12, Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González, published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general), σκ.88-89

⁵⁹⁵ ΔΕΕ, C-283/11, Sky Österreich GmbH κατά Österreichischer Rundfunk, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή), 44-47, 66-68

⁵⁹⁶ ΔΕΕ, C-160/15, GS Media BV κατά Sanoma Media Netherlands BV, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή), σκ.25-55, ΔΕΕ, C-314/12 *UPC Telekabel Wien GmbH κατά Constantin Film Verleih GmbH* [2014], έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή), σκ.54-64

⁵⁹⁷ ΔΕΕ, C-70/10, Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) [2011] – ECR 00000, σλ.50-52

⁵⁹⁸ ΔΕΕ, C-360/10 Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v Netlog NV, published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general), σκ.48-50

⁵⁹⁹ Τζέμος (n 561) 157

⁶⁰⁰ ΕΔΑΔ, Delfi v Εσθονίας, App no. 4569/09, 16η Ιουνίου 2015, ΕΔΑΔ, Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary, No.22947/13. Βλ. Synodinou (n 290), Pieter-Jan Ombelet and Aleksandra Kuczerawy, «Delfi Revisited: the MTE-Index.hu v. Hungary Case», (2016), LSE Media Policy Project Blog, <https://blogs.lse.ac.uk/medialse/2016/02/19/delfi-revisited-the-mte-index-hu-v-hungary-case/>

Και το ΔΕΕ και το ΕΔΑΔ αντιλήφθηκαν πως το ζήτημα της ευθύνης του ενδιάμεσου είναι ζήτημα συγκρούσεων θεμελιωδών δικαιωμάτων, και γενικά τα συνταγματικά και υπερεθνικά δικαστήρια παγκοσμίως καταφεύγουν στην έννοια της «εξισορρόπησης».⁶⁰¹ Η «δίκαιη ισορροπία» είναι το δικαστικό εργαλείο για την επίλυση των συγκρούσεων δικαιωμάτων που δεν είναι απόλυτα, αλλά δύναται να περιοριστούν για την προστασία αντισταθμιστικών δικαιωμάτων-συμφερόντων.⁶⁰² Πρόσθετοι κατευθυντικοί παράγοντες είναι ότι απαιτείται επίγνωση των συνεπειών για όλα τα σχετικά δικαιώματα, όχι μόνο του διαμεσολαβητή και του δικαιούχου αλλά και η ελευθερία έκφρασης του χρήστη.⁶⁰³ Ασφαλώς, ο πυρήνας των δικαιωμάτων πρέπει να παραμένει ανεπηρέαστος, να μένει ανέπαφη, δηλαδή, η ουσία τους.⁶⁰⁴

Στο πλαίσιο της αποτελεσματικής προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, θέση έχει και το «οριζόντιο άμεσο αποτέλεσμα» του ΧΘΔΕΕ.⁶⁰⁵ Παρότι δεν δόθηκε σαφής ορισμός του οριζόντιου αποτελέσματος⁶⁰⁶ υπήρξαν απόπειρες ερμηνείας.⁶⁰⁷ Ο Ganten ανέφερε πως κανόνες με οριζόντιο αποτέλεσμα δεσμεύουν τους πολίτες των κρατών-μελών στις αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ τους.⁶⁰⁸ Ενώ το οριζόντιο αποτέλεσμα είναι μια αποκρυσταλλωμένη έννοια του ενωσιακού δικαίου αφού έχει αναγνωρίσει το ΔΕΕ το οριζόντιο αποτέλεσμα των Συνθηκών,⁶⁰⁹ την απαγόρευση του οριζόντιου αποτελέσματος Οδηγιών, με απόκλιση όταν υπάρχει τριγωνική σχέση ή διαδικαστικός κανόνας,⁶¹⁰ ο ΧΘΔΕΕ, ωστόσο, δεν έχει απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό το ΔΕΕ ως προς το οριζόντιο αποτέλεσμα του αν και έχουν εκδοθεί κάποιες αποφάσεις σε σχέση με ορισμένα δικαιώματά.⁶¹¹

⁶⁰¹ Angelopoulos, Smet «Notice-and-Fair-Balance: How to Reach a Compromise between Fundamental Rights in European Intermediary Liability» (n 334) 8

⁶⁰² ibid.

⁶⁰³ ΔΕΕ, C-70/10, Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) [2011] – ECR 00000, σλ.548, ΔΕΕ, C-360/10 Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v Netlog NV, published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general), σκ.50

⁶⁰⁴ ΕΔΑΔ, Delfi v Εσθονίας, App no. 4569/09, 16η Ιουνίου 2015, para 110

⁶⁰⁵ Wilman (n 37) para 28

⁶⁰⁶ Sasa Sever, «Horizontal Effect and the Charter», (2014) *Croatian Yearbook of European Law and Policy* Vol 10, 39-65, p.41

⁶⁰⁷ ibid.

⁶⁰⁸ ibid.

⁶⁰⁹ ΔΕΕ, C - 36-74 B.N.O. Walrave and L.J.N. Koch v Association Union cycliste internationale, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie and Federación Española Ciclismo. [1974] ECR -01405, p.571, ΔΕΕ, C-43/75 Gabrielle Defrenne v Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena [1976] ECR 00455, p. 197, ΔΕΕ, C-281/98 Roman Angonese v Cassa di Risparmio di Bolzano SpA [2000] ECR I-04139, Προτάσεις ΓΕ, σκέψη 40

⁶¹⁰ Δ.Ι.Παπαγιάννης, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, (5^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016), σ. 336, ΔΕΕ, C-201/02 The Queen, on the application of Delena Wells v Secretary of State for Transport, Local Government and the Regions. [2004] ECR I-00723, σκέψη 57, C-443/98 Unilever Italia SpA v Central Food SpA. [2000] ECR I-07535

⁶¹¹ ΔΕΕ, C-176/12 Association de médiation sociale v Union locale des syndicats CGT and Others, published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general), ΔΕΕ, C-188/15 Asma Bougnaoui and Association de défense des droits de l'homme (ADDDH) v Micropole SA published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general) ECLI:EU:C:2017:204

Κατατοπιστική είναι η αναφορά στο πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος. Μπορεί να ασκηθεί από φυσικά και νομικά πρόσωπα, και βάσει του αρ.51(1)ΧΘΔΕΕ μπορεί να απευθύνεται σε όργανα, οργανισμούς της Ένωσης, στα κράτη-μέλη, αλλά εφαρμόζεται και σε ιδιωτικές διαφορές για στάθμιση συγκρουόμενων ιδιωτικών συμφερόντων.⁶¹² Αυτό δίνει το έναυσμα για ελπίδες οριζόντιου αποτελέσματος και του αρ.11ΧΘΔΕΕ, ωστόσο η διάταξη αποτρέπει την «ανάμειξη δημοσίων αρχών» χωρίς να αποτρέπει τέτοια ανάμειξη από ιδιώτη που είναι οι ενδιάμεσοι πάροχοι, αναπαράγοντας την αντίστοιχη διάταξη της ΕΣΔΑ.⁶¹³ Το ΕΔΑΔ, επίλυσε το ζήτημα στις *Dink* και *Appleby* αναγνωρίζοντας θετική υποχρέωση στα κράτη για προστασία του δικαιώματος, έτσι τα άτομα μπορούν να επιβάλλουν διατάξεις για τα θεμελιώδη δικαιώματα έναντι άλλων ατόμων έμμεσα.⁶¹⁴ Το αρ.52(3)ΧΘΔΕΕ διευκρινίζει πως τα δικαιώματα του Χάρτη πρέπει «η έννοια και η εμβέλειά τους είναι ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η εν λόγω Σύμβαση» δεν αναφέρει όμως ότι και η ερμηνεία που τους δόθηκε πρέπει να είναι ίδια.⁶¹⁵ Το ΔΕΕ αναγνώρισε πρόσφατα την ύπαρξη θετικών υποχρεώσεων που απορρέουν από τον Χάρτη για τα αρ.3, 4, 7.⁶¹⁶ Μέλλει λοιπόν, να διευκρινιστεί από το ΔΕΕ αν αυτό ισχύσει και για το αρ.11, κάτι που πραγματικά θα ήταν εξαιρετικής χρησιμότητας διευκρίνιση για το καθεστώς ευθύνης των ενδιάμεσων και της υποχρέωσης προάσπισης της ελευθερίας έκφρασης.

Ένα εναρκτήριο σχόλιο για την DSA, είναι ότι η προστασία ελευθερίας έκφρασης αποτελεί τον πυρήνα του κειμένου της.⁶¹⁷ Πράγματι, η γλώσσα που χρησιμοποιείται σε ολόκληρη τη DSA δίνει μεγαλύτερη προσοχή στα θεμελιώδη δικαιώματα(11 αναφορές).⁶¹⁸ Οι προηγούμενες νομοθεσίες επικεντρώνονταν κυρίως στην αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου, ενώ θεωρούσαν την

⁶¹¹ ΔΕΕ, C-157/15 *Samira Achbita and Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding v G4S Secure Solutions NV* published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general) ECLI:EU:C:2017:203, ΔΕΕ, C-569/16 and C-570/16 *Stadt Wuppertal v Maria Elisabeth Bauer and Volker Willmeroth v Martina Broßonn* published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general), ΔΕΕ, C-414/16 *Vera Egenberger v Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung e.V.* published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general)

⁶¹² Τζέμος (n 561) 156, βλ. ΔΕΕ, C-70/10, *Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)* [2011] – ECR 00000, σκ.50, ΔΕΕ, C-360/10 *Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v Netlog NV*, published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general) σκ.48, ΕΔΑΔ, *Delfi v Εσθονίας*, App no. 4569/09, 16η Ιουνίου 2015, σκ.38

⁶¹³ *Brkan, Maja*, «Freedom of Expression and Artificial Intelligence: On Personalisation, Disinformation and (Lack Of) Horizontal Effect of the Charter» (2019). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3354180> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3354180>, p.1

⁶¹⁴ ΕΔΑΔ, *Dink v Turkey* App nos 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 and 7124/09 (ECHR, 14 September 2010), para 137. ΕΔΑΔ *Appleby and Others v UK* App no 44306/98 (ECHR, 6 May 2003), para 39. Schmon (n 278)

⁶¹⁵ *Maja* (613) 9

⁶¹⁶ ΔΕΕ, C-511/18, C-512/18 and C-520/18, *La Quadrature du Net and Others v Premier ministre and Others*, not yet published (Court Reports - general), σκ.128

⁶¹⁷ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/qanda_20_2348

⁶¹⁸ «At a glance: Does the EU Digital Services Act protect freedom of expression?», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/does-the-digital-services-act-protect-freedom-of-expression/>

προστασία των δικαιωμάτων δευτερεύον ζήτημα, αντί ως αυτοτελή στόχο.⁶¹⁹ Σκόπιμη είναι η σύγκριση με την ECD που κάνει ελάχιστες αναφορές στις αιτιολογικές σκέψεις, ενώ η προστασία τους έχει «αναβαθμιστεί» σε βασικό στόχο της DSA.⁶²⁰ Στο αρ.1(2)(β) διακηρύττει ότι στόχος είναι να «προστατεύονται αποτελεσματικά τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη». Η DSA υπογραμμίζει συνεχώς την αναγκαιότητα επίτευξης δίκαιης ισορροπίας μεταξύ της εφαρμογής περιοριστικών μέτρων και θεμελιωδών δικαιωμάτων.⁶²¹ Εν συνεχεία, λοιπόν, θα παρουσιαστούν οι ασφαλιστικές δικλίδες που ενσωματώνει η DSA υπέρ της ελευθερίας έκφρασης, και ποιες διατάξεις ενδέχεται να είναι σα δαμόκλειος σπάθη πάνω από τους χρήστες όταν δημοσιεύουν περιεχόμενο μήπως και αυτό αφαιρεθεί.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η DSA απαιτεί από του ίδιους τους παρόχους να λαμβάνουν υπόψη τα θεμελιώδη δικαιώματα.⁶²² Το αρ.12(2) λέει ότι πρέπει οι πάροχοι να λαμβάνουν υπόψη τα θεμελιώδη δικαιώματα και τα έννομα συμφέροντα «των αποδεκτών της υπηρεσίας» δηλαδή των χρηστών(αρ.2(β)).⁶²³ Ομοίως το αρ.26(1)(β) που αφορά τις VLOPS που υποχρεούνται να διεξάγουν τουλάχιστον μία φορά τον χρόνο αξιολογήσεις συστημικών κινδύνων⁶²⁴ που προκύπτουν από τη λειτουργία τους και αφορούν: (α) διάδοση παράνομου περιεχομένου, αλλά και (β) «*τυχόν αρνητικές επιπτώσεις ως προς την άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, της ελευθερίας έκφρασης και πληροφόρησης, της απαγόρευσης των διακρίσεων και των δικαιωμάτων του παιδιού*», και (γ) εσκεμμένη χειραγώγηση της υπηρεσίας τους.⁶²⁵

Το περιεχόμενο της διάταξης είναι εξαιρετικά αόριστο.⁶²⁶ Μολονότι η έμμεση αναφορά στα θεμελιώδη δικαιώματα είναι ευπρόσδεκτη, δεν υπάρχει καθοδήγηση για τον τρόπο επίλυσης της σύγκρουσης μεταξύ του αρ.26(α) και 26(β).⁶²⁷ Ανησυχητική είναι η αναφορά σε «*αρνητικές επιπτώσεις*» στα θεμελιώδη δικαιώματα, και όχι αν αυτά παραβιαστούν.⁶²⁸ Επίσης, τα «*εύλογα, αναλογικά και αποτελεσματικά μέτρα*» μετριασμού των κινδύνων του αρ.27 δεν είναι απαραίτητα

⁶¹⁹ Wilman (n 37) para 53

⁶²⁰ *ibid.*

⁶²¹ Αιτιολογικές σκέψεις 3, 22, 42, 57 και 105 Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

⁶²² Wilman (n 37) para 43

⁶²³ Το πρόσωπο φυσικό ή νομικό που χρησιμοποιεί την ενδιάμεση υπηρεσία.

⁶²⁴ Αιτιολογική σκέψη 57 Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες, ορίζει τις τρεις κατηγορίες συστημικών κινδύνων.

⁶²⁵ Άρθρο 26(1) Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

⁶²⁶ Τσότσου (n 408)

⁶²⁷ «At a glance: Does the EU Digital Services Act protect freedom of expression?», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/does-the-digital-services-act-protect-freedom-of-expression/>

⁶²⁸ «EU: Due diligence obligations in the proposed Digital Services Act», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/eu-due-diligence-obligations-in-the-proposed-digital-services-act/>

και «αναγκαία» μέτρα.⁶²⁹ Ο καθορισμός των όρων των αρ.26, 27 επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των παρόχων υπό την επίβλεψη των ρυθμιστικών αρχών, συμπεριλαμβανομένης της ΕΕπ, που δεν πρέπει να λησμονείται πως προωθούν το φιλτράρισμα το οποίο τείνει να παραβιάζει τα δικαιώματα ελευθερίας έκφρασης και ιδιωτικής ζωής.⁶³⁰ Δυστυχώς, τα αρ.26, 27 είναι πολύ ασαφή και δεν πληρούν τη δοκιμασία νομιμότητας σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δηλαδή δεν είναι επαρκώς ακριβή ώστε να μπορούν οι πλατφόρμες και οι χρήστες να προβλέψουν πώς θα αντιμετωπιστούν τυχόν κίνδυνοι για τα δικαιώματά τους.⁶³¹

Καλοδεχόμενη θεωρείται η επιλογή του νομοθέτη, να μην συμπεριλάβει στο πεδίο εφαρμογής το επιβλαβές περιεχόμενο, διότι θα άνοιγε πολύ τις δυνατότητες επέμβασης με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τον περιορισμό της ελευθερίας έκφρασης.⁶³² Η DSA προβλέπει ότι το επιβλαβές περιεχόμενο εμπίπτει στις κατηγορίες των «συστημικών κινδύνων» που πρέπει να μετριάσουν οι VLOPS⁶³³ και συγκεκριμένα στο αρ.27(1)(ε) που παραπέμπει σε εθελοντικούς κώδικες δεοντολογίας.⁶³⁴ Σε κάθε περίπτωση εισάγεται η αρχή της αναλογικότητας που επιτάσσει υποχρέωση παρέμβασης από τις VLOPS με στόχευση στο επιβλαβές περιεχόμενο, πάντα στο απολύτως αναγκαίο μέτρο για την προστασία της ελευθερίας έκφρασης.⁶³⁵ Ωστόσο, η απουσία ορισμού του επιβλαβούς περιεχομένου και λεπτομερειών για τον τρόπο που οι VLOPS πρέπει να το αντιμετωπίζουν μόλις το εντοπίσουν,⁶³⁶ δημιουργεί ανασφάλεια δικαίου.

Σημαντικές αναφορές της DSA, υπέρ της ελευθερίας έκφρασης συζητήθηκαν και στην Ενότητα Β.1., κατά τον σχολιασμό του περίφημου μηχανισμού «notice-and-action». Συγκεκριμένα το αρ.14(2)(α) υποχρεώνει να περιλαμβάνονται οι λόγοι που θεωρείται το περιεχόμενο παράνομο, αποτελώντας εγγύηση υπέρ της ελευθερίας έκφρασης.⁶³⁷ Εγγύηση αποτελεί και το αρ.15 που υποχρεώνει όλους τους παρόχους να αιτιολογούν τις αποφάσεις τους καθώς και το αρ.20(2) που

⁶²⁹ *ibid.*

⁶³⁰ *ibid.*

⁶³¹ «EU: Due diligence obligations in the proposed Digital Services Act», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/eu-due-diligence-obligations-in-the-proposed-digital-services-act/>

⁶³² Τσότσου (n 408)

⁶³³ «The Digital Services Act: What are the key provisions, and does it strike the right balance?», (2021), https://www.hausfeld.com/en-gb/what-we-think/publications/the-digital-services-act-what-are-the-key-provisions-and-does-it-strike-the-right-balance/#_ftnref34

⁶³⁴ *ibid.*

⁶³⁵ Τσότσου (n 408)

⁶³⁶ «The Digital Services Act: What are the key provisions, and does it strike the right balance?», (2021), https://www.hausfeld.com/en-gb/what-we-think/publications/the-digital-services-act-what-are-the-key-provisions-and-does-it-strike-the-right-balance/#_ftnref34

⁶³⁷ «At a glance: Does the EU Digital Services Act protect freedom of expression?», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/does-the-digital-services-act-protect-freedom-of-expression/>

αποτρέπει τυχόν καταχρήσεις.⁶³⁸ Όπως επισημαίνει η νομολογία του ΕΔΑΔ, μια νομοθεσία που προβλέπει διαδικασία «notice-and-take-down» πρέπει να πληροί την απαίτηση της «ποιότητας»,⁶³⁹ να είναι συμβατή με το κράτος δικαίου, προσβάσιμη και προβλέψιμη δηλαδή οι κανόνες να είναι σαφείς και επαρκώς ακριβείς, ώστε να μπορούν να προβλεφθούν οι συνέπειες.⁶⁴⁰ Να περιέχουν χρονοδιαγράμματα, να πληρούν τα στοιχεία αναλογικότητας, δέουσας διαδικασίας, διαδικαστικής δικαιοσύνης,⁶⁴¹ να αναφέρουν τους λόγους παρέμβασης και τα μέσα επανόρθωσης.⁶⁴² Σε μεγάλο βαθμό αυτές οι απαιτήσεις έχουν «ενσαρκωθεί» στην DSA, με τα αρ.14, 15 να είναι λεπτομερέστατα. Υποχρεώνουν τις πλατφόρμες να αιτιολογούν(αρ.15), προβλέπουν μέσα επανόρθωσης(αρ.15(2)(στ)και χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση(αρ.14(5)αν και δεν υπάρχει ακριβής καθορισμός χρόνου. Υπάρχουν βέβαια, ανησυχίες ότι το αρ.14 καθιερώνει ένα ιδιωτικό δικαστήριο απαρτιζόμενο από ανειδίκευτους «δικαστές» παραβιάζοντας το αρ.11 ΧΘΔΕΕ.

Προβληματισμούς αναδύει και η νέα προσθήκη της DSA, το αρ.6, η ρήτρα του «Καλού Σαμαρείτη». Η ενθάρρυνση για εθελοντικές έρευνες, μπορεί να είναι ευχής έργον για την εξάλειψη του παράνομου περιεχομένου, όμως δύναται να αποτελέσει αγκάθι στην ελευθερία έκφρασης. Οι μέχρι τώρα ενδοιασμοί των παρόχων στις εθελοντικές προσπάθειες, λόγω του κινδύνου να θεωρηθούν ενεργοί και έχοντες γνώση, πλέον εξαλείφονται.⁶⁴³ Αυτό οδηγεί σε περισσότερη ιδιωτική λογοκρισία και υπερβολική αφαίρεση περιεχομένου, προκειμένου οι ενδιαμέσοι⁶⁴⁴ να αποφύγουν την ευθύνη.⁶⁴⁵ Βέβαια, υπάρχει η ασφαλιστική δικλείδα της αιτιολογικής σκέψης 22 «τηρουμένη της αρχής ελευθερίας της έκφρασης».⁶⁴⁶

Επιπρόσθετα, η DSA, περιέχει διατάξεις που αποσκοπούν να εξοπλίσουν την φαρέτρα των χρηστών με όπλα χρήσιμα για την προάσπιση των δικαιωμάτων τους. Το αρ.18 απευθύνεται στις επιγραμμικές πλατφόρμες⁶⁴⁷ και προβλέπει μηχανισμό εξωδικαστικής επίλυσης διαφορών για τους αποδέκτες της υπηρεσίας που απευθύνονται οι αποφάσεις του αρ.17 που καθιερώνει ένα εσωτερικό

⁶³⁸ «EU: Regulation of Notice and Action procedures in the Digital Services Act», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/eu-regulation-of-notice-and-action-procedures-in-the-digital-services-act/>

⁶³⁹ ΕΔΑΔ, Ahmet Yıldırım v. Turkey, 18 March 2013, para. 57.

⁶⁴⁰ ΕΔΑΔ, Sunday Times v. the United Kingdom, 26 April 1979, para. 49.,

⁶⁴¹ Aleksandra Kuczerawy, «The Power of Positive Thinking: Intermediary Liability and the Effective Enjoyment of the Right to Freedom of Expression», 8 (2017) JIPITEC 226, para 34-36, <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-8-3-2017/4623>

⁶⁴² *ibid.*

⁶⁴³ Kuczerawy, «The Good Samaritan that wasn't: voluntary monitoring under the (draft) Digital Services Act» (n 272)

⁶⁴⁴ Απευθύνεται το άρθρο 6 σε όλους τους παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών.

⁶⁴⁵ Schmon (n 278)

⁶⁴⁶ Περαιτέρω ανάλυση για τους κινδύνους που ελλοχεύει το αρ.6, βλ.Ενότητα Α.3.

⁶⁴⁷ Άρθρο 2(η), Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

σύστημα διαχείρισης καταγγελιών. Το αρ.18(3)προβλέπει ότι τα τέλη και έξοδα καλύπτονται από τις πλατφόρμες αν η απόφαση είναι υπέρ του χρήστη αλλά και αν είναι υπέρ της πλατφόρμας πάλι δεν θα μπορεί αυτή να ανακτήσει τα έξοδα της.

Η ΕΕπ παραδέχεται πως δεν υφίσταται κανένα αξιόπιστο στοιχείο ή προηγούμενο που να επιτρέπει να εκτιμηθεί ο όγκος των καταγγελιών.⁶⁴⁸ Αν κλιμακωθούν οι καταγγελίες «*με καλή πίστη*» ίσως φθάσουν σε σημείο που το βάρος των εξόδων να μην είναι βιώσιμο εκτός για τις πολύ μεγάλες πλατφόρμες, με αποτέλεσμα νεοφυείς ή μικρές πλατφόρμες να χρεοκοπήσουν ακόμα κι αν εν τέλει κέρδιζαν τις πλείστες διαφορές.⁶⁴⁹ Το χείριστο όμως, με το αρ.18 είναι ότι συνήθως η εξωδικαστική επίλυση διαφορών στοχεύει σε μια συναινετική λύση, δίνοντας έμφαση στα συμφέροντα και όχι στα δικαιώματα.⁶⁵⁰ Ο μηχανισμός αυτός χρησιμεύει κυρίως για εμπορικές διαφορές, οι διαφορές για την ελευθερία έκφρασης δεν προσφέρονται για τέτοια διευθέτηση, διότι είναι ένα κλασικό πεδίο που προορίζεται για το δικαστήριο, και υπόκειται σε εκτενή και διαφοροποιημένη νομολογία.⁶⁵¹ Επίσης, φαίνεται πως παραβιάζει και το αρ.47 ΧΘΔΕΕ για αποτελεσματική ένδικη προστασία, διότι το αρ.18(1)τονίζει πως δεν θίγεται το δικαίωμα του χρήστη να προσφύγει δικαστικά, ενώ αυτό δεν προβλέπεται για τις πλατφόρμες.⁶⁵² Το αρ.18 παρουσιάζεται αντιπαραγωγικό για τους στόχους του DSA.⁶⁵³ Τα οφέλη της εύκολης πρόσβασης, ταχύτητας και λήψης αποφάσεων μέσω ηλεκτρονικών μέσων δεν αντισταθμίζουν τα σοβαρά ελαττώματα.⁶⁵⁴ Αποτελεσματικότερο θα ήταν ο εκσυγχρονισμός της υφιστάμενης δικαστικής υποδομής στα κράτη-μέλη λαμβάνοντας υπόψη την εμπειρία που λήφθηκε από την πανδημία και τις διαδικτυακές δικαστικές ακροάσεις.⁶⁵⁵

Εν κατακλείδι, θετική πτυχή της DSA είναι, η διατήρηση των ακρογωνιαίων λίθων της προστασίας της ελευθερίας έκφρασης, δηλαδή η υπό όρους ασυλία και η απαγόρευση γενικής παρακολούθησης,⁶⁵⁶ που στην ουσία «μεταμοσχεύθηκαν» από την ECD στην DSA,⁶⁵⁷ και

⁶⁴⁸ Commission, 'Commission Staff Working Document, Impact Assessment, Accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC' SWD(2020) 348 final, Part 1/2, para 193.

⁶⁴⁹ Barcentewicz (n 397) 14-15

⁶⁵⁰ Jörg Wimmers, «The Out-of-court dispute settlement mechanism in the Digital Services Act - A disservice to its own goals», 12 (2021) JIPITEC 421, para 2, <https://www.jipitec.eu/online-first-articles-1/5357>

⁶⁵¹ *ibid.*

⁶⁵² *ibid.*, para 45-48

⁶⁵³ *ibid.*, para 59

⁶⁵⁴ *ibid.*, para 61

⁶⁵⁵ *ibid.*, para 61

⁶⁵⁶ Τσότσου (n 408)

⁶⁵⁷ Wilman (n 37) para 44

αναλύθηκαν οι προβληματικές τους σε προηγούμενες Ενότητες. Το ίδιο ισχύει και για τις δυσοίωνες επιδράσεις του φιλτραρίσματος που εμπεριέχεται σε ορισμένες διατάξεις, και θέτει την απόλαυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων υπό την δοκιμασία αυτών των ανακριβών και μεροληπτικών συστημάτων.⁶⁵⁸ Δεν θα ήταν μαξιμαλιστικό ωστόσο, να λεχθεί πως πολλές φορές το φιλτράρισμα δαιμονοποιείται, ενώ η χρήση του υπό κάποιες προϋποθέσεις περιορισμού της στόχευσης σε χρόνο ή συγκεκριμένα άτομα, θα ήταν ωφέλιμο για την εξάλειψη κάποιων κατηγοριών παράνομου περιεχομένου.⁶⁵⁹

Μια σειρά από πρόσφατα γεγονότα, με αποκορύφωμα την αναστολή των λογαριασμών του 45ου προέδρου των ΗΠΑ, Donald Trump, από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, έχουν αυξήσει την ένταση των συζητήσεων σχετικά με τον ρόλο των πλατφορμών στη σημερινή κοινωνία.⁶⁶⁰ Οι πλατφόρμες διαθέτουν ολόκληρο οπλοστάσιο εργαλείων για τον περιορισμό των χρηστών.⁶⁶¹ Η DSA δύναται να αποτελέσει προοίμιο μιας νομοθεσίας που είναι πραγματικά προσαρμοσμένη στις πλατφόρμες, διαθέτοντας αρκετά εχέγγυα ώστε να δώσει στην ελευθερία έκφρασης τον σεβασμό που της αξίζει.⁶⁶² Οι Frosio και Geiger σημειώνουν πως για ένα ισορροπημένο ρυθμιστικό πλαίσιο προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων από την DSA, πρέπει να περιλαμβάνει ισχυρότερη και σαφέστερη γλώσσα για τα δικαιώματα ώστε να είναι σε σύμπνοια με το αρ.52(1)ΧΘΔΕΕ.⁶⁶³

⁶⁵⁸ Golunova, Montero Regules (n 214)

⁶⁵⁹ Όπως είναι ευεργετικό για την προστασία δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

⁶⁶⁰ Kapustin (n 306) abstract

⁶⁶¹ ibid.

⁶⁶² ibid, p.82

⁶⁶³ Για σεβασμό της ουσίας των δικαιωμάτων και τήρηση της αρχής της αναλογικότητας ώστε να αποφεύγονται εμπόδια ανάπτυξης νέων παρόχων, αλλά να υφίστανται και απαιτήσεις διαφάνειας. Frosio, Giancarlo and Geiger, Christophe, «Taking Fundamental Rights Seriously in the Digital Services Act's Platform Liability Regime» (2020). European Law Journal (October 2021, Forthcoming), Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3747756> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3747756>, p.36, 44

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Πλάτωνας έλεγε «*Ευνομία πειθαρχία νόμων σπουδαίων*», δηλαδή η ευνομία είναι η υπακοή στους καλούς νόμους.⁶⁶⁴ Η θέσπιση καλών νόμων για το διαδίκτυο εμφανίζεται ως χίμαιρα, ειδικά αν σκεφτεί κανείς ότι αρχικά ήταν μια «εκτός νόμου» ζώνη.⁶⁶⁵ Τη δεκαετία του 1990 άρχισε να μετατρέπεται στο πανταχού παρόν εργαλείο που γνωρίζουμε σήμερα.⁶⁶⁶ Δεν προκαλεί έκπληξη που εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση για το ενωσιακό δίκαιο.⁶⁶⁷ Σε ένα κόσμο που οι ΗΠΑ προβάλλουν δύναμη μέσω του στρατού, η Κίνα μέσω επενδύσεων, η ΕΕ ασκεί δύναμη μέσω του πιο ισχυρού εργαλείου για παγκόσμια επιρροή-τη ρύθμιση.⁶⁶⁸ Ως ρυθμιστικός ηγεμόνας, κατάφερε να καθορίσει παγκόσμια πρότυπα συμπεριφοράς.⁶⁶⁹ Μέσω της DSA, η ΕΕ υπενθυμίζει εκ νέου τον ρόλο της ως παγκόσμιος ρυθμιστής, προσδίδοντας στην νέα ψηφιακή νομοθεσία DSA, εξωεδαφική εφαρμογή.⁶⁷⁰

Τα τελευταία 21 χρόνια σημαδεύτηκαν από την άνευ προηγουμένου ανάπτυξη του διαδικτυακού κόσμου.⁶⁷¹ Οι τροχοί της γραφειοκρατίας της ΕΕ γυρίζουν αργά, η νομοθετική διαδρομή μέσω των θεσμικών οργάνων παίρνει αρκετό χρόνο, ώστε να σφυρηλατηθούν οι απαραίτητοι συμβιβασμοί.⁶⁷² Δεδομένων αυτών, δεν είναι περίεργο που η ECD, δεν άλλαξε σημαντικά ούτε αντικαταστάθηκε έκτοτε.⁶⁷³ Το 2021, καθώς η ECD κλείνει τα είκοσι ένα, βρισκόμαστε στο χείλος της αναδιαμόρφωσης των κανόνων της με τον προτεινόμενο Κανονισμό DSA.⁶⁷⁴

Η DSA είναι η πιο βαθιά ενημέρωση της ενωσιακής διαδικτυακής νομοθεσίας από το 2000.⁶⁷⁵ Είναι ένα «*σύστημα φωτεινής σηματοδότησης για τον ψηφιακό κόσμο, που θα τον μετατρέψει σε έναν*

⁶⁶⁴ Synodinou (n 290)

⁶⁶⁵ *ibid.*

⁶⁶⁶ Savin, «The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet» (n 41) 1

⁶⁶⁷ Kuner, Christopher, «The Internet and the Global Reach of EU Law» (2017). 'The Internet and the global reach of EU law', in: Marise Cremona and Joanne Scott (eds.), *EU Law Beyond EU Borders: The Extraterritorial Reach of EU Law* (Oxford University Press 2019), LSE Legal Studies Working Paper No. 4/2017, University of Cambridge Faculty of Law Research Paper No. 24/2017, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2890930> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2890930>, p.3

⁶⁶⁸ Bradford (n 265) 24

⁶⁶⁹ *ibid.*

⁶⁷⁰ Άρθρο 1(3) Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες

⁶⁷¹ Άνοδος νέων τεχνολογιών, εταιρειών, νέων τρόπων εργασίας, αγορών, κρατήσεων χώρων διαμονής ή ακόμη και παραγγελίας φαγητού και μεταφορικού μέσου. <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/economy/20201008STO88810/giati-i-ee-zitaei-tin-kaluteri-ruthmisi-tis-oikonomias-tis-platformas>

⁶⁷² Mazgal (n 232) 2

⁶⁷³ *ibid.*

⁶⁷⁴ *ibid.*

⁶⁷⁵ *ibid.*

ασφαλή, αξιόπιστο χώρο για τους χρήστες». ⁶⁷⁶ Αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα έγγραφα στον ψηφιακό κόσμο καθότι εάν οι τροποποιήσεις επιβιώσουν της νομοθετικής διαδικασίας και γίνουν τελικό κείμενο, θα οδηγήσουν σε σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές. ⁶⁷⁷ Υπάρχουν δύο βασικά ερωτήματα που πρέπει να απαντηθούν προκειμένου να σχηματιστεί μια ιδέα για τις πιθανές επιπτώσεις της DSA. ⁶⁷⁸ Το πρώτο αφορά τη φύση και το βάθος των αλλαγών και αν ανταποκρίνονται στις προκλήσεις του σύγχρονου ψηφιακού κόσμου, και το δεύτερο, εάν οι αλλαγές επιτύχουν τον σκοπό τους. ⁶⁷⁹ Εδώ, θα ήταν χρήσιμη μια καταληκτική ανασκόπηση των κύριων σημείων ενδιαφέροντος της DSA.

Από την εμφάνιση της βιομηχανίας του διαδικτύου, το πλέον προβληματικό ζήτημα ήταν η ευθύνη των διαμεσολαβητών. ⁶⁸⁰ Είναι τα φυσικά σημεία ελέγχου του διαδικτυακού περιεχομένου, ⁶⁸¹ άρα με τέτοια δύναμη στα χέρια τους, είναι φυσικοί υποψήφιοι για να διατηρήσουν το διαδίκτυο «καθαρό». ⁶⁸² Ενώ έχουν το πρώτο ρόλο στην αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων και δη αυτών στην ελευθερία έκφρασης, ταυτόχρονα, αποτελούν ένα από τους παράγοντες του ίδιου του προβλήματος. ⁶⁸³ Αυτό η DSA φαίνεται να το αντιλαμβάνεται.

Η DSA αφήνει άθικτο το καθεστώς ευθύνης της ECD, ⁶⁸⁴ και προβαίνει σε κλιμακωτή ρύθμιση υποχρεώσεων δέουσας επιμέλειας για παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών, πάροχους υπηρεσιών φιλοξενίας, επιγραμμικές πλατφόρμες και τις VLOPS. ⁶⁸⁵ Η στόχευση στις VLOPS, είναι αμφιβόλου αποτελεσματικότητας, καθότι παρεμβαίνει στην ελευθερία άσκησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, ⁶⁸⁶ και δεν θα αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το παράνομο περιεχόμενο αφού οι «συνήθεις ύποπτοι» διάδοσης του θα βρουν «καταφύγιο» σε πλατφόρμες με χαλαρότερους κανόνες. ⁶⁸⁷

⁶⁷⁶ Μαρία Γ. Σινανίδου, 'Digital Services Act' και 'Digital Markets Act' ή αλλιώς 'Πώς η Ευρώπη ετοιμάζεται για τη νέα ψηφιακή εποχή', (2021), LAWYER, <https://lawyermagazine.gr/digital-services-act-kai-digital-markets-act-h-alliws-pws-i-europsi-etoimazetai-gia-ti-nea-psifiaki-epoxi/>

⁶⁷⁷ Savin, «The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet» (n 41) 14

⁶⁷⁸ *ibid.*

⁶⁷⁹ *ibid.*

⁶⁸⁰ Kuczerawy, «Intermediary liability & freedom of expression: Recent developments in the EU notice & action initiative» (n 4)

⁶⁸¹ C. Wong, J.X. Dempsey, «Mapping Digital Media: The Media and Liability for Content on the Internet», (2011) Open Society Foundation, Reference Series No.12, p. 14.

⁶⁸² «A clean and open Internet: Public consultation on procedures for notifying and acting on illegal content hosted by online intermediaries», http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2012/clean-and-open-internet_en.htm.

⁶⁸³ Ασκητής (n 8) 179

⁶⁸⁴ Άρθρα 3, 4, 5 Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες αντικατοπτρίζουν τα άρθρα 12,13, 14 Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο

⁶⁸⁵ Buiten (n 42) 3

⁶⁸⁶ Golunova, Montero Regules (n 214)

⁶⁸⁷ *ibid.*

Η εισαγωγή της ρήτρας του «Καλού Σαμαρείτη»(αρ.6) συνδυαστικά με τη διατήρηση της ασπίδας ευθύνης, ενθαρρύνει τους παρόχους στην καταβολή προσπαθειών για εντοπισμό και αφαίρεση παράνομου περιεχομένου.⁶⁸⁸ Η διάταξη θα είναι αποτελεσματική, εφόσον εφαρμοστεί με σύνεση και δεν υπάρξει υπερ-αφαίρεση περιεχομένου ιδίως νόμιμου και στην αποτροπή αυτού συνδράμει και η τήρηση της ελευθερίας έκφρασης της αιτιολογικής σκέψης 22. Για την αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου η ΕΕπ, εισάγει ρητά τον μηχανισμό «notice-and-action»(αρ.14). Η ενσωμάτωση του γίνεται με εξαιρετική ακρίβεια και λεπτομέρεια λαμβάνοντας υπόψη τους χρήστες, απαιτώντας αιτιολόγηση κάθε απόφασης και προβλέποντας μέσα επανόρθωσης. Εντούτοις, δεν παύει να δημιουργεί προβλήματα στην ελευθερία έκφρασης. Ενσωματώνει ένα σύστημα ιδιωτικής λογοκρισίας, ένα ιδιωτικό δικαστήριο με δικαστές που στερούνται νομικών γνώσεων για ορθή αναγνώριση του παράνομου περιεχομένου και επίτευξη της δίκαιης ισορροπίας, προσβάλλοντας δικαιώματα προστατευόμενα από τον ΧΘΔΕΕ. Όπως προτάθηκε στην Ενότητα Β1, κάθε τομέας δικαίου παρουσιάζει ιδιαιτερότητες και ο τρόπος δράσης της πλατφόρμας πρέπει να διαφέρει, ώστε να αποφεύγονται άδικα αποτελέσματα.

Η DSA αντιγράφοντας πάλι την ECD, υιοθετεί στο αρ.7 την απαγόρευση γενικής παρακολούθησης. Οι μέχρι τώρα σχετικές νομοθεσίες και νομολογία του ΔΕΕ και ΕΔΑΔ, πρέπει να αποτελέσουν ουραγό στην εφαρμογή του αρ.7. Ωστόσο, η ελευθερία έκφρασης που επιδιώκει να προστατεύσει η απαγόρευση αυτή, μπαίνει σε ασφυκτικό κλοιό λόγω της ενθάρρυνσης του φιλτραρίσματος. Η DSA επιχειρεί να αυξήσει την διαφάνεια στην χρήση αυτοματοποιημένων εργαλείων και πάλι όμως είναι δυνατή η αφαίρεση νόμιμου περιεχομένου λόγω λάθους, έτσι μόνο ένα καλά σχεδιασμένο σύστημα, συνεχώς εποπτευόμενο με μέσα αντίδρασης των χρηστών δύναται να γίνει δεκτό.⁶⁸⁹ Το αν θα επιτύχει η DSA την προστασία της ελευθερίας έκφρασης από αδικαιολόγητους περιορισμούς χωρίς να αφήνει ανεξέλεγκτες τις αρνητικές όψεις της τεχνολογίας, είναι αμφισβητήσιμο.⁶⁹⁰

Με τον καθορισμό σαφών υποχρεώσεων δέουσας επιμέλειας για ορισμένες ενδιάμεσες υπηρεσίες, με τις διαδικασίες ««notice-and-action», της απαγόρευσης γενικής παρακολούθησης και μιας σειράς ασφαλιστικών δικλίδων όπως η δυνατότητα αμφισβήτησης αποφάσεων, το εσωτερικό σύστημα καταγγελιών και η εξωδικαστική επίλυση διαφορών, ο ενωσιακός νομοθέτης επιδιώκει να βελτιώσει, αφενός, την ασφάλεια των χρηστών στο διαδίκτυο και, αφετέρου, την προστασία των

⁶⁸⁸ Eifert, Metzger, Schweitzer, Wagner (n 314) 1007

⁶⁸⁹ Rodríguez de las Heras Ballell (n 32)

⁶⁹⁰ Τσότσου (n 408)

θεμελιωδών δικαιωμάτων τους.⁶⁹¹ Οπότε το ζητούμενο είναι να βρεθεί η βέλτιστη ισορροπία ανάμεσα στον περιορισμό του παράνομου περιεχομένου και στην ελευθερία έκφρασης.⁶⁹²

Τελικά, η DSA είναι μια φιλόδοξη πρόταση επίτευξης της πολυπόθητης βέλτιστης ισορροπίας ή η επίτευξη της είναι ευσεβής πόθος; Η απόλυτη ασυδοσία στην δράση των διαμεσολαβητών μετριάστηκε με την ECD, αλλά θα μπορούσε να λεχθεί πως επισφραγίστηκε ο τερματισμός της στην DSA. Η δέουσα επιμέλεια, διαφάνεια και λογοδοσία βάζουν φρένο στην ανησυχητική επιδείνωση της καταπάτησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ΕΕ.⁶⁹³ Οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τις πλατφόρμες για τη λογοκρισία περιεχομένου ή λογαριασμών,⁶⁹⁴ βοήθησε τα θερμικά όργανα να αντιληφθούν ότι η έλλειψη σαφών κανόνων έπρεπε να αναχαιτιστεί και να υπάρχει ασφάλεια δικαίου ότι οι εν λόγω αποφάσεις λαμβάνονται βάσει των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ΧΘΔΕΕ και των αξιών της ΕΕ.⁶⁹⁵

Ειρήσθω εν παρόδω, πρέπει να αναφερθεί πως, απαραίτητη προϋπόθεση για τη λειτουργία κάθε υφιστάμενου ή νέου νομοθετικού πλαισίου, είναι οι διατάξεις επιβολής του.⁶⁹⁶ Το Κεφάλαιο IV της DSA εισάγει μια σειρά λεπτομερών και εκτεταμένων μέτρων επιβολής. Αρμόδιοι θεωρούνται οι εθνικές αρχές,⁶⁹⁷ το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ψηφιακών υπηρεσιών(αρ.47-19) και η ΕΕπ. Οι VLOPS υπόκεινται σε ξεχωριστό και λεπτομερές συγκεντρωτικό καθεστώς επιβολής από την ΕΕπ.⁶⁹⁸ Η μη συμμόρφωση με τους κανόνες επιφέρει κυρώσεις που πρέπει να είναι «αποτελεσματικές, ανάλογες και αποτρεπτικές».⁶⁹⁹

⁶⁹¹ibid.

⁶⁹²ibid.

⁶⁹³ <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20201120IPR92131/meps-warn-of-deteriorating-fundamental-rights-in-the-eu>

⁶⁹⁴ Παναγιώτης Μαντζούφας, «Η επιρροή των εταιριών του διαδικτύου στην ελευθερία του λόγου και στην πολιτική αντιπαράθεση: Πεδία σύγκρουσης και πιθανοί κίνδυνοι», (2021), <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/i-epirroi-ton-etairion-toy-diadiktyoy-stin-elytheria-toy-logoy-kai-stin-politiki>

⁶⁹⁵ ibid.

⁶⁹⁶ Mulyk (n 531) 8

⁶⁹⁷ Εποπτική αρχή καθορίζεται από την τοποθεσία της κύριας εγκατάστασης της υπηρεσίας. Από αυτή την άποψη, ο DSA ακολουθεί το παράδειγμα του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων («GDPR»). Αιτιολογική σκέψη 78, Άρθρο 40 Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες.

⁶⁹⁸ Άρθρα 50-66 Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες. Buiten (n 42) 24-26

⁶⁹⁹ ibid, Άρθρο 42 Πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες: «1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν κανόνες για την επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση παράβασης του παρόντος κανονισμού από παρόχους ενδιάμεσων υπηρεσιών που υπόκεινται στη δικαιοδοσία τους και λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίζουν την εφαρμογή τους σύμφωνα με το άρθρο 41.2. Οι κυρώσεις είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές. Τα κράτη μέλη κοινοποιούν στην Επιτροπή τους εν λόγω κανόνες και τα εν λόγω μέτρα και την ενημερώνουν αμελλητί σχετικά με κάθε μεταγενέστερη τροποποίησή τους. 3. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε το μέγιστο ποσό των κυρώσεων που επιβάλλονται για μη συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στον παρόντα κανονισμό να μην υπερβαίνει το 6 % του ετήσιου εισοδήματος ή κύκλου εργασιών του οικείου παρόχου ενδιάμεσων υπηρεσιών. Οι κυρώσεις για την παροχή ανακριβών, ελλιπών ή παραπλανητικών πληροφοριών, την παράλειψη απάντησης ή διόρθωσης ανακριβών, ελλιπών ή παραπλανητικών πληροφοριών και τη μη υποβολή σε επίσημη επιθεώρηση δεν υπερβαίνουν το 1 % του ετήσιου εισοδήματος ή κύκλου εργασιών του οικείου παρόχου. 4. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε το μέγιστο ποσό περιοδικής χρηματικής ποινής να μην υπερβαίνει το 5 % του μέσου ημερήσιου κύκλου

Η ΕΕπ με την πρόταση της DSA διέβη τον Ρουβίκωνα, για αυτό ο δρόμος έως την τελική υιοθέτηση προβλέπεται μακρύς. Στις 27 Μαΐου 2021, οι υπουργοί αντάλλαξαν απόψεις και παρείχαν καθοδήγηση για τη συνέχιση των διαπραγματεύσεων,⁷⁰⁰ και στις 25 Νοεμβρίου 2021, ολοκληρώθηκε η διαπραγματευτική θέση που καθορίστηκε από το Συμβούλιο και παρέχει στην Προεδρία του Συμβουλίου εντολή για περαιτέρω συζητήσεις με το ΕΚ, που προγραμματίστηκαν για το 2022.⁷⁰¹ Η ΕΕπ εξέφρασε την ελπίδα ότι οι νέοι κανόνες μπορεί να τεθούν σε ισχύ το 2023 αλλά αυτό φαίνεται αισιόδοξο, δεδομένης της πολυπλοκότητας των διατάξεων.⁷⁰² Η ελπίδα όλων των ενδιαφερόμενων, είναι ότι η DSA θα διαμορφώσει ένα καλύτερο διαδικτυακό μέλλον.⁷⁰³ Η ιστορία αλληλεπίδρασης μεταξύ του ενωσιακού δικαίου και του διαδικτύου θα συνεχίσει να αλλάζει ώστε να αντικατοπτρίζει τόσο τις αξίες και τα συμφέροντα της ΕΕ όσο θα συνεχίσει και το διαδίκτυο να αποτελεί κοινωνικό, πολιτιστικό και νομικό φαινόμενο.⁷⁰⁴

εργασιών του οικείου παρόχου ενδιάμεσων υπηρεσιών κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος ανά ημέρα, υπολογιζόμενης από την ημερομηνία που ορίζεται στη σχετική απόφαση.»

⁷⁰⁰ «Κανονιστικό πλαίσιο για τους τεχνολογικούς κολοσσούς: Συμφωνία του Συμβουλίου για την ενίσχυση του ανταγωνισμού στον ψηφιακό τομέα», (2021), LAWNET, <https://lawnet.gr/law-news/kanonistiko-plaisio-gia-tous-technologikous-kolossous-symfonia-tou-symvouliou-gia-tin-enischysi-tou-antagonismou-ston-psifiako-tomea/>

⁷⁰¹ *ibid*, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2021/11/25/what-is-illegal-offline-should-be-illegal-online-council-agrees-on-position-on-the-digital-services-act/>

⁷⁰² «The EU Digital Services and Digital Markets Acts», (2021), <https://publications.parliament.uk/pa/cm5801/cmselect/cmeuleg/229-xxxviii/22905.htm>

⁷⁰³ Mazgal (n 232) 2

⁷⁰⁴ Kuner (n 667) 37

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία (Έντυπα και ebooks)

- 1) Andrej Savin *EU Internet Law*, (Elgar European Law series, 2017)
https://www.elgaronline.com/view/9781784717957/10_chapter1.xhtml
- 2) Anu Bradford, *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*, (Oxford Scholarship Online, 2019),
<https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/oso/9780190088583.001.0001/oso-9780190088583>
- 3) Benedek, W, & Kettemann, MC, *Freedom Of Expression And The Internet* (2014), (Council of Europe, 2014), Available from: ProQuest Ebook Central.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/ucy/reader.action?docID=3138760&ppg=24>
- 4) De Witte and Thies, ‘Why Choose Europe? The Place of the European Union in the Architecture of International Legal Cooperation’, in B. Van Vooren, S. Blockmans and J. Wouters (eds), *The EU’s Role in Global Governance* (2013) 23.
- 5) Drezner, D.W, *All Politics is Global: Explaining International Regulatory Regimes*, (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2007).
- 6) Friso Bostoen, «Competition Law in the Peer-to-peer Economy» in Bram Devolder (ed), *The Platform Economy Unravelling the Legal Status of Online Intermediaries* (Intersentia 2019).
- 7) George Christou and Seamus Simpson : «The influence of global Internet governance institutions in the EU» in Oriol Costa, Knud Erik Jorgensen: *The Influence of International Institutions on the EU: When Multilateralism Hits Brussels*, (Palgrave Macmillan, 2012).
- 8) Gilardi, ‘Transnational Diffusion: Norms, Ideas, and Policies’, in W. Carlsnaes, T. Risse and B. Simmons (eds), *Handbook of International Relations* (2012) 453, available at http://www.fabriziogilardi.org/resources/papers/gilardi_handbook_IR_v2.pdf
- 9) Jougoux P. «The Role of Internet Intermediaries in Copyright Law Online Enforcement», (2017) In: Synodinou TE., Jougoux P., Markou C., Prastitou T. (eds) *EU Internet Law*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-64955-9_11
https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-64955-9_11#Fn21_source
- 10) Lievens E., *Protecting Children in the Digital Era – the Use of Alternative Regulatory Instruments*. (Martinus Nijhoff Publishers, International Studies in Human Rights, 2010).

- 11) Marise Cremona and Joanne Scott, *EU Law Beyond EU Borders: The Extraterritorial Reach of EU Law*, (Oxford Scholarship Online, 2019).
- 12) P. Jougleux, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Διαδικτύου*, (Σάκκουλας Π. Ν., 2016).
- 13) Philip Alston, *The EU and Human Rights*, (Oxford University Press, 1999).
- 14) S. Zuboff, *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power* (PublicAffairs 2019).
- 15) Sionaidh Douglas-Scott and Nicholas Hatzis, *Research Handbook on EU Law and Human Rights*, (Elgaronline, 2017)
<https://www.elgaronline.com/view/edcoll/9781782546399/9781782546399.00029.xml?rsk ey=umxI26&result=5>
- 16) Stalla-Bourdillon, Sophie, «Internet Intermediaries as Responsible Actors? Why It Is Time to Rethink the e-Commerce Directive as Well... », (2016). L. Floridi and M. Taddeo, *The Responsibilities of Online Service Providers*, (Springer, 2016) Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2808031>
- 17) Αριστείδης Γ. Ασκητής, *Ψηφιακή Ελεύθερη Εκφραση*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2020).
- 18) Β. Σκουρή(2003), *Ερμηνεία των Συνθηκών για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα*, (Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2003).
- 19) Βασίλης Γ. Τζέμος, *Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Ερμηνεία κατ'άρθρο*, (β' έκδοση, Νομική βιβλιοθήκη, 2019).
- 20) Γ.Ε.Φ.Καλαβρός και Θ.Γ.Γεωργόπουλος, *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης : Θεσμικό Δίκαιο*, (Τόμος Ι, 2η έκδοση, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013).
- 21) Γ. Παπαδημητρίου, *Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων: Σταθμός στην Θεσμική Ωρίμανση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, (Εκδόσεις Παπαζήση, 2001).
- 22) Δ.Ι. Παπαγιάννης, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, (5^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016).
- 23) Ευγενία Ρ. Σαχπεκίδου, *Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, (β' Έκδοση, Εκδόσεις Σακκουλα, 2013).
- 24) Ηλιοπούλου-Στράγγα Σ., *Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης: από τη Νίκαια στη Λισαβόνα*, (Ευρωπαϊών Πολιτεία, 2008).
- 25) Κ. Μαργαρίτης(2016), *Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ΕΕ & η Συνθήκη της Λισαβόνας*, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2016).

- 26) Κ.Παρασκευά, *Κυπριακό Συνταγματικό Δίκαιο : Θεμελιώδη Δικαιώματα & Ελευθερίες*, Αθήνα, (Νομική Βιβλιοθήκη, 2015).
- 27) Καράκωστας Ιωάννης Κ., *Δίκαιο και Internet*, Νομικά ζητήματα του διαδικτύου, (Σάκκουλας Π. Ν., 2001).
- 28) Μαρία Καρύδα, Σπύρος Κοκολάκης, Λίλιαν Μήτρου, Άννα-Μαρία Πισκοπάνη, Σπύρος Τάσσης, *Facebook, Blogs και δικαιώματα*, (Σάκκουλας Π. Ν, 2013).

Νομικά Περιοδικά

- 1) «A clean and open Internet: Public consultation on procedures for notifying and acting on illegal content hosted by online intermediaries», http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2012/clean-and-open-internet_en.htm.
- 2) «Digital Services Act Position Paper», (2021), <https://www.digitaleurope.org/resources/digital-services-act-position-paper/>
- 3) «EU DisinfoLab is a young independent NGO focused on researching and tackling sophisticated disinformation campaigns targeting the EU, its member states, core institutions, and core values.» <https://www.disinfo.eu/about-us/>
- 4) «EU: Due diligence obligations in the proposed Digital Services Act», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/eu-due-diligence-obligations-in-the-proposed-digital-services-act/>
- 5) «EU: Regulation of Notice and Action procedures in the Digital Services Act», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/eu-regulation-of-notice-and-action-procedures-in-the-digital-services-act/>
- 6) «EU: Regulation of Notice and Action procedures in the Digital Services Act», (2021), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/resources/eu-regulation-of-notice-and-action-procedures-in-the-digital-services-act/>
- 7) «How the Digital Services Act (DSA) Can Tackle Disinformation», (2021), EU DISINFO LAB [https://www.disinfo.eu/advocacy/how-the-digital-services-act-\(dsa\)-can-tackle-disinformation/](https://www.disinfo.eu/advocacy/how-the-digital-services-act-(dsa)-can-tackle-disinformation/)
- 8) «Response to EU Consultation on E-Commerce Directive», (2010), ARTICLE 19, <https://www.article19.org/data/files/pdfs/submissions/response-to-eu-consultation.pdf>

- 9) «The Digital Services Act: What are the key provisions, and does it strike the right balance?», (2021), https://www.hausfeld.com/en-gb/what-we-think/publications/the-digital-services-act-what-are-the-key-provisions-and-does-it-strike-the-right-balance/#_ftnref34
- 10) «The EU Digital Services and Digital Markets Acts», (2021), <https://publications.parliament.uk/pa/cm5801/cmselect/cmeuleg/229-xxxviii/22905.htm>
- 11) «The EU’s Proposed Digital Services Act: New Obligations and Sanctions for Online Platforms», (2021), Latham & Watkins LLP, <file:///C:/Users/steph/Downloads/c1165ac5-966b-4cb4-8749-cdfba42398a8.pdf>
- 12) «Κανονιστικό πλαίσιο για τους τεχνολογικούς κολοσσούς: Συμφωνία του Συμβουλίου για την ενίσχυση του ανταγωνισμού στον ψηφιακό τομέα», (2021), LAWNET, <https://lawnet.gr/law-news/kanonistiko-plaisio-gia-tous-technologikous-kolossous-symfonia-tou-symvoulou-gia-tin-enischysi-tou-antagonismou-ston-psifiako-tomea/>
- 13) «Νέοι κανόνες στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τις ψηφιακές πλατφόρμες - Ριζικές αλλαγές στο ψηφιακό τοπίο», (2020), LAWSPOT, <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/neoi-kanones-stin-eyropaiki-enosi-gia-tis-psifiakes-platformes-rizikes-allages-sto>
- 14) A. Kuczerawy, «To Monitor or Not to Monitor? The Uncertain Future of Article 15 of the E-Commerce Directive», (2019), KU Leuven CiTiP, <https://www.law.kuleuven.be/citip/blog/to-monitor-or-not-to-monitor-the-uncertain-future-of-article-15-of-the-e-commerce-directive/>
- 15) A. Kuczerawy, «EU Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market: Compatibility of Article 13 with the EU Intermediary Liability Regime», (2019) in B. Petkova, T. Ojanen (eds.), Fundamental Rights Protection Online: The Future Regulation of Intermediaries, 2019, forthcoming, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3309099 .
- 16) Adam Satariano, «Big Fines and Strict Rules Unveiled Against ‘Big Tech’ in Europe» (2020) <https://www.nytimes.com/2020/12/15/technology/big-tech-regulation-europe.html>
- 17) Alasdair R. Young, «The European Union as a global regulator? Context and comparison», (2015), <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/13501763.2015.1046902?scroll=top&needAccess=true>
- 18) Aleksandra Kuczerawy, Clara Rauchegger, «A. Court of Justice Injunctions to remove illegal online content under the eCommerce Directive: Glawischnig-Piesczek», (2020), 57,

- Common Market Law Review, Issue 5, pp. 1495-1526,
<https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Common+Market+Law+Review/57.5/COLA2020745>
- 19) Aleksandra Kuczeraw, «Intermediary liability & freedom of expression: Recent developments in the EU notice & action initiative», (2015) Vol.31, Is.1, Computer Law & Security Review, p.46-56. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0267364914001836#fn4>
- 20) Aleksandra Kuczerawy, «The EU Commission on voluntary monitoring: Good Samaritan 2.0 or Good Samaritan 0.5?», (2018), <https://www.law.kuleuven.be/citip/blog/the-eu-commission-on-voluntary-monitoring-good-samaritan-2-0-or-good-samaritan-0-5/>
- 21) Aleksandra Kuczerawy, «The Good Samaritan that wasn't: voluntary monitoring under the (draft) Digital Services Act», (2021), [Verfassungsblog, https://verfassungsblog.de/good-samaritan-dsa/](https://verfassungsblog.de/good-samaritan-dsa/)
- 22) Aleksandra Kuczerawy, «The Power of Positive Thinking: Intermediary Liability and the Effective Enjoyment of the Right to Freedom of Expression», 8 (2017) JIPITEC 226, <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-8-3-2017/4623>
- 23) Aleksei Kapustin, «The Return of False Hope for Individual Rights? Unpacking the “Right to Contest” Enshrined in the Digital Services Act», (2020), University of Helsinki Library https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/331425/Kapustin_Aleksei_thesis_2021.pdf?sequence=2&isAllowed=y,
- 24) Alien Mulyk, «Position Paper on the Digital Services Act», (2021), - Bundesverband E-Commerce und Versandhandel Deutschland e.V. (bevh), https://www.bevh.org/fileadmin/content/04_politik/DSA/bevh_Position_Paper_Digital_Services_Act_final.pdf
- 25) Amélie Pia Heldt, «Upload-Filters: Bypassing Classical Concepts of Censorship?», (2019) JIPITEC 56 para 15, <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-10-1-2019/4877>
- 26) Andreas M. Kaplan, Michael Haenlein, Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media, Business Horizons, Volume 53, Issue 1, 2010, Pages 59-68, ISSN 0007-6813, <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0007681309001232>

- 27) Andrew N. Smith, Eileen Fischer, Chen Yongjian, «How Does Brand-related User-generated Content Differ across YouTube, Facebook, and Twitter?», (2012), *Journal of Interactive Marketing*, Volume 26, Issue 2, Pages 102-113, ISSN 1094-9968, <https://doi.org/10.1016/j.intmar.2012.01.002>,
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1094996812000059>
- 28) Angelopoulos, C. (2013). Beyond the Safe Harbours: Harmonising Substantive Intermediary Liability for Copyright Infringement in Europe. *Intellectual Property Quarterly*, 2013(3), 253- 274. https://pure.uva.nl/ws/files/1699225/136139_IPQ_2013_3.pdf ,
- 29) Angelopoulos, Christina and Senftleben, Martin, «An Endless Odyssey? Content Moderation Without General Content Monitoring Obligations», (2021). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3871916> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3871916>,
- 30) Angelopoulos, Christina and Smet, Stijn, «Notice-and-Fair-Balance: How to Reach a Compromise between Fundamental Rights in European Intermediary Liability», (2016). This is an Authors' Original Version of an article published by Taylor & Francis in *Journal of Media Law* (2016) on 21 Oct 2016, DOI: 10.1080/17577632.2016.1240957, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2944917> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2944917>, p.16
- 31) Angelopoulos, Christina, «Filtering the Internet for Copyrighted Content in Europe», (2012). *IRIS plus* (Supplement to *IRIS - Legal Observations of the European Audiovisual Observatory*) 2009-4, March 2009, Amsterdam Law School Research Paper No. 2012-04, Institute for Information Law Research Paper No. 2012-04, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1983866>
- 32) Barber, Benjamin R. «Three Scenarios for the Future of Technology and Strong Democracy», (1998), *Political Science Quarterly*, vol. 113, no. 4, [Academy of Political Science, Wiley], 1998, pp. 573–89, <https://doi.org/10.2307/2658245>.
- 33) Barceló R.J., Koelman, K., ‘Intermediary Liability In The e-Commerce Directive: So Far So Good, But It's Not Enough’,(2000) *Computer Law & Security Report*, vol.4.
- 34) Barcentewicz, Mikolaj, «The Digital Services Act: Assessment and Recommendations», (2021). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3874961> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3874961>
- 35) Basedow, «The Law of Open Societies—Private Ordering and Public Regulation of International Relations», (2012), 360 *Recueil des cours/Collected Courses of the Hague Academy of International Law*, 9.

- 36) Bernd Justin Jütte, Christophe Geiger, «Regulating freedom of expression on online platforms? Poland's action to annul Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market Directive», (2021), European Law Blog, <https://europeanlawblog.eu/2021/02/03/regulating-freedom-of-expression-on-online-platforms-polands-action-to-annul-article-17-of-the-directive-on-copyright-in-the-digital-single-market-directive/>
- 37) BEUC, «THE DIGITAL SERVICES ACT PROPOSAL BEUC position paper», (2021), Brussels, https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2021-032_the_digital_services_act_proposal.pdf
- 38) Bradford, «The Brussels Effect», (2013), 107 Northwestern University Law Review, 1.
- 39) Brkan, Maja, «Freedom of Expression and Artificial Intelligence: On Personalisation, Disinformation and (Lack Of) Horizontal Effect of the Charter» (2019). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3354180> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3354180>
- 40) Buiten, Miriam, «The Digital Services Act: From Intermediary Liability to Platform Regulation», (2021). Available at SSRN.
- 41) C. Del Federico, Intermediary liability. «The "Achilles' heel" of the current legislation: the courts. A comparative analysis with the US, focusing on copyright infringement», (2015). <https://www.dimt.it/la-rivista/osservatorio-di-diritto-comparato/69intermediary-liability-the-achilles-heel-of-the-current-legislation-the-courts-a-comparative-analysis-with-the-u-s-focusing-on-copyright-infringement/>
- 42) C. Wong, J.X. Dempsey, «Mapping Digital Media: The Media and Liability for Content on the Internet», (2011) Open Society Foundation, Reference Series No.12.
- 43) C. Angelopoulos & S. Smet, «Notice-and-fair-balance: how to reach a compromise between fundamental rights in European intermediary liability», (2016) Journal of Media Law.
- 44) C. Cauffman C, Goanta C, «A New Order: The Digital Services Act and Consumer Protection», (2021), *European Journal of Risk Regulation*, 1-17. doi:10.1017/err.2021.8, <https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-risk-regulation/article/new-order-the-digital-services-act-and-consumer-protection/8E34BA8A209C61C42A1E7ADB6BB904B1>
- 45) Cappello M. (ed.), «Unravelling the Digital Services Act package», (2021), IRIS Special, European Audiovisual Observatory, Strasbourg, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1605131/FULLTEXT01.pdf> p.9

- 46) Christian Ahlert, Chris Marsden and Chester Yung, «How ‘Liberty’ Disappeared from Cyberspace: The Mystery Shopper Tests Internet Content Self-Regulation», file:///C:/Users/steph/Downloads/How_Liberty_Disappeared_from_Cyberspace.pdf
- 47) Christoph Schmon, «Twitter, Trump, and Tough Decisions: EU Freedom of Expression and the Digital Services Act», (2021), Electronic Frontier Foundation <https://www.eff.org/deeplinks/2021/03/twitter-trump-and-tough-decisions-eu-freedom-expression-and-digital-services-act>
- 48) Citron, Danielle Keats and Wittes, Benjamin, «The Internet Will Not Break: Denying Bad Samaritans Section 230 Immunity», (2017). Fordham Law Review, Forthcoming, U of Maryland Legal Studies Research Paper No. 2017-22, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3007720>
- 49) D Keats Citron and N Richards, ‘Four principles for digital expression (you won’t believe #3!)’, (2018) Washington University Law Review 95, 1375.
- 50) D Keller, «Who do you sue? State and platform hybrid power over online speech», (2019), Hoover Institution Essay Aegis Series Paper No. 1902, 2019, 1.
- 51) Daniel W. Drezner, «Globalization, Harmonization, and Competition: the Different Pathways to Policy Convergence», (2005), 12 J. EUROP. PUB. POL. 841, 841–859, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501760500161472>
- 52) Daphne Keller, “Facebook Restricts Speech by Popular Demand”,(2019), The Atlantic, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/09/facebook-restricts-free-speech-popular-demand/598462/>
- 53) Daphne Keller, «Facebook Filters, Fundamental Rights, and the CJEU’s GLAWISCHNIG-PIESCZEK Ruling», (2020), GRUR INTERNATIONAL, Volume 69, Issue 6, Pages 616–623, <https://doi.org/10.1093/grurint/ikaa047>
- 54) E. Shattock, «Is it time for Europe to reassess internet intermediary liability in light of coronavirus misinformation?», (2020), European Law Blog, <https://europeanlawblog.eu/2020/04/20/is-it-time-for-europe-to-reassess-internet-intermediary-liability-in-light-of-coronavirus-misinformation/>
- 55) EDRi, «More responsibility to online platforms – but at what cost?», (2019), <https://edri.org/our-work/more-responsibility-to-online-platforms-but-at-what-cost/>
- 56) European Commission, «News 20 / 01 / 2021», (20 January 2021), Brussels, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/mex_21_169

- 57) European Parliament, «Reform of the EU liability regime for online intermediaries: Background on the forthcoming digital services act», (2020), [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/649404/EPRS_IDA\(2020\)649404_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/649404/EPRS_IDA(2020)649404_EN.pdf)
- 58) European Parliament, «The legal framework to address "fake news": possible policy actions at the EU level»,(2018), Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, Directorate-General for Internal Policies, European Parliament.
- 59) Felipe Romero Moreno, «Upload filters’ and human rights: implementing Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market», (2020), International Review of Law Computers & Technology 34(2):1-30, <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/13600869.2020.1733760?scroll=top&nedAccess=true>
- 60) Folkert Wilman, «The EU’s system of knowledge-based liability for hosting service providers in respect of illegal user content – between the e-Commerce Directive and the Digital Services Act», (2021), 12 JIPITEC 317, <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-12-3-2021/5343/#N10343>
- 61) Fredrik Erixon, «“Too Big to Care” or “Too Big to Share”: The Digital Services Act and the Consequences of Reforming Intermediary Liability Rules,» (2021), No. 5/2021 European Centre for International Political Economy (ECIPE), https://ecipe.org/wp-content/uploads/2021/04/ECI_21_PolicyBrief_05_2021_LY03.pdf
- 62) Frosio, Giancarlo and Geiger, Christophe, «Taking Fundamental Rights Seriously in the Digital Services Act’s Platform Liability Regime», (2020). European Law Journal (October 2021, Forthcoming), Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3747756> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3747756>,
- 63) Garstka, Krzysztof, «Guiding the Blind Bloodhounds: How to Mitigate the Risks art. 17 of Directive 2019/790 Poses to the Freedom of Expression» (2019).(4th ed), Paul Torremans (ed), Wolters Kluwer Law & Business.
- 64) Geiger, Christophe and Jütte, Bernd Justin, «Towards a Virtuous Legal Framework for Content Moderation by Digital Platforms in the EU? The Commission’s Guidance on Article 17 CDSM Directive in the light of the YouTube/Cyando judgement and the AG’s Opinion in C-401/19», (2021). European Intellectual Property Review, Vol. 43, Issue 10, pp. 625-

635., Available at
SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3889049> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3889049>

- 65) Giancarlo Frosio, «To Filter, or Not to Filter - That Is the Question in EU Copyright Reform», (2018), *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal* 36, no. 2 (2018): 331-368
- 66) GONZÁLEZ FUSTER, Gloria, “Balancing intellectual property against data protection: a new right’s wavering weight”, (2012), [online article]. IDP. *Revista de Internet, Derecho y Política*. No. 14, pp. 43-46. UOC. [Consulted on: dd/mm/yy]. <http://idp.uoc.edu/ojs/index.php/idp/article/view/n14-gonzalez/n14-gonzalez-en> DOI <http://10.7238/idp.v0i14.1547> ISSN 1699-8154
- 67) Helberger N. ‘Legal «User-Created Content: Supporting a Participative Information Society» (2008) Study for the European Commission(DG INFSO), https://www.ivir.nl/publicaties/download/User_created_content.pdf
- 68) Husovec, M, «European Intermediary Liability Framework», (2017), In *Injunctions against Intermediaries in the European Union: Accountable but Not Liable?* (Cambridge Intellectual Property and Information Law, pp. 50-72). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781108227421.006, <https://www.cambridge.org/core/books/injunctions-against-intermediaries-in-the-european-union/european-intermediary-liability-framework/59E34C18B33B22152FCA06E1AE050626>
- 69) J. Schroers, «Can blockchain participants use the e-Commerce Directive’s liability exemptions?», (2019), KU Leuven CiTiP, <https://www.law.kuleuven.be/citip/blog/can-blockchain-participants-use-the-e-commerce-directives-liability-exemptions/>
- 70) J.Polakiewicz, «Europe’s multi-layered human rights protection system: challenges, opportunities and risks», (2016), Lecture at Waseda University Tokyo, [EU Law Analysis](http://eulawanalysis.blogspot.com.cy/2016/03/europes-multi-layered-human-rights.html), Expert insight into EU law developments, <http://eulawanalysis.blogspot.com.cy/2016/03/europes-multi-layered-human-rights.html>
- 71) Jacoby, W. and Meunier, S. «Europe and the management of globalization»,(2010), *Journal of European Public Policy* 17(3): 299–317. doi: 10.1080/13501761003662107 <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501761003662107>
- 72) Janno Lahe, Karmen Turk, «The Web Host’s Privilege of Limited Liability: Its Application to Operators of Commentary Rooms», (2012), 20, *European Review of Private Law*, Issue 2, pp. 447-472,

- <https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/European+Review+of+Private+Law/20.2/ERP L2012027 p.459-469>, Christine Riefa, «The end of Internet Service Providers liability as we know it – Uncovering the consumer interest in CJEU Case C-324/09 (L’Oréal/eBay)», (2012), 1, Journal of European Consumer and Market Law, Issue 2, pp. 104-111, <https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/Journal+of+European+Consumer+and+Market+Law/1.2/EuCML2012016> ,
- 73) Joan Barata, «Incorporating a Good Samaritan principle in the EU Digital Services Act», (2020), Center for Democracy & Technology (CDT), <https://cdt.org/wp-content/uploads/2020/07/2020-07-29-Positive-Intent-Protections-Good-Samaritan-principle-EU-Digital-Services-Act-FINAL.pdf>
- 74) Jonathan Ponciano, «The Largest Technology Companies In 2019: Apple Reigns As Smartphones Slip And Cloud Services Thrive», (2019) <https://www.forbes.com/sites/jonathanponciano/2019/05/15/worlds-largest-tech-companies-2019/?sh=64c8c241734f>
- 75) Jörg Wimmers, «The Out-of-court dispute settlement mechanism in the Digital Services Act - A disservice to its own goals», (2021) 12, JIPITEC 421, <https://www.jipitec.eu/online-first-articles-1/5357>
- 76) Joris van Hoboken, João Pedro Quintais, Joost Poort, Nico van, «Hosting Intermediary Services and Illegal Content Online», (2018), Institute for Information Law Study for the European Commission, [file:///C:/Users/steph/Downloads/KK0618016ENN.en%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/steph/Downloads/KK0618016ENN.en%20(1).pdf)
- 77) Julia Horowitz, «Europe threatens to break up Big Tech if it doesn't play by new rules» (2020), <https://edition.cnn.com/2020/12/15/tech/digital-services-act-europe-google-facebook/index.html>
- 78) Karina Grisse, «After the storm—examining the final version of Article 17 of the new Directive (EU) 2019/790,»(2019)Vol.14, Issue 11, JOURNAL OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW&PRACTICE, p.887–899, <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpz122>.
- 79) Keller, Daphne, «Internet Platforms: Observations on Speech, Danger, and Money», (2018). Hoover Institution's Aegis Paper Series, No. 1807, 2018, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3262936>
- 80) Kemp, S., «Digital 2021: Global Overview Report», (2021), Datareportal, <https://datareportal.com/reports/digital-2021-global-overview-report>

- 81) Knud Wallberg, «Notice and takedown of counterfeit goods in the Digital Single Market: a balancing of fundamental rights», (2017), JOURNAL OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW & PRACTICE, Volume 12, Issue 11, Pages 922–936, <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpx111>
<https://academic.oup.com/jiplp/article/12/11/922/4032071?searchresult=1>
- 82) Kuczerawy, Aleksandra, «General Monitoring Obligations: A New Cornerstone of Internet Regulation in the EU?», (2019). Forthcoming in: "Rethinking IT and IP Law - Celebrating 30 years CiTiP", Intersentia, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3449170>,
- 83) Kuczerawy, Aleksandra, «Safeguards for Freedom of Expression in the Era of Online Gatekeeping», (2018). Auteurs & Media, 2018; Vol. 2017; iss. 3; pp. 292 - 303, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3247682>
- 84) Kuczerawy, Aleksandra, «From ‘Notice and Take Down’ to ‘Notice and Stay Down’: Risks and Safeguards for Freedom of Expression», (2018). Giancarlo Frosio (ed), *The Oxford Handbook of Intermediary Liability Online*, (2019, Forthcoming), Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3305153>
- 85) Kulk, Stefan and Zuiderveen Borgesius, Frederik, «Filtering for Copyright Enforcement in Europe after the Sabam Cases», (2013). European Intellectual Property Review, Forthcoming, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2170204>
- 86) Kuner, Christopher, «The Internet and the Global Reach of EU Law» (2017). ‘The Internet and the global reach of EU law’, in: Marise Cremona and Joanne Scott (eds.), *EU Law Beyond EU Borders: The Extraterritorial Reach of EU Law* (Oxford University Press 2019), LSE Legal Studies Working Paper No. 4/2017, University of Cambridge Faculty of Law Research Paper No. 24/2017, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2890930> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2890930>
- 87) L Kayali and T Larger, “5 challenges to the new EU digital rulebook”(2020), POLITICO, <https://www.politico.eu/article/5-challenges-to-the-new-eu-digital-rulebook/>
- 88) L. Andrews, «We need European regulation of Facebook and Google»,(2018) London School of Economics blog, <https://blogs.lse.ac.uk/medialse/2016/12/13/we-need-european-regulation-of-facebook-and-google/>
- 89) L. Woods and W. Perrin, «Online harm reduction – a statutory duty of care and regulator», (2019), Carnegie Trust UK.

https://d1ssu070pg2v9i.cloudfront.net/pex/carnegie_uk_trust/2019/04/08091652/Online-harm-reduction-a-statutory-duty-of-care-and-regulator.pdf

- 90) Laidlaw EB, «The Internet as a Democratising Force», (2015), *Regulating Speech in Cyberspace: Gatekeepers, Human Rights and Corporate Responsibility* (Cambridge University Press, 2015) <https://www.cambridge.org/core/books/regulating-speech-in-cyberspace/internet-as-a-democratising-force/AEFBA8BCA0CD6CDB3E4AD61B706D1BCF/core-reader>,
- 91) Laurens Ankersmit, «Case C-360/10 SABAM v. Netlog», (2012), European Law Blog(2012), <https://europeanlawblog.eu/2012/02/16/case-c-36010-sabam-v-netlog/>
- 92) Lavenex, S, «The power of functionalist extension: How EU rules travel», (2014), Journal of European Public Policy 21(6): 885–903. doi: 10.1080/13501763.2014.910818 <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13501763.2014.910818>
- 93) Leistner, Matthias, «The Commission’s vision for Europe’s Digital Future: Proposals for the Data Governance Act, the Digital Markets Act and the Digital Services Act – A critical primer» (2021). Available at SSRN <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=404002065095093007122016072108096031102074091084049053125004111000112099122127024025056004106123018045005081069091111021065100107034037021035119004067022002079069023059081002004094075113003070071094091005076020103002098103001098022118075011111081078124&EXT=pdf&INDEX=TRUE>
- 94) Liesbet Van Acker, «C-390/18 – The CJEU Finally Clears the Air(bnb) Regarding Information Society Services», (2020), 9, Journal of European Consumer and Market Law, Issue 2, pp. 77-80, <https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/Journal+of+European+Consumer+and+Market+Law/9.2/EuCML2020015>
- 95) Lorna Woods, «Overview of Digital Services Act», (2020), EU Law Analysis, <http://eulawanalysis.blogspot.com/search?q=digital+services+act>
- 96) Louise Timmermans, «The Role of Internet Intermediaries in the Protection of Freedom of Expression and Personal Data», University of Montpellier European Master’s Degree in Human Rights and Democratisation A.Y. 2016/2017, p.21-22 <https://repository.gchumanrights.org/bitstream/handle/20.500.11825/594/Timmermans.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- 97) M. Masnick, «After Insisting That EU Copyright Directive Didn't Require Filters, France Immediately Starts Promoting Filters», <https://www.techdirt.com/articles/20190327/17141241885/after-insisting-that-eu-copyright-directive-didnt-require-filters-france-immediately-starts-promoting-filters.shtml>
- 98) Martien Schaub, 'Why Uber is an information society service', (2018), 7, Journal of European Consumer and Market Law, Issue 3, pp. 109-115, <https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/Journal+of+European+Consumer+and+Market+Law/7.3/EuCML2018022>
- 99) Martin Eifert, Axel Metzger, Heike Schweitzer, Gerhard Wagner, 'Taming the giants: The DMA/DSA package', (2021), 58, Common Market Law Review, Issue 4, pp. 987-1028, <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Common+Market+Law+Review/58.3/COLA2021065>
- 100) Martin Husovec, «Holey cap! CJEU drills (yet) another hole in the e-Commerce Directive's safe harbours», (2017) JOURNAL OF INTELLECTUAL PROPERTY LAW & PRACTICE, Volume 12, Issue 2, Pages 115–125, <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpw203> <https://academic.oup.com/jiplp/article/12/2/115/2970050?searchresult=1>
- 101) Mazgal, Anna, «Back to the Future? The Digital Services Act and regulating online platforms built on community-led moderation», (2021). European Public Spheres, Digitisation and Public Welfare Orientation, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3919102> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3919102>
- 102) Mitchener, B, «Rules, regulations of global economy are increasingly being set in Brussels»,(2002), Wall Street Journal, <https://www.wsj.com/articles/SB1019521240262845360>
- 103) Montagnani, Maria Lillà and Trapova, Alina, «New Obligations for Internet Intermediaries in the Digital Single Market — Safe Harbors in Turmoil?» (2019). Journal of Internet Law, Jan 2019, Vol. 22 Issue 7, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3361073> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3361073>
- 104) Morais Carvalho, Jorge and Arga e Lima, Francisco and Farinha, Martim, «Introduction to the Digital Services Act, Content Moderation and Consumer Protection» (2021). Revista de Direito e Tecnologia, Vol. 3, No. 1, 71-104, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3852280> <https://jorgemoraiscarvalho.com/wp-content/uploads/2021/05/2021-Introduction-to-the-Digital-Services-Act.pdf>

- 105) Natalia Drozdiak, Aoife White, «EU Plots Rules to Keep Big Tech on Tight Leash: Brussels Edition», (2021), <https://www.bloomberg.com/news/newsletters/2021-01-14/eu-plots-rules-to-keep-big-tech-on-tight-leash-brussels-edition>
- 106) Noti, Kletia, «Injunctions and Article 15(1) of the E-Commerce Directive: The Pending Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Limited Preliminary Ruling», (2018). Stanford - Vienna Transatlantic Technology Law Forum, Transatlantic Antitrust and IPR Developments, Newsletter Issue No. 5/2018, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3291599>
- 107) Optimity Advisors, SMART 2017/ 0055 Algorithmic Awareness building – State of the art report και LNE, Governance and Accountability Mechanisms for Algorithmic Systems (υπό έκδοση). SMART 2018/37
- 108) P.C.Villalón, «Rights in Europe – The Crowded House», (2012), King’s College London – Working Paper 2012, ISSN 2049-5676.
- 109) Pablo Baistrocchi, «Liability of Intermediary Service Providers in the EU Directive on Electronic Commerce», (2002), 19 Santa Clara High Tech. L.J. 111, <https://digitalcommons.law.scu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1315&context=chtlj>
- 110) Patrick Van Eecke, «Online service providers and liability: A plea for a balanced approach», (2011), 48, Common Market Law Review, Issue 5, pp. 1455-1502, <https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/Common+Market+Law+Review/48.5/COLA2011058>
- 111) Ph. Jougoux, «Η παραπληροφόρηση στην ψηφιακή εποχή», (2016). ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ), Τεύχος 4/2016, Οκτώβριος - Νοέμβριος – Δεκέμβριος, <http://www.nbonline.gr/journals/8/volumes/550/issues/1472/lemmas/4896457>
- 112) Philippe Laurent, «SABAM v. Netlog (CJEU C 360/10) ... as expected!», (2012), Kluwer Copyright Blog, <http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2012/02/20/sabam-v-netlog-cjeu-c-36010-as-expected/>
- 113) Pieter Van Cleynenbreugel, «Accommodating the freedom of online platforms to provide services through the incidental direct effect back door: Airbnb Ireland», (2020), 57, Common Market Law Review, Issue 4, pp. 1201-1228, <https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/Common+Market+Law+Review/57.4/COLA2020721>

- 114) Pieter-Jan Ombelet and Aleksandra Kuczerawy, «Delfi Revisited: the MTE-Index.hu v. Hungary Case», (2016), LSE Media Policy Project Blog, <https://blogs.lse.ac.uk/mediase/2016/02/19/delfi-revisited-the-mte-index-hu-v-hungary-case/>
- 115) Quintais, João and Schwemer, Sebastian Felix, «The Interplay between the Digital Services Act and Sector Regulation: How Special is Copyright?», (2021). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3841606> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3841606>
- 116) Riis, Thomas and Schwemer, Sebastian Felix, «Leaving the European Safe Harbor, Sailing Towards Algorithmic Content Regulation», (2019). Journal of Internet Law, Vol. 22, No. 7, p. 1–21., University of Copenhagen Faculty of Law Research Paper No. 2019-64, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3300159> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3300159>
- 117) Rodríguez de las Heras Ballell, T. «The background of the Digital Services Act: looking towards a platform economy», (2021), ERA, Forum 22, 75–86 <https://doi.org/10.1007/s12027-021-00654-w> <https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-021-00654-w>
- 118) Rosati, E. «The DSM Directive Two Years On: Do Things Ever Get Easier?». IIC 52, 1139–1142 (2021). <https://doi.org/10.1007/s40319-021-01082-6>, <https://link.springer.com/article/10.1007/s40319-021-01082-6>
- 119) RTI v. Yahoo Italia Directive 2000/31/EC, Arts. 14–15; Legislative Decree No. 70 of 2003, Arts. 16–17. “Internet Hosting Provider Liability for Copyright Infringement – RTI v. Yahoo Italia”.(2020), IIC 51, 389–402. <https://doi.org/10.1007/s40319-020-00919-w> <https://link.springer.com/article/10.1007/s40319-020-00919-w>
- 120) S Schechner, “Tech Giants Face New Rules in Europe, Backed by Huge Fines” (2020), THE WALL STREET JOURNAL, 16 <https://www.wsj.com/articles/tech-giants-face-new-rules-in-europe-backed-by-huge-fines-11608046500>
- 121) Samuel Stolton, «2021: A new European digital generation», (2021), EURACTIV.com, <https://www.euractiv.com/section/digital/news/2021-a-new-european-digital-generation/>
- 122) Sasa Sever(2014), «Horizontal Effect and the Charter»,(2014), Croatian Yearbook of European Law and Policy Vol 10, 39-65.

- 123) Savin, Andrej, «The EU Digital Services Act: Towards a More Responsible Internet» (2021). Copenhagen Business School, CBS LAW Research Paper No. 21-04, Journal of Internet Law, Available at SSRN.
- 124) Schwemer, S., Mahler, T. & Styri, H, «Legal analysis of the intermediary service providers of non-hosting nature», (2020) ICF, Grimaldi, The Liability Regime and Notice-and-Action Procedures, SMART 2016/0039.
- 125) Schwemer, Sebastian Felix and Schovsbo, Jens, «What is Left of User Rights?—Algorithmic Copyright Enforcement and Free Speech in the Light of the Article 17 Regime», (2019).in Paul Torremans(ed), Intellectual Property Law and Human Rights, 4th edition(Wolters Kluwer, 2020).
- 126) Schwemer, Sebastian Felix, «Article 17 at the Intersection of EU Copyright Law and Platform Regulation», (2020), Nordic Intellectual Property Law Review 3/2020.
- 127) Scott, «Extraterritoriality and Territorial Extension in EU Law»,(2014), 62 American Journal of Comparative Law, 87.
- 128) Scott, «The New Extraterritoriality»,(2014) 51 Common Market Law Review, 1343
- 129) Senftleben, Martin and Angelopoulos, Christina and Frosio, Giancarlo and Moscon, Valentina and Peguera, Miquel and Rognstad, Ole Andreas, «The Recommendation on Measures to Safeguard Fundamental Rights and the Open Internet in the Framework of the EU Copyright Reform» (2017), Vol.40, Issue 3, European Intellectual Property Review, p.149-163.
- 130) Senftleben, Martin and Angelopoulos, Christina, «The Odyssey of the Prohibition on General Monitoring Obligations on the Way to the Digital Services Act: Between Article 15 of the E-Commerce Directive and Article 17 of the Directive on Copyright in the Digital Single Market», (2020). Amsterdam/Cambridge, October 2020, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3717022>
- 131) Senftleben, Martin, «Bermuda Triangle—Licensing, Filtering and Privileging User-Generated Content Under the New Directive on Copyright in the Digital Single Market», (2019), Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3367219> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3367219>

- 132) Tatiana-Eleni Synodinou, «Intermediaries' liability for online copyright infringement in the EU: Evolutions and confusions»,(2015) Computer Law & Security Review, Volume 31, Issue 1, Pages 57-67, ISSN 0267-3649,<https://doi.org/10.1016/j.clsr.2014.11.010>.
- 133) Thiago Dias Oliva, «Content Moderation Technologies: Applying Human Rights Standards to Protect Freedom of Expression», (2020), HUMAN RIGHTS LAW REVIEW, Volume 20, Issue 4, Pages 607–640, <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngaa032>, <https://academic.oup.com/hrlr/article/20/4/607/6023108?login=true>
- 134) Tom Wicker, «Online platforms: ‘notice and takedown’ procedures at heart of updated EU rules», (2021), <https://www.ibanet.org/Online-platforms-notice-and-takedown-procedures-at%20heart-of-updated-EU-rules>
- 135) Ursula von der Leyen, «A Union that strives for more My agenda for Europe», (2019), https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/political-guidelines-next-commission_en_0.pdf
- 136) Valentina Golunova & Juncal Montero Regules, «The Digital Services Act and freedom of expression: triumph or failure?» (2021), DIGITAL SOCIETY BLOG, <https://www.hiig.de/en/the-digital-services-act-and-freedom-of-expression-triumph-or-failure/>
- 137) Van Cleynenbreugel P. «The Commission’s digital services and markets act proposals: First step towards tougher and more directly enforced EU rules?», (2021), Maastricht Journal of European and Comparative Law. doi:10.1177/1023263X211030434 <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1023263X211030434>
- 138) W. Weiss, «Human rights in the EU: Rethinking the role of the European Convention of Human Rights after Lisbon», (2011), European Constitutional Law Review_vol. 7, no. 1, 2.
- 139) Young, ‘The European Union as a Global Regulator? Context and Comparison’,(2015) 22 Journal of European Public Policy 1233.
- 140) Zech, Herbert, «GENERAL AND SPECIFIC MONITORING OBLIGATIONS IN THE DIGITAL SERVICES ACT: OBSERVATIONS REGARDING MACHINE FILTERS FROM A PRIVATE LAWYER’S PERSPECTIVE, VERFBLOG», (2021), 2021/9/02, <https://verfassungsblog.de/power-dsa-dma-07/>, DOI: [10.17176/20210902-113002-0](https://doi.org/10.17176/20210902-113002-0). <https://verfassungsblog.de/power-dsa-dma-07/>

- 141) Αλεξιάννα Τσότσου, «Digital Services Act και ελευθερία έκφρασης: Καινοτομίες, περιορισμοί και ερωτηματικά», 2021, Lawyer, <https://lawyermagazine.gr/digital-services-act-kai-eleftheria-ekfrasis/>
- 142) Γεώργιος Π. Κανέλλος, «Νέοι κανόνες στην Ευρωπαϊκή Ένωση για τις ψηφιακές πλατφόρμες - Ριζικές αλλαγές στο ψηφιακό τοπίο», (2020), LAWSPOT <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/neoi-kanones-stin-eyropaiki-enosi-gia-tis-psifiakes-platformes-rizikes-allages-sto>
- 143) Γκότσης Θεόδωρος, «Η ελευθερία έκφρασης στο διαδίκτυο», (2020), Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Νομική Σχολή, Τομέας Δημοσίου Δικαίου και Πολιτικής Επιστήμης, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.
- 144) Ευρωβαρόμετρο TNS. (2018, Ιούλιος). Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο 469: Παράνομο περιεχόμενο στο διαδίκτυο.
- 145) Θεόδωρος Γ. Μπιρμπουτσούκης, «Πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη προστασία του ανταγωνισμού στη σύγχρονη ψηφιακή οικονομία –Ο ρόλος των διαδικτυακών πλατφορμών»,(2020), Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής @ Information Law Journal, Τ. 1,, E-ISSN: 2732-6004, Available online at: <http://ejournals.lib.auth.gr/infolawj>
- 146) Κωνσταντίνος Κουρούπης, «Η ευθύνη των Παρόχων Υπηρεσιών Πρόσβασης και Φιλοξενίας στη ρύθμιση της ελευθερίας έκφρασης στο διαδίκτυο: νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις», (2021), Επιθεώρηση Δικαίου Πληροφορικής, Τόμ. 1, Αρ. 10, <http://ejournals.lib.auth.gr/infolawj/article/view/8233>
- 147) Κωνσταντίνος Τζωαννόπουλος, «Ευρωμεταρρύθμιση» για τα πνευματικά δικαιώματα– Κακή πολιτική, κακή νομοθέτηση, (2019), <https://alonghardlook.wordpress.com/2019/03/25/eucopyrightreform-bad-policy-bad-law/>
- 148) Μ.-Δ. Παπαδοπούλου/Ε. Μουστάκα, «Πρόσφατες εξελίξεις στο πεδίο της καταπολέμησης της διαδικτυακής πειρατείας - Το πέραςμα στη δυναμικότητα»,(2020), ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ), Τεύχος 4/2020, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2020, <http://www.nonline.gr/journals/8/volumes/1285/issues/1818/lemmas/4921042?searchid=469237>
- 149) Μαρία Γ. Σινανίδου, ‘Digital Services Act’ και ‘Digital Markets Act’ ή αλλιώς ‘Πώς η Ευρώπη ετοιμάζεται για τη νέα ψηφιακή εποχή’, (2021), LAWYER,

<https://lawyermagazine.gr/digital-services-act-kai-digital-markets-act-h-alliws-pws-i-europei-etoimazetai-gia-ti-nea-psifiaki-epoxi/>

- 150) Παναγιώτης Μαντζούφας, «Η επιρροή των εταιριών του διαδικτύου στην ελευθερία του λόγου και στην πολιτική αντιπαράθεση: Πεδία σύγκρουσης και πιθανοί κίνδυνοι», (2021), <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/i-epirroi-ton-etairion-toy-diadiktyoy-stin-eleytheria-toy-logoy-kai-stin-politiki>
- 151) Σ. Τάσσης, «Η ιδιωτικότητα ως πεδίο εμπορικής διαμάχης ΕΕ και ΗΠΑ»,(2013), ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ), Τεύχος 1/2013, Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος, <http://www.nbonline.gr/journals/8/volumes/264/issues/1127/lemmas/4869405>

Κατάλογος Δικαστικών Αποφάσεων

- 1) ΔΕΕ, C-314/12 UPC Telekabel Wien GmbH v Constantin Film Verleih GmbH [2014] έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή).
- 2) ΔΕΕ, C-219/91, Criminal proceedings against Johannes Stephanus Wilhelmus Ter Voort, [1992] ECR I-05485.
- 3) ΔΕΕ, C - 36-74 B.N.O. Walrave and L.J.N. Koch v Association Union cycliste internationale, Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie and Federaci3n Espa3ola Ciclismo. [1974] ECR -01405.
- 4) ΔΕΕ, C-112/00, Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planz3ge v Republik 3sterreich, [2003] ECR I-05659,
- 5) ΔΕΕ, C-131/12, Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Espa3ola de Protecci3n de Datos (AEPD) and Mario Costeja Gonz3lez, published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general).
- 6) ΔΕΕ, C-157/15 Samira Achbita and Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding v G4S Secure Solutions NV published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general) ECLI:EU:C:2017:203.
- 7) ΔΕΕ, C-160/15, GS Media BV κατά Sanoma Media Netherlands BV, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή).
- 8) ΔΕΕ, C-176/12 Association de m3diation sociale v Union locale des syndicats CGT and Others, published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general).

- 9) ΔΕΕ, C-18/18 Eva Glawischnig-Piesczek κατά Facebook Ireland Limited, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή).
- 10) ΔΕΕ, C-188/15 Asma Bougnaoui and Association de défense des droits de l'homme (ADDH) v Micropole SA published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general) ECLI:EU:C:2017:204.
- 11) ΔΕΕ, C-201/02 The Queen, on the application of Delena Wells v Secretary of State for Transport, Local Government and the Regions. [2004] ECR I-00723.
- 12) ΔΕΕ, C-260/89 Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση ΑΕ και Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Προσωπικού κατά Δημοτικής Εταιρίας Πληροφόρησης και Σωτηρίου, [1991] ECR I-02925.
- 13) ΔΕΕ, C-275/06 Productores de Música de España (Promusicae) v Telefónica de España SAU [2008] ECR I-00271.
- 14) ΔΕΕ, C-275/06 Productores de Música de España (Promusicae) v Telefónica de España SAU [2008] ECR I-00271
- 15) ΔΕΕ, C-281/98 Roman Angonese v Cassa di Risparmio di Bolzano SpA [2000] ECR I-04139, Προτάσεις ΓΕ.
- 16) ΔΕΕ, C-283/11, Sky Österreich GmbH κατά Österreichischer Rundfunk, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή).
- 17) ΔΕΕ, C-291/13 Σωτήρης Παπασάββας κατά Ο Φιλελεύθερος Δημόσια Εταιρεία Λτδ κ.λπ., έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή).
- 18) ΔΕΕ, C-360/10 Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v Netlog NV, published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general).
- 19) ΔΕΕ, C-390/18, Αίτηση του Juge d'instruction du tribunal de grande instance de Paris για την έκδοση προδικαστικής απόφασης, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή).
- 20) ΔΕΕ, C-401/19, Poland v. Parliament and Council, Application, 26/07/2019.
- 21) ΔΕΕ, C-401/19, Poland v. Parliament and Council, Προτάσεις ΓΕ Henrik Saugmandsgaard Øe.

- 22) ΔΕΕ, C-414/16 Vera Egenberger v Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung e.V. published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general).
- 23) ΔΕΕ, C-43/75 Gabrielle Defrenne v Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena[1976] ECR 00455.
- 24) ΔΕΕ, C-434/15 Asociación Profesional Elite Taxi κατά Uber Systems Spain, SL, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή).
- 25) ΔΕΕ, C-443/98 Unilever Italia SpA v Central Food SpA. [2000] ECR I-07535.
- 26) ΔΕΕ, C-484/14 Tobias Mc Fadden κατά Sony Music Entertainment Germany GmbH έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή).
- 27) ΔΕΕ, C-484/14 Tobias Mc Fadden κατά Sony Music Entertainment Germany GmbH, έχει δημοσιευθεί στην ψηφιακή Συλλογή (Γενική Συλλογή), Προτάσεις ΓΕ.
- 28) ΔΕΕ, C-511/18, C-512/18 and C-520/18, La Quadrature du Net and Others v Premier ministre and Others, not yet published (Court Reports - general).
- 29) ΔΕΕ, C-569/16 and C-570/16 Stadt Wuppertal v Maria Elisabeth Bauer and Volker Willmeroth v Martina Broßonn published in the electronic Reports of Cases (Court Reports - general).
- 30) ΔΕΕ, C-70/10, Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) ECR [2011] ECR-00000.
- 31) ΔΕΕ, C-73/07, Tietosuojavaluutettu v Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy, 2007 I-07075.
- 32) ΔΕΕ, L'Oréal SA and others v eBay International AG, C-324/09, 12^{ης} Ιουλίου 2011.
- 33) ΕΔΑΔ, The Sunday Times v. United Kingdom, No.6538/74, 26^η Απριλίου 1979.
- 34) ΕΔΑΔ, Ahmet Yıldırım v. Turkey, 18 March 2013.
- 35) ΕΔΑΔ, Appleby and Others v UK App no 44306/98, 6^η Μαΐου 2003.
- 36) ΕΔΑΔ, Delfi v Εσθονίας, App no. 4569/09, 16η Ιουνίου 2015.
- 37) ΕΔΑΔ, Dink v Turkey App nos 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 and 7124/09, 14 Σεπτεμβρίου 2010).
- 38) ΕΔΑΔ, Handyside v United Kingdom No 5493/72, A/24, 7th December 1976.
- 39) ΕΔΑΔ, Lingens v Austria, no. 9815/82, July 1986.

- 40) ΕΔΑΔ, Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v Hungary App no. 22947/13, 2η Φεβρουαρίου 2016.
- 41) ΕΔΑΔ, Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary, No.22947/13.
- 42) ΕΔΑΔ, Yildirim vTurkey App.no.3111/10, 18 Μαρτίου 2013.
- 43) ΕΔΑΔ, Sunday Times v. the United Kingdom, 26 April 1979.

Κατάλογος Νομοθεσίας

- 1) COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT Accompanying the document PROPOSAL FOR A REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC SWD/2020/348 final.
- 2) Commission, ‘Commission Staff Working Document, Impact Assessment, Accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC’ SWD(2020) 348 final, Part ½.
- 3) COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL AND THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE A New Deal for Consumers, COM/2018/0183 final.
- 4) European Commission, The Economic and Social Committee and The Committee of Regions, A coherent framework for building trust in the Digital Single Market for e-Commerce and online services{SEC(2011)1640final}, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0942:FIN:EN:PDF>
- 5) European Commission, The Economic and Social Committee and The Committee of Regions, A coherent framework for building trust in the Digital Single Market for e-Commerce and online services{SEC(2011)1640final},p.13, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0942:FIN:EN:PDF>
- 6) Illegal and harmful content on the internet. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM (96) 487 final, 16 October 1996.

- 7) The Communications Decency Act of 1996 (CDA).
- 8) ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ Αντιμετώπιση του παράνομου επιγραμμικού περιεχομένου Προς την ενίσχυση της ευθύνης των επιγραμμικών πλατφορμών COM/2017/0555 final.
- 9) ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ Ένα συνεκτικό πλαίσιο για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης στην ενιαία ψηφιακή αγορά ηλεκτρονικού εμπορίου και διαδικτυακών υπηρεσιών {SEC(2011) 1640 final} {SEC(2011) 1641 final}
[file:///C:/Users/steph/Downloads/COM\(2011\)942_0.pdf](file:///C:/Users/steph/Downloads/COM(2011)942_0.pdf)
- 10) ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ (*) ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΧΑΡΤΗ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ (2007/C 303/02), <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0017:0035:el:PDF>
- 11) Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ψήφισμα σχετικά με τη βελτίωση της λειτουργίας της ενιαίας αγοράς [2020/2018(INL)]. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0272_EL.html#title1
- 12) Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ψήφισμα σχετικά με την προσαρμογή των κανόνων εμπορικού και αστικού δικαίου για τις εμπορικές οντότητες που δραστηριοποιούνται στο διαδίκτυο [2020/2019(INL)]. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0273_EL.html#title1
- 13) Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ψήφισμα σχετικά με τον νόμο για τις ψηφιακές υπηρεσίες και τα σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα ζητήματα [2020/2022(INI)]. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0172_EL.html
- 14) Κανονισμός (ΕΕ) 2019/1150 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουνίου 2019, για την προώθηση της δίκαιης μεταχείρισης και της διαφάνειας για τους επιχειρηματικούς χρήστες επιγραμμικών υπηρεσιών διαμεσολάβησης (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ), PE/56/2019/REV/1.
- 15) Οδηγία (ΕΕ) 2018/1808 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Νοεμβρίου 2018, για την τροποποίηση της οδηγίας 2010/13/ΕΕ για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών

σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων (οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων) ενόψει των μεταβαλλόμενων συνθηκών της αγοράς.

- 16) Οδηγία (ΕΕ) 2015/1535 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προδιαγραφών και των κανόνων σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ).
- 17) Οδηγία (ΕΕ) 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2019, για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των οδηγιών 96/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ (Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ).
- 18) Οδηγία (ΕΕ) 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Απριλίου 2019, για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των οδηγιών 96/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ.
- 19) Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 2000 για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο»).
- 20) Οδηγία 2006/123/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά.
- 21) Οδηγία 2011/93/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2004/68/ΔΕΥ του Συμβουλίου.
- 22) Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την πρόληψη της διάδοσης τρομοκρατικού περιεχομένου στο διαδίκτυο Συμβολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη σύνοδο των ηγετών, της 19ης-20ής Σεπτεμβρίου 2018, στο Σάλτσμπουργκ, COM/2018/640 final.
- 23) Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες) και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ COM/2020/825 final.
- 24) Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με την πρόληψη της διάδοσης τρομοκρατικού περιεχομένου στο

διαδίκτυο Συμβολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη σύνοδο των ηγετών, της 19ης-20ής Σεπτεμβρίου 2018, στο Σάλτσμπουργκ COM/2018/640 final.

- 25) Σύσταση (ΕΕ) 2018/334 της Επιτροπής, της 1ης Μαρτίου 2018, σχετικά με μέτρα για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0334&from=EN>

Ιστοσελίδες

- 1) <http://europedirect.cut.ac.cy/praksi-gia-tis-psifiakes-ipiresies-erotiseis-kai-apantiseis/>
- 2) <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package>
- 3) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/QANDA_20_2348
- 4) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/qanda_20_2348
- 5) https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_el_1.pdf
- 6) https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act-ensuring-safe-and-accountable-online-environment_el
- 7) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0066&from=EL>
- 8) <https://jorgemoraiscarvalho.com/wp-content/uploads/2021/05/2021-Introduction-to-the-Digital-Services-Act.pdf>
- 9) <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2021/11/25/what-is-illegal-offline-should-be-illegal-online-council-agrees-on-position-on-the-digital-services-act/>
- 10) <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/economy/20201008STO88810/giati-i-ee-zitaei-tin-kaluteri-ruthmisi-tis-oikonomias-tis-platformas>
- 11) <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/economy/20201008STO88810/giati-i-ee-zitaei-tin-kaluteri-ruthmisi-tis-oikonomias-tis-platformas>
- 12) <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/economy/20201022STO89919/ti-proteinei-to-ek-gia-tin-antimetopisi-tou-paranomou-periechomenou-sto-diadiktuo>

- 13) <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20210204STO97129/mesa-koinonikis-diktuosis-chreiazomaste-nomous-gia-tin-prostasia-tis-dimokratias>
- 14) <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20201002IPR88432/parliament-demands-a-legally-binding-effective-mechanism-to-protect-eu-values>
- 15) <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20201120IPR92131/meps-warn-of-deteriorating-fundamental-rights-in-the-eu>
- 16) <https://www.gov.uk/government/consultations/online-harms-white-paper/outcome/online-harms-white-paper-full-government-response>
- 17) <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/#:~:text=Almost%204.66%20billion%20people%20were,percent%20of%20total%20internet%20users>